

P. V.
1

✓

MITROPOLIA BANATULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI
TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI
ȘI A EPISCOPIEI ARADULUI

1-3

ANUL XIV

1964

C U P R I N S U L

	Pag.
TEOCTIST Episcop al Aradului: An Nou	3
S T U D I I	
Pr. Dr. AT. NEGOIȚĂ: Calendarul	9
N. IVANOV: Taina Botezului (Trad. D. Sălăgeanu) . . .	27
Prot. Dr. I. PETREUȚA: Botezul Sfântului Duh	35
PREOTUL NICOLAE: Cronologia vieții Sfântului Ioan Scărarul	39
× PETRE OPREA: Date noi cu privire la activitatea picto- rului Nicolae Popescu	46
× Prof. A. POPA: Triptice transilvane ortodoxe	49
× Dr. LIVIU PATACHI: Din corespondența lui Timotei Ci- pariu ca bibliograf	55
Pr. FLORIAN STANESCU: Despre cuvântările funebre . .	60
I N D R U M A R I O M I L E T I C E	
Prot. Dr. V. VLADUCEANU: Lumina învățaturii creștine	65
Prot. Dr. Z. MUNTEANU: Sfinții Trei Ierarhi	68
Pr. I. GHITA: Milostivirea divină	73
P R O B L E M E L I T U R G I C E	
Pr. IOAN STOICU: Rugăciunea: Dumnezeuul duhurilor și a tot trupul	77
C R O N I C A B I S E R I C E A S C A E X T E R N A	
Sedințe ale Conferinței creștine pentru pace; Noul mitro- polit al Leningradului; Convorbiri între teologi germani și ortodocși ruși; Conducători bisericești din S.U.A. vizi- tează Uniunea Sovietică; Vizita papei Paul al VI-lea la Ierusalim; Călătoriile lui Vasken I., catolicosul armeni- lor; Mitropolitul Nicodim în Italia; O declarație a arhi- episcopului grec Iacovos; Inaugurare la „Casa Locar- no”; Consacrare de diacon într-o biserică protestantă; Critici la adresa celor „Treizeci și nouă articole”; Una din marile personalități ale vremii noastre; Tragedia rasistă în Africa de Sus; Pentru o ținută decentă în unele bise- rici apusene; Impotriva „Magiei” și Vrăjitoriei”; ×Descop- eriri arheologice; Documente referitoare la secta Qum- ram; ×Expoziție închinată hitiților	

MITROPOLIA BANATULUI

1-3

ANUL XIV 1964

3318

EDITURA MITROPOLIEI BANATULUI

Apăre cu binecuvîntarea și sub îndrumarea I. P. S. Sale. D. D.
Dr. NICOLAE CORNEANU Arhiepiscop și Mitropolit
Redacția și Administrația: Arhiepiscopia Ortodoxă Română,
Timișoara I, Blv. Victoriei Nr. 7.

AN NOU

În urcușul firesc al vieții către plinirea cununii anilor, ori în acela al duhului, în nestăvilita sete după ajungerea idealurilor legate de întreaga noastră ființă, popasul Anului Nou răscolește amintiri gingașe și pioase a căror intensitate și bogăție nu se poate exterioriza. Unele dintre acestea întorc privirile către anii visurilor și cutezanțelor tinereții, și mai ales ai copilăriei, iar altele îndreaptă luarea aminte spre viitor, spre zări noi cu luminișuri atrăgătoare și adâncimi tainice. Ca adevărate antene, ochiul minții le scrutează iar gândul îndrăznește să le pătrundă necunoscutul. Legate de rostul și chemarea noastră, năzuințele, căutările și frământările pentru a descifra necunoscutul și pentru a sui noi trepte pe scara devenirii, către mai bine, mai util și mai frumos, aduc la fiecare început de an, aspirații și planuri noi.

Deși trecerea de la trecut la nou nu durează decât o clipă, cu toate acestea, câte dorințe curate, câte gânduri și urări calde, câte ruși fierbinți către Părintele ceresc nu se leagă de ea! Pecum întreaga măreție și strălucire a soarelui se reflectă în bobul gingaș de rouă — atât de trecător — tot astfel momentul pășirii în alt an cuprinde suma realizărilor și întregul noian de simțăminte legate de viața și viitorul omului, și chiar de acela al omenirii. Ca expresie fidelă a tihnii și liniștii căminului, a climatului de pace și de optimism, poporul nostru a împodobi Anul Nou cu datini și urări neîntrecute în iscusință și bucurie, îmbogățindu-le, an de an, pe măsura creșterii sale materiale și spirituale.

Dacă An Nou însemnează popas în drum spre alte culmi, adică loc de odihnă de unde, rotindu-ți privirea, îți poți da seama de cât ai urcat și cât ai cuprins și ai săptuit, aceasta înseamnă întremare, improspătare și sporire a puterilor, însemnează și bucuria realizărilor

de pînă aci. De aceea, An Nou trebuie să fie continuă adăugire de strădanii și virtuți pe drumul înfloririi materiale și spirituale, tinzînd mereu către realizarea deplină a omului, cu toate însușirile sale nobile, ajungîndu-se astfel la făurirea omului nou, a omului care creiază, pentru el și pentru societate numai binele și care își dăruiește toată vloga pentru înfrumusețarea și încălțarea semenilor săi. Un astfel de om înzestrat cu acea armonie lăuntrică, trăsătură fundamentală a omului păcii, este în stare să îndrăgească pămîntul și holdele muncite de brațele lui, să se lege cu pasiune de îndeletnicirea și de unealta lui, să se desfete cu nesaț privind mărețele și uriașele realizări ca operă a minilor și a strădaniilor sale.

Cît de aproape este el de făptura omului nou, întrezărit de Sfîntul Apostol Pavel în repetate rinduri. Pătruns de un astfel de duh și îmbogățit cu astfel de haruri, omul se regăsește în adevărata lui chemare și în adevăratul lui rost. El nu este un izolat și nici un străin între semenii lui, ci vibrează puternic la toate năzuințele acestora, participă cu toată ființa lui la bucuriile lor, ca și la neajunsurile și întristările lor. Avîntul și prospețimea lui tinerească nu se împușinează atunci cînd anii și căruntețele ajung la numărul rînduit de psalmist, dar nici tinerețea nu este lipsită de înțelepciunea și dreapta cumpănire a anilor căruntețelor.

Poposim, așa dar, cu numărul de ani, pe treapta numită de sfînta noastră Biserică Anul Mintuirii 1964. Înaintașul său, așezat acum în șirul veacului nostru, a înscris fapte și întîmplări îndreptate spre împlinirea unor sfînte și arzătoare năzuințe ale omului și ale omenirii întregi. Drumul spre apropiere, cunoaștere și colaborare a fost mai bătătorit decît în alți ani. Picioarele celor ce au umblat în calea păcii au bătătorit deasemenea, cu răbdare și înțelepciune, drumul spre cea mai impresionantă și mult așteptată realizare a dialogului. Este îndreptățită încrederea cu care popoarele au întîmpinat semnarea Tratatului dela Moscova ca un prim, dar important, pas spre alte înfăptuiri pașnice.

Biseria noastră, statornică sprijinitoare a înaltelor principii de dreptate, pace, colaborare și a menținerii unui cinat ca atare în lume, a salutat acest mare triumfalrațiunii sănătoase. Incetarea experiențelor cu armele temonucleare — deocamdată parțială, — a aflat un larg cou binefăcător, a adus un spor de liniște în inimi, a potolit îngrijorările și teama și a înseninat frunțile tuturor oamenilor cinstiți și dornici de înțelegere și pace. S-a învederat mai ales că izvorul posibilităților pe care le oferă contactele și buna credință este nesecă.

Ese iresc să fie așa, deoarece ideea de pace și mai cu seacă înfăptuirea ei, nu este o idee abstractă, ci ea este lezată adînc de om și de cele mai arzătoare idealuri ale lui. Inobilarea, înălțarea, înflorirea și mîntuirea acistuia — chemări esențiale — nu sînt posibile de împlint, decît într-un climat de pace pe pămînt. Deși ideea e preocupat mințile luminate și inspirate de duhul cel dunnzeesc în tot cursul istoriei, totuși par-că nicio dată n-a îmbrăcat un veșmînt mai cuprinzător, mai plin de puritate și strălucire ca în zilele noastre. S-a dovedit ași astfel, o nebiruită forță morală, care cuprinzînd conștiința omenirii, îi poate deschide cele mai nebrănuite căi spre apropiere și înțelegere. Insufleșită de această forță morală, mintea omului care a deschis porțile științei și a descifrat multe din tainele ei de nepătruns pînă acum, nu va crea decît ceea ce se cere creșterii și înfloririi vieții. Nu făuriri de arme ucigătoare, ci unele pașnice și aducătoare de belșug; nu haos și dezordine ci echilibru și onestitate; nu adăpînd setea de îmbogățire și stăpînire nedreaptă, ci potolind setea de a învîta, de a cunoaște, setea după dreptate, bunăstare și libertate.

Preveduînd și sprijinind statornic aceste adevăruri, găsul Bisericii noastre s-a unit cu al „făcătorilor de pace” pe pămînt. Lucrarea ei închinată promovării păcii, apropierii și colaborării dintre oameni și popoare, a cuprins mereu noi și diferite tărîmuri de activitate. Prezența unei importante delegații, condusă de însuși

Prea Fericitul Patriarh Justinian, la solemnitățile mileniului Muntelui Athos, la festivitățile închinate jubileului unei jumătăți de veac de pilduitoare slujire arhierască a Sanctității Sale Patriarhului Alexei al Moscovei, ca și participarea unor ierarhi și teologi la cea de a patra conferință mondială „Credință și constituție” dela Montreal, la congresul patrologilor dela Londra, la diferite organisme mondiale ale Conferinței creștine pentru pace etc.; toate au însemnat tot atâtea prilejuri binevenite de dialog ecumenic. Este impresionantă afirmarea, tot mai hotărâtă, a conștiinței creștine nu numai în rugăciune și întâlniri, ci și în luări de atitudine în toate marile probleme care frământă omenirea în zilele noastre.

Izo'area în care au trăit, veacuri de-a rindul, Bisericiile creștine — vechi și noi — a creat, între aceiași slujitori și fii ai Mîntuitorului Iisus Hristos diferențieri, bariere și prăpăstii aproape de netrecut. Rana dezbinărilor în ale credinței, accentuată cu timpul din pricina egoismului și îngustimei în care s-a îngrădit fiecare dintre confesiuni, a adus înstrăinare, răceală și deseori mari și neîmpăcate împotriviri. Depărtarea de adevărata vatră a credinței și vieții creștine a așternut perețele despărțirilor, care a zăgăzuit lumina celei mai mari dintre virtuțile creștine: dragostea care înalță sufletul „la o mai înaltă cale” (I. Cor. 12, 31). Dialogul ecumenic, la care, pentru prima dată de la inițierea lui, în timpul din urmă, au participat și observatori ai Bisericii romano-catolice, purtat din ce în ce mai mult în duhul unei înalte conștiințe bisericești pentru căutarea aceluiași limbaj și acelorași învățăături ale Mîntuitorului, care sînt pentru toți cei ce cred în El „duh și viață” (Ioan VI, 63), poate realiza regăsirea adevăraților slujitori și închinători, poate crea — prin meditație și rugăciune — atmosfera de frățietate, de încredere și iubire. În acest cadru, fiecare își aduce aportul, nu numai în calitate de ierarh ori teolog al unei Biserici anumite, în mod oficial, ci pătruns de solia adevărului unic, prezent în diversitatea formelor de exprimare și gîn-

dire, se străduiește să se ridice la cele ce apropie, depășind astfel aria unei confesiuni. Temeliile s-au dovedit a avea o mare trăinicie, întrucât mai multe sînt punctele comune și de mai mare valoare mintuirii, decît cele ce ne deosebesc și ne îndepărtează pe unii de alții. Drumul către aceeași vatră de lumină și căldură dumnezească nu este nici scurt și mai ales el nu este lipsit de piedici. Ceea ce s-a inițiat și izbutit pînă acum trebuie mereu îmbogățit, adîncit și continuat cu încrederea în harul lui Dumnezeu care pe cele cu lipsă le plinește. Conștiința creștină încearcă totdeauna o adîncă zguduire, aie fiecare dotă mai pătrunzătoare, ascultînd marea rugăciune a lui Iisus rostită pentru Sine, pentru Apostoli și pentru toți credincioșii: „Ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine, și Eu întru Tine, ca și ei să fie una întru Noi” (Ioan 17, 21.).

Privindu-ne, așadar, unii pe alții cu ochiul luminat de același Duh Sfînt, prin care Dumnezeu „este totul în toți” (I Cor. 15, 18), întîlnindu-ne și cunoscîndu-ne în chip frătesc, în duhul dragostei evanghelice și dialogînd în graiul imnului închinat ei de marele Apostol Pavel, nu se poate ca ghiața izolării să nu se topească. Nu se poate ca dragostea să nu odrăslească dragoste, ca sinceritatea și bunăvoința să nu rodească încredere, ca deschiderea inimilor să nu fie înlîmpinată de dorința și rîvna atît de necesare în drumul către apropiere și cunoaștere și pentru stabilirea unității. Cît de mult ar ajuta aceasta și la găsirea făgașului de pace, prosperitate și fericire, după care însetează cu nesaț omenirea astăzi! În acest duh ecumenic, fiecare în parte și toți la un loc pe acelaș drum de slujire a Bisericilor și a umanității, am putea mărturisi cu mai mult folos, împreună cu Sfîntul Apostol Pavel: „Iisus Hristos, ieri și azi și în veci este același” (Evr. 13, 8.). Dumnezeestile și mîntuitoarele adevăruri ale sfîntei noastre Biserici, gîndirea și aportul delegaților ei la dialogul ecumenic au ajutat și ușurat munca de netezire a căilor și au înlesnit, în chip simțitor, mersul dezbaterilor, uneori greu, agonisind, prin aceasta, stima și prețuirea participanților.

Pietrele de hotar așezate în anul care s-a scurs pentru menținerea păcii pe pământ și pentru un mai larg dialog între Biserici au făcut ca aurora Noului An să-și reverse zorile asupra unor perspective pline de seninătate și de încredere, dacă drumul deschis atât de larg va fi continuat cu statornicie. Este îmbucurător faptul că menținerea păcii, față de care întregul nostru popor s-a atașat cu toată hotărîrea, capătă avînt și elan din ce în ce mai mare. Popoare și conducători de popoare și-au statornicit, la început de an, ca preocupare de căpetenie: P A C E A.

Convingerile că toate acestea trebuiesc nu numai continuate, ci și încununate cu rezultatele cuvenite, ne îndatorează o adăuga, fără încetare, prinosul nostru de strădanii cu rîvnă pentru Biserică și cu iubire față de oameni. Perspectiva acestor salutare împliniri trebuie să încălzească inima și elanul fiecărui slujitor și credincios al sfintei noastre Biserici strămoșești. Cu acest untdelemn al nădejdlor și al statorniciei ce trebuie să ne călăuzească drumul, pășim în Noul An cu rugăciuni și eforturi închinare Păcii și Patriei.

† TEOCTIST
Episcop al Aradului

CALENDARUL

de Pr. Dr. ATHANASIE NEGOIȚA

Cuvîntul calendar vine de la latinescul *calendarium* ori *kalendarius*, care la origine desemna un tabel de dobînzile datorate la fiecare zi întîi de lună, căci ziua întîia a lunii, în limba latină, purta numele de *calende*. La rîndul său, numele de *calende* ar proveni din faptul că pontifii romani pronunțau, în zilele întîi ale lunilor, aceste cuvinte: *Calo, Juno, Novella*, de cinci ori, sau de șapte ori, după cum între *calende* și *nonae*¹⁾, avea să aibă loc o perioadă de cinci zile (*quintana*) sau una de șapte zile (*septimana*). După alții, numele de *calende* ar proveni de la invocarea *Iunonei*, căreia îi erau consacrate cele dintîi zile ale lunii, pînă la cinci sau șapte. Mai tirziu cînd, la romani, s-au întocmit, în scris, ceea ce numim noi calendare, pe care ei le numeau „*faste*”, poporul nu a mai fost chemat în *Capitoliu*, ca în cele dintîi timpuri, dar în limbă a rămas vorba „*calendarium*”, de la care derivă numirea modernă²⁾.

În limbajul de azi, prin calendar înțelegem un tablou al zilelor unui an, în care ni se arată săptămîinile, lunile și anii, precum și cîteva însemnări de natură astronomică (*zodiacul*), astfel: fazele lunii, orele cînd răsar și apun soarele și luna etc. Calendarul bisericesc ne arată, în plus, sărbătorile religioase, numele sfinților din fiecare zi, precum și cîteva indicațiuni cu privire la serviciile liturgice din fiecare duminică.

Studiul calendarului este o parte mai mică din studiul cel mare al cronologiei. În domeniul calendarului intră cercetarea fenomenelor cerești, ce ne fac posibilă o justă împărțire a timpului, precum și studiul formelor în care s-au concretizat măsurătorile timpului în decursul istoriei³⁾. Prin această definiție au fost atinse ambele părți principale din care se compune cronologia. Într-adevăr, cronologia ar trebui divizată în două părți și anume:

a) *Cronologia matematică sau astronomică*. Această parte cuprinde învățăturile astronomiei, care ne fac să cunoaș-

1) În capitolele următoare, vom vorbi de calendarul roman, mai pe larg.

2) Dobrescu N. *Privire istorică asupra calendarului bisericesc*. Vălenii de Munte, 1908, p. 5 nota 1.

3) Wislicenus W. *Der Kalender (Aus Natur und Geisteswelt 69 B.)*, 2. Aufl., Leipzig, 1914, Vorwort.

tem acele apariții de pe cer, ce revin regulat ori neregulat, dar care ne servesc ca bază pentru împărțirea timpului.

b) *Cronologia tehnică sau istorică*. Această parte ne arată felul în care popoarele de ieri și de azi și-au socotit timpul, adică au avut o cronologie, precum și schimbările intervenite în această cronologie în decursul vremii.

Studiul calendarului este o ramură a acestei cronologii tehnice. Prin studiul calendarului înțelegem acele procedee de calculare a timpului, care sînt în folosința celor mai de seamă dintre popoarele civilizate de azi, sau au fost în uz la aceste popoare într-o vreme nu prea depărtată de noi.

În studiul de față, în capitolul întâi, denumit „*Timpul și măsurarea lui*”, vom da un foarte scurt rezumat al chestiunilor indispensabile pentru înțelegerea noțiunilor din domeniul cronologiei matematice. În capitolele ce vor urma vom trece în revistă calendarele (cronologia tehnică) *popoarelor vechi mai proeminente*, ca apoi rezumativ, să ne ocupăm de calendarul creștin, de la origine și pînă la îndreptarea lui, înfăptuită în anul 1924.

I. TIMPUL ȘI MASURAREA SA

Toate fenomenele, toate evenimentele, ce se scurg și s-au scurs pe lângă noi, se petrec în timp, unele mai devreme, altele mai tîrziu. Curgerea aceasta neîntrepută de prefaceri și schimbări, din lumea ce ne înconjoară și din viața fiecăruia din noi, este însuși timpul.

Chiar din cea mai primitivă epocă, omul a simțit nevoia să măsoare timpul, fie pentru a-și lua din vreme măsuri de adăpostire, de aprovizionare cu hrană în vederea anumitor perioade ale anului bînuite de ploi, de furtuni, de viscole, ger etc., fie pentru a prevedea apropierea momentului prielnic pentru muncile agricole⁴).

Dintre fenomenele ce se găsesc în continuă mișcare, a trebuit să-i atragă atenția, în primul rînd apele ce curg, apoi vînturile ce bat, norii ce plutesc în aer, păsările ce călătoresc, plantele ce cresc și apoi se usucă, soarele, luna și stelele, care se găsesc în continuă mișcare⁵).

Dintre toate cele amintite mai sus, cele ce i-au atras omului atenția mai mult, au fost mișcările regulate ale soarelui, lunii și stelelor. Apariția regulată a soarelui ziua și a lunii noaptea, dar într-o continuă schimbare a făcut ca omul să-și

4) Drîmbă C. *Timpul și măsurarea lui* (Colecția Soc. pentru răspîndirea științei și culturii, 41). București, 1952, p. 4.

5) Gheorghiu V. *Noțiuni de cronologie, calendaristică și calcul pascal*, București, 1936, p. 1.

ia acești doi aștri, ca măsurători ai timpului, după ei, călăuzindu-și strădaniile pentru agonisita celor necesare vieții.

Ziua și împărțirea ei. La mai toate popoarele găsim ziua ca măsurător al timpului. Succesiunea regulată a zilelor și nopților (apusul și răsăritul soarelui) a izbit puternic chiar pe omul cel mai primitiv.

În înțelesul general, zi se numește timpul care se scurge de la răsăritul și până la apusul soarelui, iar noapte timpul ce trece de la apusul soarelui până la răsăritul lui. Grecii numeau acest interval *nyktimeron*. Acest fel de a măsura timpul nu este cel potrivit, fiindcă vara zilele sînt mai lungi decît iarna. În astronomie, prin zi se înțelege o zi și o noapte la un loc, adică timpul ce se scurge de la un răsărit al soarelui și pînă la răsăritul următor. El se mai poate socoti de la o amiază la amiaza următoare, îndeosebi de către astronomi, căci pentru aceștia este foarte de preț noaptea cu cerul înstelat, cînd dinșii pot să-și facă observațiile pe cer. După conferința de la Washington, din 1900, și astronomii au convenit să considere începutul zilelor de la miezul nopții înainte⁶⁾.

Încă de acum șase mii de ani, oamenii au avut nevoie să-și împartă timpul de o zi și o noapte în fracțiuni mai mici. Natura nu oferea însă posibilitatea de a rezolva problema aceste împărțiri. Mîntea omului a născocit, totuși, niste aparate simple de care s-a servit mii de ani, pînă prin mileniul întii al erei noastre. Primul aparat pare să fie *gnomonul*⁷⁾, care prin poziția și lungimea umbrei sale servea de arătător al orei în timpul zilei. Momentul în care acest stilp arăta umbra cea mai scurtă indica miezul zilei și după el se putea cunoaște și direcția nordului și sudului, nordul fiind în direcția arătată de umbră.

După unii, diviziunea zilei în ore, ar fi de origine babiloniană. Începînd din secolul al optulea înainte de Hristos, epoca din care avem documente mai numeroase, găsim că babilonienii împărțeau ziua în 12 părți egale numite *kaspu*, ceea ce corespunde cu două ore ale noastre pe care ei le măsurau destul de mulțumitor cu ajutorul klepsidrelor. Fiecare *kaspu* se împărțea în 60 de minute, fiecare minut (teoretic) în 60 de secunde.

De ce 12 *kaspu*? Poate prin analogie cu cele 12 lunațiuni ale anului. Poate pentru comoditate aritmetică. Doisprezece este un număr divizibil prin 2, 3 și 4. De asemenea, 60 este cel mai mic număr ce poate fi multiplul lui 2, 3, 4, 5 și 6. Poate la un loc, toate aceste considerente au făcut pe babilo-

6) Gheorghiu V. *op. cit.*, p. 6.

7) Gnomon, în limba greacă, înseamnă „cunoscător, arătător” (*γνωστω*)

nieni să aleagă un sistem greu de numere, pe baza lui 60 pe care noi îl păstrăm și azi în minutele și secunde noastre⁸⁾.

După alții, chinezii sînt primii care împart zilele în șase perioade și noaptea în alte șase⁹⁾. Totuși, împărțirea nu a fost străină și celorlalte popoare din lumea antică: egiptenii, asiro-babilonienii, fenicienii etc.

Împărțirea zilei astronomice, în 24 de intervale mai mici, a fost făcută de astronomul Claudiu Ptolomeu, care a trăit în secolul doi după Hristos, în Alexandria Egiptului. De la egipteni au luat și atenienii aceste cunoștințe, aduse de filozoful Tales din Milet, întemeietorul școlii ioniene. Filozofii Anaximandru și Anaximene, în 547 a. Hr. au construit un gnomon în Sparta, care arăta toate momentele zilei¹⁰⁾. Mai târziu apar și în Roma. Primul ceasornic solar a fost adus din Sicilia, la Roma, de consulul Valerius Messala, în anul 263 a. Hr.¹¹⁾. Multe obeliscuri, niște coloane de piatră ori marmură, foarte înalte, au fost aduse la Roma, în timpul împăraților. Aceste obeliscuri serveau la arătarea umbrei soarelui. Pe timpul lui August, a fost adus din Egipt și instalat la Roma, pe cîmpul lui Marte, obeliscul lui Sesostris²⁾, un stilp înalt de 34 metri. Mai aproape de vremurile noastre, în secolul XV, Paul Toscanelli, a așezat pe cupola catedralei din Florența, cel mai înalt gnomon din lume, de 92 metri¹³⁾.

Cu timpul gномоanele s-au perfecționat, construindu-li-se cadrane orizontale, verticale sau paralele cu planul ecuatorului pămîntesc. Trecerea de la ora antică (temporală), la ora echinocțială, se face abia din timpul de cînd s-a cunoscut mai bine mișcarea soarelui. Arătătorul gnomonului are direcția osiei pămîntului și stă perpendicular pe planul ecuatorului. Umbra gnomonului se mișcă cu aceeași regularitate, aparent, ca și soarele în jurul axei pămîntului. De aceea un cerc, care este desenat în jurul punctului fix al arătătorului și este împărțit în 24 de părți egale, arată ora în toate anotimpurile anului¹⁴⁾.

Klepsidra (κλεψιδρα). Fiindcă ceasul solar este utilizabil numai în timpul zilei, s-a simțit nevoia să se găsească ceva care să fie utilizabil și în timpul nopții. Klepsidra era compusă din

8) Coudere P. *Le calendrier („Que sais-je?“)*. Paris, 1946, p. 16.

9) Drimbă C. *op. cit.*, p. 13.

10) Drimbă C. *op. cit.*, p. 15 și Popovăț P. *Lecțiuni de astronomie*. București 1937, p. 114 ș. urm.

11) Popovăț P. *op. cit.*, p. 114.

12) Faraon, din dinastia XII egipteană, între anii 2000—1778 a. Chr.

13) Drimbă C. *op. cit.*, p. 15.

14) Gheorghiu V. *op. cit.*, p. 9.

două vase cu apă așezate unul sub altul. Apa din vasul de deasupra se scurgea printr-o gaură mică în vasul de dedesubt, picătură cu picătură. Nivelul mereu crescând al apei din vasul de dedesubt arăta scurgerea timpului. Dar scurgerea apei nu era uniformă, din cauza presiunii, care scădea în raport cu masa apei de deasupra. Însă, cu timpul, dibăcia omului a inventat klepsidra, care ținea nivelul constant.

În Asiria, s-au întrebuițat ceasornice de apă cu 600 de ani înainte de Hristos. În timpul regelui Asurbanipal existau klepsidre, la care vasul de jos se umplea de șase ori în intervalul unei zile astronomice (24 ore), fiecare umplere fiind anunțată printr-un număr de lovituri corespunzătoare. În secolul III a. Hr., a fost construit pentru prima dată, în Alexandria Egiptului, un ceasornic cu apă, care consta dintr-o roată ce se învârtea sub presiunea apei. Cu ajutorul unor mecanisme, mișcarea roții se transmitea unor indicatoare, ce arătau orele, zilele, lunile și constelațiile zodiacale, prin dreptul cărora trecea soarele pe bolta cerească, în fiecare lună. La Roma, klepsidrele au început să fie folosite, pe la anul 160 a. Hr., mai ales pentru a măsura timpul cât se cuvenea să vorbească un orator în fața poporului, un avocat în fața tribunalului etc. Dacă discursul era plăcut, pentru ca oratorul să și-l poată continua, asistența striga: „Să se mai aducă o klepsidră”¹⁵⁾.

Pe lângă klepsidrele cu apă, au fost folosite și klepsidrele cu nisip, dar numai pentru intervale mici. Ca și cele cu apă, klepsidrele cu nisip sînt alcătuite din două vase, așezate unul deasupra celuilalt și care comunică între ele printr-o gură foarte strîmtă. Cantitatea de nisip se scurge într-un timp determinat și se folosea la schimbarea gărzilor etc.

În vechime, chinezii fabricau așa-numitele „ceasornice de foc”, un fel de verigi făcute dintr-un amestec de rumeguș și smoală. Ele ardeau încet, o vergea durînd uneori mai multe nopți. Cu ele se măsura timpul scurs noaptea¹⁶⁾.

În evul mediu, se întrebuițau și luminări cu gradații, pentru măsurarea timpului scurs. Ni se spune despre Alfred, regele Insulelor Britanice, că mîncea cu sfințenie pentru binele poporului său. În camera sa avea o luminare de ceară ce ardea neconținut 24 de ore. Pe luminare erau indicate orele, iar un gardian avea însărcinarea, ca după fiecare oră de ardere, să meargă și să aducă aminte lui Alfred, spre a se întreba dacă a întrebuițat cu folos ora trecută¹⁷⁾.

15) Drimbă C. *op. cit.*, p. 19 ș. urm.

16) Drimbă C. *op. cit.*, p. 21.

17) Comșa G. *O mie de pilde*. Arad, 1929, p. 393.

Pendule și ceasornice, propriu-zise, au apărut cam prin sec. al XII-lea, datorită dezvoltării comerțului, când s-a simțit nevoia să se măsoare timpul cu mai multă exactitate. Forța apei din klepisdre a fost înlocuită cu greutatea suspendată la capătul unui fir înfășurat pe un sul. Prin cădere, greutatea producea rotația axului, ce se transmitea mai departe unui ac indicator, printr-un angrenaj compus din mai multe roți. S-a adăugat o pîrghie sau balansier, care la fiecare oscilație făcea ca o roată dințată din angrenaj, să nu dea voie greutateii să cadă cu o viteză crescîndă, ci cu o viteză mică, constantă¹⁸).

Ceasornicele de buzunar au apărut cînd s-a descoperit că greutatea, ce pune în mișcare sistemul de roți, poate fi înlocuită cu un arc. Se crede că descoperitorul ceasornicului cu arc, apărut în secolul XV, este Peter Henlein, din Nürenberg¹⁹).

Dintre toate ceasornicele, cele astronomice, fiind cele mai de precizie, au nevoie de îngrijire specială, căci trebuiesc ferite de schimbările de temperatură și presiune ale atmosferei. De aceea, sînt păstrate în instalații speciale, închise sub clopote de sticlă, la presiune și temperatură constante, unde se poate introduce sau scoate aer la nevoie.

Cea mai nouă invenție este ceasornicul cu cuarț. El se bazează pe o însușire a cuarțului, numită piezoelectricitate, de a putea transforma sub acțiunea unei presiuni asupra cuarțului, un curent electric de înaltă frecvență, într-un curent electric a cărui frecvență rămîne perfect neschimbătoare. Variația zilnică a unui orologiu cu cuarț este mai mică decît a zecea mie parte din secundă.

Romanul Censorinus (secolul III după Hristos) numește „zi naturală” acea parte din zi care este luminoasă datorită luminii soarelui. Ziua în complexul ei, care cuprinde o zi luminoasă și o noapte, a numit-o „zi civilă” pentru că cetățenii (cives) trebuie să socotească cu ea în viața lor de toate zilele.

Ziua naturală, de timpuriu, a fost împărțită în trei și mai apoi în patru părți: dimineata, amiaza și seara, pe lângă care părți s-a adăugat mai tîrziu și partea de zi numită după amiază sau după prînz. Tot așa noaptea, de timpuriu, a fost împărțită în trei diviziuni: seara, miezul nopții și dimineata (pînă a nu răsări soarele). Mai tîrziu, noaptea a fost împărțită în patru subdiviziuni, după cele patru străzi de noapte: seara, miezul nopții, cîntatul cocoșilor și dimineata²¹).

18) Drîmbă C. *op. cit.*, p. 22.

19) Drîmbă C. *op. cit.*, p. 25.

20) Gheorghiu V. *op. cit.*, p. 6.

21) Popovăț P. *op. cit.*, 110.

II. CURSUL SOARELUI ȘI ANUL SOLAR

Impărțirea timpului în zile și ani prin mișcarea pământului. Știm că pentru măsurarea mărimilor avem nevoie de unități de măsură. Unitatea de măsură trebuie să fie o mărime de același fel cu mărimea pe care vrem să o măsurăm. Pentru lungimi, unitatea va fi tot o lungime; pentru greutate, tot o greutate, etc. Această unitate trebuie să fie peste tot și totdeauna aceeași, adică invariabilă în timp și în spațiu. Pe de altă parte, unitatea nu trebuie să fie nici prea mare, nici prea mică, în raport cu mărimile ce avem de măsurat²²⁾. Deci și pentru măsura timpului va trebui să alegem o unitate, care să satisfacă aceste condiții.

Ziua siderală. Cine ne oferă posibilitatea alegerii acestei unități? Natura ne oferă o astfel de unitate prin grandiosul fenomen periodic, care este mișcarea diurnă, adică rotația pământului în jurul axei sale. Rotația pământului este una din cele mai regulate mișcări cunoscută pînă azi. Ea a fost observată de mult în natură și de aceea a fost luată în ajutor, pentru măsurarea timpului. Pământul se rotește în jurul axei polilor și durata acestei rotații este ziua siderală care se măsoară prin intervalul de timp între două treceri consecutive ale aceleiași stele la meridianul locului. Așadar, începutul unei zile siderale, pentru un anumit punct de pe suprafața pământului, este momentul cînd punctul său vernal²³⁾, trece la meridianul locului. Această unitate (ziua siderală) are toate calitățile unei unități de măsură. Ziua siderală se împarte în 24 ore siderale, 60 de minute și 60 de secunde, toate siderale. Ea este unitatea adoptată în astronomie.

Ziua solară adevărată. Dintre toate astrele cerului soarele este acela care are cea mai mare influență asupra vieții omului, din care cauză, încă din antichitate, mișcarea soarelui s-a luat ca împărțitor al timpului, precum și la aranjarea ocupațiilor omului. Ca timp de muncă, omul și-a ales ziua, cînd soarele este deasupra orizontului, iar ca timp de odihnă, noaptea cînd soarele este sub orizont. Ziua solară adevărată este intervalul dintre două culminații consecutive ale soarelui. Culminația²⁴⁾ este momentul cînd soarele ajunge la

22) Popovăț P. *op. cit.*, p. 110.

23) Punctul gama sau vernal este punctul unde ecliptica, descrisă de soare, taie ecuatorul ceresc.

24) Culminație, după cum însuși cuvîntul ne spune, este trecerea unei stele, prin punctul său cel mai înalt, deasupra orizontului. Cînd soarele ajunge la culminație, atunci avem miezul zilei. În înțeles astronomic, o zi începe de la o culminație și ține pînă la cea imediat următoare.

meridianul locului²⁵⁾. Dar acest interval este, în mijlociu, cu patru minute mai mare decât ziua siderală, din cauză că, după cum se știe, soarele are o mișcare aparentă printre stele în așa fel încît dacă soarele trece, într-o zi, la meridianul unui loc o dată cu o stea, în ziua următoare, trece întîi steaua, soarele trecînd în urma ei. Așadar, mișcarea aparentă a soarelui nefiind uniformă, ziua solară adevărată nu este constantă și din această cauză, nici ea nu poate servi ca unitate de măsură a timpului, în viața de toate zilele²⁶⁾.

*Ziua solară mijlocie*²⁷⁾. Deoarece noi ne desfășurăm activitatea în strînsă legătură cu răsăritul soarelui, cu trecerea lui la meridian și cu apusul lui, se cuvine să ne servim de o pendulă reglată după soare, după trecerea lui la meridian și nu după timpul sideral. Lungimea zilei solare nu este un interval de timp riguros constant, mereu același. Dimpotrivă, unele zile solare sînt puțin mai lungi (vara), celelalte ceva mai scurte (iarna), această modificare făcîndu-se încet și treptat în decursul anului. În acest caz este mai greu, chiar imposibil, să se construiască ceasornice, care să parcurgă 24 de ore de la o trecere la meridian, a soarelui la trecerea următoare, în fiecare zi, în decursul anului. Aceste ceasornice ar trebui să meargă uneori mai repede, alte ori mai încet, deoarece și soarele se deplasează în unele zile mai încet, alte ori mai repede, față de stelele de pe bolta cerească. Aceasta se datorește faptului, că în drumul său în jurul soarelui, mișcîndu-se uneori mai repede, alte ori mai încet, pămîntul nu parcurge, zilnic, aceeași lungime de drum. Astfel stînd lucrurile, ziua nu este un interval de timp de durată constantă. Dar în viața de toate zilele noi trebuie să ne orientăm, totuși, după soare și nu după mersul stelelor. Această problemă a fost rezolvată în felul următor. Se știe că un an are 365, 2422 zile solare adevărate, nu toate de aceeași lungime, ca intervale de timp. Pe baza acestui fapt, astronomii au hotărît să ia în considerație ziua solară mijlocie, interval de timp riguros constant, astfel încît un an are 365,2422 zile solare mijlocii. S-a făcut, deci, media tuturor zilelor anului. În felul acesta se pot construi ceasornice cu mersul regulat sau uniform, reglate după lungimea acestei zile solare mijlocii. Față de ziua solară mijlocie, zilele solare adevărate, uneori, sînt puțin mai lungi,

25) Abason, Andronic, Dumitrescu, *Astronomie*. București, 1936, p. 130.

26) Drimbă C. *op. cit.*, p. 33.

27) Pentru stabilirea duratei zilei mijlocii, s-a închipuit un soare fictiv care ar merge pe ecliptică, cu viteză uniformă. El ar porni, din perigeu, odată cu soarele adevărat și ar reveni tot aici, în aceeași clipă cu el. Perigeul este punctul orbitei (curba descrisă de o planetă împrejurul soarelui), unde aceasta este cea mai aproape de pămînt.

alteori, puțin mai scurte. Ziua solară mijlocie se împarte în 24 de ore, denumite ore mijlocii, și apoi ora se împarte în 60 de minute, iar minuta în 60 de secunde. După aceste ceasornice, care arată timpul solar mijlociu, se întâmplă ca uneori soarele să treacă la meridian, adică să fie la amiază, puțin înainte, iar alteori puțin după ce aceste ceasornice ne arată ora 12 din zi. Observațiile astronomice urmăresc necontenit și cu ușurință această socoteală, pentru stabilirea timpului solar mijlociu. Se obișnuiește să se spună, că atunci când ora mijlocie este 12, trece la meridian soarele mijlociu sau mediu²⁸), pe când soarele adevărat a trecut sau va urma să treacă, la interval de cel mult câteva minute.

De patru ori pe an, soarele adevărat trece la meridian atunci când ceasornicele noastre, de timp mijlociu, arată ora 12, adică o dată cu soarele mijlociu și anume în zilele de 15 aprilie, 14 iunie, 1 septembrie și 24 decembrie.

Ora legală. După cum am văzut mai sus, o dată stabilită, ora mijlocie este aceeași pentru toate localitățile situate pe același meridian, dar ea diferă de la un meridian la altul. De aceea s-a simțit nevoia de a se institui timpul legal și fusele orare, ce se întrebuintează astăzi. Pentru aceasta s-a împărțit suprafața globului pământesc în 24 de fuse, de câte 15 grade fiecare. Primul fus are, în mijloc, meridianul ce trece prin observatorul astronomic din Greenwich, de lângă Londra. Orice țară, a cărei capitală este așezată pe primul fus, are ca oră legală ora medie din Greenwich, care este ora Europei occidentale, în care intră Anglia, Franța, Belgia, Olanda, Luxemburg, Spania și Portugalia. Orice țară, a cărei capitală este situată în fusul următor, spre est, are ca oră legală ora Europei centrale, cu o oră mai înainte decât fusul întâi. De acest fus al doilea țin: Elveția, Germania, Cehoslovacia, Austria, Danemarca, Norvegia, Suedia, Iugoslavia și Ungaria. Europa orientală se află pe fusul al treilea. De el țin: România, U. R. S. S., Polonia, Bulgaria și Turcia europeană.

Împărțirea globului pământesc în 24 de fuse s-a făcut, deoarece soarele nu se află la amiază, în aceeași oră, pe toate meridianele. Pământul învârtindu-se în jurul soarelui de la apus la răsărit (nouă ni se pare că soarele se învârtește de la răsărit la apus) este natural ca soarele să fie la amiază mai înainte în țările dinspre răsărit și mai pe urmă în cele din apus.

*Zodiacul sau briul pământului*²⁹). Încă din antichi-

28) Polak I. F. *Timpul și calendarul* (Știința pentru toți, nr. 38). București, 1949, p. 21—28.

29) Zodiac de la grecescul *Zōdiakos* = cerc de animale.

tate³⁰⁾, s-a observat că aproape toate planetele nu se depărtează mult de planul eclipticei³¹⁾, curba aparentă formată de soare în înconjurul pământului. În adevăr, observațiile ulterioare au dovedit că aproape toate planetele nu ies dintr-o zonă de 18 grade a sferei cerești, adică dintr-o fișie cuprinsă între două cercuri paralele cu ecliptica, duse la aproximativ 90 de grade, de o parte și de alta a planului eclipticei. În această fișie se află 12 constelații, pe care soarele, în mișcarea lui (aparentă), le traversează rind pe rind, în decurs de un an. Numele de zodiac, dat acestei zone, se explică prin faptul că aproape toate aceste constelații au numiri de animale. Iată numirile atribuite acestor 12 constelații: Berbecul, Taurul, Gemenii, Racul, Leul, Fecioara, Balanța, Scorpia, Săgetătorul, Capricornul, Vărsătorul și Peștii. Ele se rețin lesne, în numirea lor latinească, prin următoarele două versuri:

Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo

Libra, Scorpius, Acritenens, Caper, Amphora, Pisces³²⁾.

Zodiacul a jucat un rol mare, în religia popoarelor vechi, precum și în fixarea sărbătorilor publice și în alcătuirea calendarelor.

An solar se numește timpul ce-i trebuie soarelui, pentru ca să își facă cursul aparent, prin cele 12 constelații mari ale cerului (zodiacul), și să revină iarăși la aceeași constelație, de unde a plecat, și la același punct de orizont. Cei vechi observaseră că stelele nu-și schimbă mereu această poziție. Înălțimile de culminație ale soarelui variază din zi în zi, din lună în lună și din anotimp în anotimp. Din ziua echinocțiului³³⁾ de primăvară, punctul de culminație crește tot mereu, până ce declinația soarelui ajunge trei luni mai târziu (la 22 iunie), cam cu 23,27° deasupra ecuatorului. Acum sîntem în solstițiu³⁴⁾. De aici înainte scade tot mereu³⁵⁾. Alte trei luni mai

30) Gheorghiu V. *op. cit.*, p. 18.

31) Ecliptica este orbita sau curba pe care pare că o descrie soarele împrejurul pământului în timp de un an. Propriu-zis, este orbita pe care o descrie pământul în mișcarea sa anuală, împrejurul soarelui.

32) Abason, Andronic, Dumitrescu, *op. cit.*, p. 89 și Popp Tr., *Lecțiuni de astronomie*, București, 1927, p. 73.

33) Echinocțiul, de la cuvintele latinești *dies aquae noctis*, este timpul anului, în care zilele sînt egale cu nopțile. Acest fenomen se întîmplă de două ori pe an și anume la 21 martie (echinocțiul de primăvară) și la 23 septem-

34) Solstițiu, de la cuvintele latinești *sol* = soare și *stare* = a sta, este timpul în care soarele se află în cel mai depărtat punct, față de ecuator și pentru cîteva zile, pare că rămîne staționar. Avem două solstiții: cel de vară, ce are loc către 21 iunie și cel de iarnă către 21—23 decembrie.

35) Gheorghiu V. *op. cit.*, p. 20.

tîrziu (23 septembrie), declinația este zero, adică soarele a ajuns pe linia ecuatorului. De acum înainte declinația lui scade sub linia ecuatorului și ajunge după trei luni (în ziua de 23 decembrie) la punctul cel mai de jos, cînd are din nou declinația de 23,27 grade, dar de data aceasta sub ecuator. De acum înainte, se ridică și ajunge în ziua echinocțiului de primăvară, în ziua de 21 martie, iarăși în dreptul ecuatorului, cînd declinația este din nou zero. Mișcarea aceasta, aparentă, a soarelui, într-un plan a cărui înclinare este 23,27 grade, față de ecuatorul ceresc, cînd deasupra, cînd dedesubtul său, face ca anul să se prezinte, sub înfriurirea acestor faze solare, în patru anotimpuri deosebite: primăvara, vara, toamna și iarna.

An sideral este timpul în care pămîntul își face completa sa mișcare de translație împrejurul soarelui. Putem spune și invers că anul sideral este intervalul de timp cît îi trebuie soarelui, pentru ca în mișcarea lui (aparentă), să-și descrie complet drumul său (ecliptica), adică să parcurgă cele 360 de grade. Ca și ziua siderală, așa și anul sideral este constant, iar durata sa este de 365,2563 zile siderale.

An tropic este intervalul de timp între două treceri consecutive ale soarelui la punctul său vernal³⁶⁾ (echinocțiul de primăvară). Dacă punctul vernal ar fi fix, anul tropic ar fi egal cu cel sideral. Dar cum ni se demonstrează de astronomie, punctul vernal se mișcă pe ecliptică în sens retrograd³⁷⁾, făcînd un arc de 50",2, așa încît în mișcarea lui aparentă, soarele va întîlni mai întîi punctul gama prim (noul echinocțiu de primăvară) și apoi pe gama (echinocțiul de primăvară al anului precedent). Urmează că în decurs de un an tropic, soarele nu va face decît 360 de grade mai puțin 50",2, adică 359 de grade 59 minute, 9 secunde, 8. Durata anului tropic este deci mai mică decît a anului sideral cu intervalul de timp, care îi trebuie soarelui să descrie un arc de 50",2, secunde, adică anul tropic nu are decît 365,2422 zile siderale³⁸⁾. După recente determinări moderne, anul tropic are 365 de zile 5 ore, 48 minute, 45 secunde și 975 miimi de secundă, adică 365 de zile și aproape 6 ore, adică un sfert de zi³⁹⁾.

În viața practică este folosit anul tropic, nu cel sideral. În studiile calendaristice, cînd întîlnim numele de calendar solar, trebuie să înțelegem anul tropic. El a fost luat ca bază,

36) Vezi nota 24.

37) Fenomenul acesta, de mutare mai înainte pe ecliptică, poartă numele de precesiunea echinocțiilor. El a fost descoperit de Hipparch (sec. II a. Chr.).

38) Abason, Andronic, Dumitrescu, *op. cit.*, p. 90.

39) Drîmbă C. *op. cit.* p. 47.

la măsurarea timpului, fiindcă ne oferă marele avantaj, că evenimentele mai ales anodimpurile, ce se repetă cu regularitate, datorită influenței soarelui, cad totdeauna cam în aceleași zile ale anului.

III. CURSUL LUNII ȘI ANUL LUNAR

Revoluție siderală și sinodică. Anul conține un mare număr de zile. Din această cauză, ne sînt necesare unități pentru măsurat timpul, intermediare între zi și an. Omul le-a găsit în mișcarea lunii. Tabloul frumos, al schimbării aspectului lunii, a atras atenția înaintea multor alte fenomene cerești: Fiecare fază lunară se repetă, după scurgerea unui interval de timp relativ scurt, astfel încît zilele, conținute în acest interval scurt, pot fi numărate, iar numărul lor ținut minte. Așa a apărut încă o unitate de măsurarea timpului: luna⁴⁰⁾.

Luna pe cer, ca și soarele⁴¹⁾, înaintează printre stele de la vest la est, în timp ce zilnic participă și la mișcarea generală a tuturor stelelor⁴²⁾. Dar în timp ce soarelui îi trebuie mai mult decît 365 de zile ca să-și descrie calea sa, lunii îi trebuie cam 27 și 1/3 zile, adică cam după 27 de zile trece ea cu aceeași stea prin meridianul locului de observare. Timpul între două treceri succesive ale lunii, prin dreptul aceluiași punct pe bolta cerească, se numește revoluție *siderală* și este de 27 zile 7 ore 43 minute 11 secunde și 5. Prin această foarte iute mișcare, față de soare⁴³⁾, luna sosește regulat, la punctul de plecare, în altă poziție și fiindcă ea își primește lumina de la soare, de aceea de la zi la zi își schimbă aspectul suprafeței sale luminate de soare și vizibilă de pe pămînt. Tabloul frumos, al schimbărilor lunii, este foarte izbitor și ușor de sesizat. De aceea, schimbările lunii au fost unitățile după care oamenii au învățat să măsoare o serie de zile. Aceste schimbări ale lunii au primit numele de fazele lunii⁴⁴⁾. Fiindcă aceste așa-numite faze ale lunii se repetă de atîtea ori, de cîte ori luna se află în aceeași poziție față de soare, de aceea, inte-

40) Polak I. F. *op. cit.*, p. 42.

41) Ceea ce deosebește, fundamental, mișcarea soarelui de cea a lunii este faptul că pe cînd prima este o mișcare aparentă, datorită mișcării pămîntului în jurul soarelui, cea de-a doua este o mișcare reală, adică luna ce învîrtește, în adevăr, împrejurul pămîntului.

42) Zicem mișcarea stelelor, fiindcă nouă celor de pe pămînt ni se pare că ele se mișcă, de fa est la vest, iar pămîntul stă nemișcat.

43) Mișcarea lunii este, cam de 13 ori, mai rapidă ca a soarelui.

44) Cuvîntul fază vine de la grecescul *φάσις* = aparentă. El vrea să ne spună că o planetă, în cursul mișcării sale, se prezintă, succesiv, vederii noastre, sub o înfățișare mereu schimbată.

resant pentru noi, din punct de vedere al calendarului, nu este altul timpul, dat mai sus, cît îi trebuie lunii ca să parcurgă drumul său sideral⁴⁵⁾, ci mai degrabă ne interesează timpul care-i trebuie, ca să revină la aceeași fază. Dacă într-o zi, soarele trece în același timp cu luna și cu o altă stea anumită, prin meridianul unui loc de observare, atunci după $27\frac{1}{2}$ zile, luna și cu numita stea trec prin același meridian, dar soarele este avansat la est, cam cu 27 de grade, încît luna are nevoie de încă două zile, pînă ce să treacă iarăși cu soarele prin meridianul locului de observare. Steaua cu care plecase luna, acum este rămasă în urmă. Cînd luna a ajuns să treacă, odată cu soarele, prin meridianul locului de observație, ea nu se vede, deloc, de pe pămînt. Lucrul este firesc, căci soarele fiind mai departe de pămînt decît luna, cînd aceasta este exact în dreptul lui, partea lunii dinspre pămînt nu mai este luminată de soare și deci devine invizibilă. În termenii astronomici, această poziție se numește *conjuncție*⁴⁶⁾. În ciclul *fazelor*⁴⁷⁾, conjuncția se mai numește *lună nouă*, iar timpul ce se scurge între două conjuncții succesive, se numește *lună sinodică* sau *lunațiune*. Intervalul de timp, dintre două conjuncții, se mai numește și *revoluția sinodică a lunii*⁴⁸⁾.

Lungimea unei luni sinodice nu este fixă, datorită iregularităților ce au loc în mișcarea lunii, care este supusă la schimbări continue. În mediu, lungimea unei luni lunare sau sinodice este de 29 zile, 12 ore, 44 minute și 2,78 secunde, adică cu 14 minute și 3 secunde mai mult decît $29\frac{1}{2}$ zile. Această lună sinodică, ce în calendarele noastre, de azi, poartă numele simplu de *lună*, căci lunile calendarului creștin nu mai țin

45) Adică 27 zile, 7 ore, 43 minute și 11,55 secunde.

46) Știm că luna este mai aproape de pămînt decît soarele. Din cauza mișcării pămîntului în jurul soarelui se pot întîlni diferite poziții relative, ale acestor trei aștri. Cele mai imporante sînt:

a) *Conjuncția*, cînd luna este între pămînt și soare;

b) *Opoziția*, cînd pămîntul este între lună și soare.

47) Fazele lunare sînt patru. Luna nouă, primul pătrar, luna plină și al doilea pătrar. Luna nouă, în prima zi, nu se vede, ci abia de a doua zi se zărește secerea (craiu nou). Primul pătrar este cînd discul lunii se vede luminos pe jumătate. Luna plină este cînd se vede luminat tot discul, iar pătrarul doi, atunci cînd se vede luminat numai jumătate, dar invers decît la pătrarul prim.

48) Cuvîntul sinodic este grecesc *συνόδικος* = a merge împreună) și are două însemnări: un sens bisericesc, care ne referă la conciliile sau soboarele ecleziastice și altul astronomic. În acest sens astronomic, cuvîntul sinodic însemnează timpul ce-l cheltuie o planetă pînă să vină iarăși în conjuncție cu soarele, adică în același drept cu soarele.

seama de cursul lunii de pe cer, este numită *lună lunară*. Deoarece începutul propriu-zis, al unei astfel de luni lunare și anume luna nouă, nu se poate observa pe cer, de aceea, cei vechi amînau începutul acestei luni lunare, pe ziua cînd apărea pe cer cornul lunii. Astfel începutul lunii lunare avea loc, numai în cazuri foarte favorabile, chiar în ziua în care avea loc și luna nouă, căci precum este cunoscut, în cele mai multe cazuri, apariția pe cer a lunii noi are loc abia în seara zilei următoare, dacă și atunci împrejurări defavorabile (cer acoperit, ploaie, etc.) n-o făcea să apară mai tirziu cu cîteva zile.

Lungimea sa variabilă, precum și nesiguranța în fixarea începutului său, fac ca luna lunară ori sinodică să fie foarte puțin proprie, în ceea ce privește împărțirea timpului, după ea, în chip exact. Dificultățile, în privința utilizării sale ca măsurător al timpului, sînt multiple. Așa de pildă, după valoarea ei, grosomodo, 12 luni ar fi egale cu un an solar. În realitate, 12 luni fac numai 354 de zile, 8 ore, 48 minute și 35,7 secunde, deci cu 10 zile, 21 ore, 0 minute și 10,7 secunde mai puțin decît anul solar, așa că la calculul calendaristic⁴⁹⁾, după astrul Lună, foarte des, evenimentele legate de cursul soarelui, ca de exemplu anotimpurile, trebuie să înregistreze deplasări însemnate față de cursul lunilor lunare.

Așadar, încă din vechime, trebuia să se ia o hotărîre, fie în sensul de a se împărți timpul numai după astrul Lună sau numai după astrul Soare, sau în fine să se unească unul cu altul, cele două moduri de măsurare a anilor, pentru a se pune de acord⁵⁰⁾. Și așa s-a și făcut.

An lunar. Prin folosirea unică a astrului Luna, cele 12 luni dau naștere unui *an lunar*. După acest fel de comput, dacă anul se socotește fix de 354 de zile, atunci succesiv, începutul lunii lunare, față de ivirea lunii pe cer se deplasează mereu, adică luna calendaristică începea tot cu o zi mai înainte față de cer, din care pricină un atare an lunar se numește *mișcător* și aceasta din cauza lungimii sale neschimbate. Din contră, dacă se ia în considerație surplusul de 8 ore 48 minute și 35,7 secunde, ce trece peste 354 de zile, atunci intervine un oarecare mod de intercalare, adică se introduce, în fiecare al

49) Comput, de la latinescul computare = a calcula, este socotirea timpului calendaristic și în special al calendarului bisericesc cu sărbătorile lui mobile. Elementele cu care se calculează în comput, adică în calendar, sînt: Ciclul Solar cu Mina Anului și Litera Duminicală și Ciclul Lunar (Numărul de Aur) cu Temelia Lunii (Epacta).

50) De altfel, așa s-a și făcut. Calendarul nostru de azi nu lucrează numai cu ani solari puri și nici numai cu ani lunari curați, ci s-a combinat anul solar cu cel lunar și s-a ajuns la chipul în care noi calculăm anii noștri bisericești, îndeosebi.

treilea an, o zi, ceea ce dă anului o lungime de 355 de zile. În felul acesta, se evită acea mișcare a începutului lunii, față de luna nouă de pe cer, cel puțin într-o bună parte și de aceea un atare an lunar, de lungime schimbătoare, se numea *an fix lunar*. De altfel, exact în același chip și din aceleași motive, chiar și la folosirea exclusivă a anilor solari se vorbește de *ani solari mișcători*⁵¹⁾ ori *vagi*, după cum anilor li se socotește lungimea fixă de 365 de zile, neglijându-se fracțiunea de 0,2422 zile, sau de *ani intercalari*⁵²⁾, după cum din 4 în 4 ani, se introduce o zi în plus și anul devin de 366 de zile, pentru a pune în concordanță, cât mai mult cu putință, lungimea medie a anului civil, cu lungimea reală a anului tropic.

În computurile calendaristice, încă din timpurile vechi, s-a făcut combinația anului solar cu cel lunar. Combinarea calculului timpului, după soare și lună, se poate face pe mai multe căi. Însă, cel mai bun mijloc îl constituie considerentul că 235 lunațiuni (luni sinodice) se împlinesc aproape exact în timp de 19 ani solari.

Metemptoza. Am spus mai sus, că 235 luni sinodice ce se împlinesc aproape exact în timp de 19 ani solari. Cele 235 luni sînt mai lungi decît 19 ani solari sau tropici numai cu 2 ore, 5 minute și 42,72 secunde. Depășirea fazelor lunare peste anul tropic, poartă numele de *metemptoza*⁵³⁾. Cam în 220 de ani, diferența de mai sus de 2 ore, 5 minute și 42,72 secunde se ridică la o zi întreagă, ceea ce înseamnă că după 220 de ani, fazele lunare rămîn în urmă cu o zi față de anul tropic. Cum, după noua reformă calendaristică din 1924, anul tropic este egal cu cel civil (diferența între ei este cam numai de 2 secunde), după 220 de ani, calendarul nostru va arăta luna plină sau nouă cu o zi mai de vreme. Ca să nu se întîmple lucrul acesta, din 300 în 300 de ani, căci în calendaristică nu se lucrează cu fracțiuni de secol, trebuie să punem în concordanță calendarul

51) Anii solari mișcători, ori vagi, sînt aceia care socot anul numai de 365 de zile, neglijînd fracțiunea de aproape 6 ore, cît îi trebuie soarelui să-și îplinească drumul său. Numele de *vag*, vine de la latinescul *vago* = a rătăci, adică trece prin toate sezoanele.

52) Anul intercalar este cel cu 366 zile și el se întîlnește numai din 4 în 4 ani, fiindcă numai în 4 ani, fracțiunea de 6 ore, face 24 de ore, adică o zi întreagă. Acest an se numește bisect. În vechiul calendar Iulian ziua, ce se intercala, nu era a 29-a a lui februarie. Ca la noi cei de azi, ci se repeta încă odată ziua a 24-a, care după felul de exprimare de atunci, se numea ziua a șasea înainte de Calendele lui Martie. Repetarea zilei a șasea se numea „bis sextus” = încă odată a șasea. De aceea și anii cu o zi în plus, adică cu 366 în loc de 365 zile, se numeau ani bisecți, nume ce a rămas pînă azi.

53) De la cuvîntul grecesc *μεταμπίω* = a cădea după, a întîrzia.

cu cerul prin micșorarea epactei, de care vom vorbi mai la vale. Cum am văzut, în anul calendaristic se lucrează cu ani luni-solari. Într-un ciclu de 19 ani tropici, este nevoie ca să fie puși la un loc, 12 ani de câte 12 luni lunare fiecare și 7 ani de câte 13 luni lunare fiecare, pentru că numai astfel, după scurgerea acestui ciclu de 19 ani, se poate căpăta o coincidență mai bună între cursul soarelui și cel al lunii. Pentru a putea ține această coincidență, între soare și lună, calculul calendaristic mai cunoaște două corective:

1. *Saltul Lunii*. În ciclul de 19 ani, luna își împlinește 235 de rotații sau luni sinodice. Suma acestor 235 de rotații, după chipul de întocmire al calendarului (lunisolar) este mai lungă cu o zi decât 19 ani tropici⁵⁴). Înăuntrul unui ciclu de 19 ani, această zi trebuie redusă pentru ca anul calendaristic să arate exact fazele lunii de pe cer. În calendarul Bisericii Orientale, această zi se reduce după ciclul lunar 16, iar în cel al Bisericii Occidentale după ciclul lunar 19. Ce sînt Ciclurile lunare, Epactele, etc. și ce reprezintă ele în calendaristică se va vedea mai târziu.

2. *Proemptoza Lunii*⁵⁵) Am văzut mai sus că, pentru a arăta exact fazele lunii de pe cer, calendarul eclesiastic trebuie să reducă o zi în intervalul de 19 ani, cît ține un ciclu lunar. Această zi este diferența între 19 ani calendaristici (lunisolari) și 19 ani tropici. Corectarea, adică reducerea acestei zile s-a făcut după ciclul lunar 16 sau 19. Fazele lunare vin, acum, în aceleași zile calendaristice, dar nu exact în aceleași ore, ci mai degrabă cu 1 oră, 28 minute și 15 secunda. În timp de 308—312 ani, această diferență de 1 oră, 28 minute și 15 secunde dă și ea naștere la o zi, adică anii calendaristici arată fazele lunare cu o zi mai târziu decât fazele lunii de pe cer.

Cum se face corectarea calendaristică a diferențelor de mai sus, adică a metemptozei, saltului lunii și proemptozei dintre soare și lună, se va vedea mai târziu, în cuprinsul capitolelor ce vor urma.

Ciclul lui Meton. Fiindcă primul calendar, întemeiat pe ciclul de 19 ani solari, a fost acela introdus de atenianul Meton, la anul 432 a. Chr., de aceea luarea în considerație, adică folosirea ciclului de 19 ani solari și 19 ani lunari, se obișnuiește a se numi *Ciclul lunar al lui Meton*. Pentru acel timp, pe drept cuvînt, descoperirea sa a părut și chiar a și fost extraordinară. Numerele ciclului său lunar au fost săpate în piatră și poleite cu aur, de unde numele ciclului a luat și

54) Anii calendaristici diferă de cei tropici. Ei sînt ceva mai lungi. În 19941 ani se ajunge la o zi fără ceva. De aceea, să nu se confunde anii civili sau calendaristici, cu cei tropici.

55) De la cuvîntul grecesc προεμπιπτο = a cădea mai înainte, a avansa.

acela de: „Numărul de aur”. Într-un calendar, în care egalarea dintre cursul soarelui și cursul lunii se face după acest ciclu sau în chip asemănător, anul are o lungime schimbătoare și este caracterizat ca un an legat de lună și de soare și de aceea este numit *an lunisolar*. Cu el lucrează anul nostru calendaristic.

Fiindcă într-un calendar nu se poate socoti cu jumătăți de zile, de aceea peste tot se obișnuiește, ca acolo unde se calculează cu luni solare, să li se dea acestora lungimea de 29 și 30 de zile, ca prin aceasta să ne apropiem cât mai mult cu putință, de lungimea reală a lunilor sinodice⁵⁶⁾, căci două luni sinodice, în general, sînt mai lungi decît 59 de zile, nu mai cu 1 h, 28 m, 6 s.

Săptămîna. Ziua, luna și anul sînt cele trei măsuri ale timpului, întîlnite în calendar, ce se întemeiază direct pe natură sau cel puțin, la originea lor, s-au întemeiat pe ea. Mai avem o măsură a timpului, care deși este o invenție a minții omenesci, totuși își trage originea tot de la observările astrelor cerești și anume de la observarea lunii. Această măsură a timpului este *săptămîna*. Ea își are obîrșia în fazele lunii. Luminătorul ceresc, care a atras atenția omului, în toate timpurile a fost luna. Deși soarele este mai luminos și mai puternic, totuși, fiindcă forma lui nu suferă nici o modificare, el n-a avut influența lunii în măsurarea timpului. Așadar, totdeauna, omul a putut să observe că luna își termină cursul său cam în 29½ zile. În acest interval și începînd de la apariția lunii pe cer, patru faze izbeau ochiul și anume: 1. umplerea secerii sau cînd luna devenea ca o jumătate de cerc (primul pătrar); 2. luna plină; 3. micșorarea lunii pînă ce devenea iarăși o jumătate de cerc (al doilea pătrar) și 4. dispariția lunii (luna nouă propriu-zis). Fără multă greutate, omul a ajuns să împartă intervalul de 29½ zile în patru sferturi sau pătrare, după cele patru faze ale lunii. Deși pătrarul venea de 7,3/8 zile, totuși în viața practică s-au socotit totdeauna zilele întregi, adică numai șapte⁵⁷⁾. Așa a luat naștere săptămîna. Cu timpul săptămîna s-a desprins de fazele lunii și a rămas de sine stătătoare, dar la rîndu-i, săptămîna a condus pe oameni la sfințirea numărului de șapte, cînsit de cele mai multe popoare, din vechime⁵⁸⁾.

Este drept că, la greci și egipteni nu găsim săptămîna de șapte zile, ci o perioadă ceva mai lungă, de 10 zile, probabil că ei împărțeau luna lunară, de 30 de zile, în trei părți

56) Durata unei luni sinodice este de 29 z, 12 h, 44 m, 2,78 s.

57) O. Negoită Diac. *Sabbathul Vechiului Testament. Studiu de arheologie biblică*, București, 1935, p. 17.

58) O. Negoită Diac. *op. cit.*, p. 17.

de cîte zece zile⁵⁹). De asemenea, la babilonieni era în uz o săptămîină de cinci zile⁶⁰).

Unii credeau că săptămîina a luat ființă de la numărul celor șapte planete cunoscute și în vechime, care ar fi guvernat cîte una din cele șapte zile ale săptămîinii. Dar, pentru a fi siguri că lucrul stă așa, ne-ar trebui mărturii temeinice, care pînă în timpul de față lipsesc. S-au găsit cîteva texte cuneiforme, în care zilele lunii sînt numite după cele șapte planete astfel: ziua întîia era numită Sin (Luna), ziua II Nergal (Marte), III Nebo (Mercur), IV Bel Merodach (Jupiter), V Iștar (Venus), VI Adar (Saturn) și VII Samas (Soare). Dar aceste texte cuneiforme sînt dintr-un timp apropiat de noi. Semiții, în marea lor majoritate n-au numit zilele săptămîinii, ci le-au numărat. Tot așa și perșii și armenii⁶¹).

Numirea zilelor săptămîinii după planete, după cum ne informează Dio Cassius (XXXVII, 18, 19), a luat ființă foarte tîrziu, mai întîi în Egipt și anume în epoca speculației greco-alexandrine⁶²). De aici, obiceiul a intrat în lumea greco-romană. La popoarele latine, numirea după planete, nu este mai veche decît secolul IV p. Chr. De la romani, obiceiul a trecut și la popoarele germane, care s-au creștinat, cam prin secolul VIII p. Chr. Popoarele germane au ținut să înlocuiască, însă, numele zeităților romane cu cele ale lor. Așa de pildă: Zivistag (Dienstag), Wodanstag (Mittwoch), Thorstag (Donnerstag), Froastag (Freitag).

Și slavii au primit, odată cu creștinarea lor, săptămîina de șapte zile. La ei, zilele săptămîinii poartă culorile biblice, adică le numără⁶³).

Curios că grecii, care la origine, au început cei dintîi să numească zilele săptămîinii, după cele șapte planete, acum numără zilele săptămîinii astfel: 2, 3, 4, 5. În loc de 6 spun *παρασκευή* (pregătire), în loc de 7 spun *Σάββατον* (Sabat), iar în loc de 1 *κυριακή ημέρα* (Ziua Domnului). Această numire, se vede clar, că a fost adoptată de greci, odată cu creștinarea lor. Evanghelia, ce s-a răspîndit dincolo de granițele Țării Sfinte, a fost scrisă în limba greacă. Autorii Evangheliei — apostolii — erau evrei și au scris după felul lor de numărare a zilelor săptămîinii. Odată cu Evanghelia, grecii au adoptat și numărarea zilelor săptămîinii.

59) Sethe K. *Von Zahlen und Zahlworten bei den alten Aegypten* (S. W. G. S.). Strassburg, 1916 p. 31 și urm. și Negoită T., *op. cit.*, p. 8 și 12.

60) Jensen F. *Die siebentägige Woche in Babylon und Ninive* („Zeitschrift für Wortforschung“), I, 1901, p. 151. Bibliografie mai completă în Negoită T., *Sabbatul V. T.*, p. 31—33.

61) Gheorghiu V. *op. cit.*, p. 11 și Negoită T., *op. cit.*, p. 32.

62) Mai pe larg, Negoită T. *op. cit.*, p. 30—35 și 50.

63) Gheorghiu V., *op. cit.*, p. 12.

TAINA BOTEZULUI*)

de N. IVANOV Candidat în Teologie

„Mărturisesc un Botez spre iertarea păcatelor”. Botezul dăruit nouă de Dumnezeu este o taină care lucrează în sufletul omului prin puterea Duhului Sfânt și ale cărei date preliminare se împlinesc acolo, unde există credința și pregătirea de a primi harul Duhului Sfânt. Taina în sine este nevăzută ca sufletul, dar după cum sufletul își manifestă în mod limpede viața în corp, tot așa și această taină este îndeplinită în mod vizibil.

Invățătura ortodoxă a Tainelor este formulată la Ioan Damaschinul, în capitolul „Despre credință și botez”, unde putem citi: „După cum omul constă din două părți, sufletul și corpul, tot astfel Domnul ne-a dat o dublă curățire și anume prin apă și prin Duh. Duhul pe de-o parte reînnoiește în noi starea după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, iar apa, pe de altă parte, curățește prin harul Duhului, corpul de păcat și-l eliberează de stricăciune. Apa închipuiește icoana morții, iar Duhul dă arvună vieții” (Sf. Ioan Damaschin, Expunere exactă a credinței ortodoxe, cartea IV, cap. 4 „Despre credință și botez”).

Credința ne face copiii lui Dumnezeu, prin Duhul lui Dumnezeu; apa cea vizibilă servește ca simbol al celor nevăzute.

Vorbind cu Nicodim, Domnul a comparat începutul vieții spirituale cu actul nașterii. Nicodim a văzut în aceasta nu un tablou al viitorului, ci o repetare a celor deja împlinite. El nu era de fapt departe de adevăr, căci el a interpretat cuvintele lui Iisus ca pe un semn al unei schimbări bruște, ca pe o graniță care desparte o formă a vieții de alta.

În comparație cu durata vieții omenești, nașterea poate fi numită o stare de lucruri momentane. Viața copilului în corpul mamei, ca să zicem așa, preistoria vieții sale propriu zise, rămâne în întuneric. Din momentul în care copilul vine pe lume, începe ceva cu totul nou. În locul întunericului vine lumina, constrângerea este eliberată în mișcare, pieptul se ridică și se coboară respirând liber.

Domnul vorbește cu Nicodim într-o limbă foarte expresivă despre renaștere, pentru că celui crescut în tradițiile vechi

*) Prezentul studiu a apărut în revista *Stimme der Orthodoxie*, editată de Exarhatul Patriarhiei Moscovei pentru Europa Centrală, Berlin, nr. 8, august 1963, pp. 43—49. Traducerea este făcută de D. Sălăgeanu.

fi vine greu să lege în mintea sa cele pămînteşti cu cele cereşti. (Ioan 3, 12 pînă la 13). Dar Hristos a predicat Evanghelia şi „ne-a deschis ochii şi a legat cele de pe pămînt cu cele cereşti”. (Condac în ziua Îălţării la cer). Apoi El s-a înălţat la cer şi a trimis credincioşilor Săi pe Sfîntul Duh, Mîngîitorul. De data aceasta nu în taină, ci deschis, El a spus Apostolilor Săi cum trebuie să fie îndeplinită renaşterea din apă şi Duh: „Mergînd, învăţaţi toate neamurile şi botezaţi-i în numele Tatălui, al Fiului şi al Sfîntului Duh şi învăţaţi-i să păstreze tot ceea ce v-am poruncit...” (Matei 28, 19—20). „Mergeţi peste tot şi predicaţi Evanghelia. Cine crede şi este botezat, va fi mîntuit, dar cine nu crede, va fi osîndit”. (Marcu 16, 15—16). Astfel le-a fost poruncit Botezul, ca ceva deosebit, cu care începe mîntuirea şi care stabileşte hotărul între creştini şi păgîni.

Cînd, după Pogorîrea Duhului Sfînt, Apostolii au fost întrebaţi „Ce trebuie să facem?” (F. Ap. 2, 37), Petru a răspuns: „Pocăiţi-vă, şi cine vrea să se boteze în numele lui Iisus Hristos pentru iertarea păcatelor, şi veţi primi darul Sfîntului Duh”. (F. Ap. 2, 38). Dacă Domnul a orînduit Botezul ca pe o acţiune în numele Sfintei Treimi, atunci cele două componente ale ei, apa şi Duhul, nu pot fi despărţite una de alta.” Ce înseamnă Botezul lui Hristos? O cristelniţă cu apă şi rostirea cîtorva cuvinte; lasă apa de-o parte şi nu va fi nici un botez, omite cuvintele şi iarăşi nu va fi botez”. (Fer. Augustin, Despre Evang. lui Ioan, Tratat XV).

Biserica n-a stabilit niciodată în legătură cu materia şi formula pentru această sfîntă taină, că ele înşile ar fi îndeajuns, ci ea le-a considerat doar nişte premise ale îndeplinirii şi exprimării tainei propriu zise.

Cînd de exemplu în secolul III a izbucnit o dispută asupra Botezului practicat de eretici, a căror învăţătură nu era ireproşabilă şi deci şi ritualul Botezului era îndoielnic, s-a hotărît să fie întrebaţi cei care urmau să primească Botezul, ce învăţătură ar adopta ei şi care este credinţa lor în Sfînta Treime; dacă se mărturisea credinţa în Sfînta Treime a învăţăturii Bisericii ecumenice, Botezul era declarat valabil.

Şi mai indulgent s-a purtat Biserica cu cei care din diferite motive sau împrejurări nu îndeplinesc cu totul ritualul scufundării în apă. Într-unul dintre cele mai vechi documente creştine găsim o frumoasă dovadă a felului în care Biserica s-a limitat la partea vizibilă a Tainei. „Botezaţi în apă curgătoare în numele Tatălui, al Fiului şi al Sfîntului Duh. Iar dacă n-ai apă curgătoare, botează în altă apă; dacă nu se poate în apă rece, botează în apă caldă. Dar în caz că n-ai de nici un fel (rîu sau lac, n. tr.) toarnă de trei ori pe cap în numele Tatălui, al Fiului şi al Duhului Sfînt” (Didahie, c. VII).

Ca element de bază, apa simbolizează încă din vechime la toate popoarele, purificarea. În apă boteza Înaintemergătorul lui Hristos, în apă s-a botezat și Domnul.

Desigur că Botezul nu se poate efectua în lipsa apei, puneau unii eretici; cu toate acestea în cazuri excepționale este valabil principiul că nu cele materiale sînt hotărîtoare pentru Taină, ci în caz de nevoie sînt admisibile și aici abateri de la regulile date. Dacă cineva dorește să primească sfînta Taină într-un loc lipsit de apă, Botezul s-ar putea îndeplini și cu altceva (de exemplu cu nisip).

De aceea, în prezența tuturor premizelor spirituale, lipsa aspectelor exterioare-însoțitoare ale ritualului Botezului nu poate constitui o piedică pentru intrarea în sînul Bisericii. Cele spirituale au precădere aici. Cele materiale trebuie numai să exprime pe cele spirituale, fără a fi o piedică pe drumul către Hristos.

De aici nu trebuie de sigur să tragem concluzia că par-tea materială ar putea fi cu totul neglijată. O astfel de negli-jare este de cele mai multe ori un semn al unei dăruiri în-complete a celui botezat către Domnul său, cu toate că Bote-zul prin stropire cu apă nu-și pierde în nici un caz vala-bilitatea.

Părintele Bisericii Ciprian al Cartaginei care a observat cu strictețe ritualul Botezului, a găsit pentru aceasta o bună explicație, cînd scria unuia dintre episcopii africani: „Cred că Harul nu poate să se micșoreze și să slăbească nici să aibă un efect mai mic, acolo unde el este primit cu credința dep-lină a celui care îl primește... În tainele mîntuitoare credincio-șilor li se împărtășește Harul nestirbit după nevoia lor și du-pă îndrumarea Domnului chiar și în cazul unei prescurtări a celor rînduite de El”. (Operele lui Ciprian în trad. rusea-scă, vol. I, pg. 370, ed. 1891).

Dar înșii care în timpul unei boli au primit Botezul prin stropire cu apă și care foarte probabil au fost îndemnați la aceasta numai de teama de moarte, Biserica îi consideră drept cu credință slabă și nu le dă nici o asistență a vreunui ser-viciu bisericesc, cu toate că nu contestă valabilitatea Bote-zului lor. Exact la fel se întîmplă cu cei cufundați de trei ori, un obicei care ne vine direct de la Apostoli. Deja în vremea lui Tertulian găsim o indicație asupra acestui lucru. Părinții celui de-al patrulea secol vorbeau despre cufundarea de trei ori ca despre o dispoziție a Domnului însuși și a Apostolilor. „Preotul trebuie să boteze cufundînd de trei ori și invocînd odată Sfînta Treime” se scrie în Sacramentariul papei Grigo-rie cel Mare. Noi explicăm, prin faptul că cufundăm de trei ori, taina șederii timp de trei zile a lui Hristos în mormînt, după cum întreitul strigăt al copilului din apă exprimă, învie-rea după trei zile.

Luînd în considerare faptul că în Spania din secolul VI a devenit obișnuință o singură cufundare la Botez, același Grigorie stabilește că dacă un copil ce trebuie botezat este cufundat odată sau de trei ori, aceasta n-ar putea să fie nici un motiv de obiecție, căci „cufundarea de trei ori poate să reprezinte Trinitatea, iar o singură cufundare unitatea Divinității.” O concluzie asemănătoare a tras sinodul din Toledo în anul 610. Este însă cu totul altceva, dacă o singură cufundare este susținută în numele Sfintei Treimi, în opoziție cu Botezul bisericesc în moartea Domnului.

În legătură cu aceasta, a opta regulă apostolică precizează: „Cel care nu cufundă de trei ori la sfînta Taină, ci o singură cufundare în moartea Domnului, va fi caterisit”. Aici a fost falsificat foarte vizibil adevăratul înțeles al Botezului.

Cufundarea în apă, fie ea și de trei ori, nu este de sigur încă nici o Taină. Aceasta devine Taină a Bisericii abia după chemarea numelui sfînt al uneia și întregii Divinități, adică dacă acțiunea este îndeplinită cu credința în Domnul. „Cel ce crede și este botezat, acela va fi mîntuit”.

Fără credință în puterea Tainei se pierde și conținutul sacramental al sfintei lucrări.

Sfîntul Chiril din Ierusalim se plînge de primirea pur exterioară a Botezului: „Dacă tu ești aici cu corpul dar cu gîndurile ești absent, aceasta nu este de nici un folos. Și Simon Magul a pășit spre Botez și s-a lăsat botezat, fără a fi iluminat. El și-a spălat corpul cu apă, dar nu și-a luminat inima cu Duhul; și-a cufundat corpul în apă și a ieșit afară, dar sufletul nu i-a fost îngropat cu Hristos și nu a înviat cu El. Apa se va primi, dar nu și Duhul. Dumnezeu nu cere altceva de la noi, decît să vrem binele. Dacă totuși buzele tale spun „cred” și inima ta nu o repetă împreună cu ele, Cel ce cunoaște sufletele te va judeca”. (Sf. Chiril al Ierusalimului, Procateheza).

Am spus deja că pe drumul spre mîntuire, pe drumul spre Hristos, nu există greutăți pe care cineva să nu le poată învinge și care din afară ar putea să-l țină departe de această mîntuire. Cine nu e în stare să-și întărească credința în Hristos prin Botez, nu stă din această cauză în fața porților închise ale mîntuirii. Dacă cineva, constrîns de împrejurări, stă în fața înfricoșatei judecăți, fără a fi primit botezul cu apă înaintea Botezului pe care l-a amintit Hristos în convorbirea sa cu Iacob și Ioan (Marcu 10, 38), acest Botez care este mai mare decît primul, îi deschide bineînțeles porțile spre viața veșnică. De aceea a crezut Biserica întotdeauna, că martiriul este un botez, în care omul își mîntuiește sufletul (Matei 16, 25). Pe catehumenii nebotezați, cărora le-a revenit coroana

martiriului înainte de Botez, Biserica i-a numărat printre sfinți, gândindu-se la cuvântul Domnului, care vrea să mîntuie pe acela care Îi mărturisește numele înaintea oamenilor și înaintea Tatălui Cereșc.

Cu Botezul martiriului ca o intrare în viața veșnică s-au ocupat mult părinții Bisericii, Ciprian al Cartaginei, Vasile cel Mare, Chiril al Ierusalimului și alții. Grigorie Teologul scrie: „Eu cunosc și botezul prin sînge și martiriu, cu care însuși Hristos a fost botezat și care este mai de prețuit decît celelalte”. „Nu vă minunați, spune Ioan Hrisostomul, că am numit martiriul un botez. Aci în martiriu suflă Sfîntul Duh cu bogăție de har”. Ba Fer. Augustin, după a cărui părere botezul constă din cufundarea în apă și rostirea unor cuvinte, spune undeva: „Moartea pentru mărturia numelui lui Iisus înainte de primirea Botezului are aceeași putere în ce privește iertarea păcatelor ca și Sfîntul Botez”.

Biserica n-a văzut nici odată în acest sfînt act ceva magic și n-a pus formulele sale pe aceeași treaptă cu vreo invocare magică. Aici există o evidentă deosebire între creștinism și celelalte religii. Biserica a scos mult mai în relief spiritul și sensul unui astfel de act ca și anumite forme din viața fiecărei societăți.

Aceasta este valabil pentru Biserică, care ascunde în sine credința despre cele veșnice. De aceea Biserica a arătat că Botezul trebuie să aibă loc în apă, pentru că Domnul a fost botezat în apă și pentru că învățăceii săi au botezat în apă.

Biserica a stabilit o anumită formulă pentru Botez, aceeași pe care i-a dat-o Domnul: „În numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh”. (Matei 28, 19). Căci Biserica nu poate nici să lapede porunca Domnului și să orînduiască o altă formulă pentru botez, nici să înlocuiască botezul cu apă prin altceva, care s-ar putea dovedi mai bun ori mai potrivit.

„Pocăiți-vă și botezați-vă după Evanghelie”. Botezul este precedat de pocăință și lepădare de păcat. Cel care a devenit credincios întru Hristos o rupe cu vechea sa viață ca și cu Satan și cu lucrările lui. Înainte de a intra în cristelniță, se lapadă cu fața spre Apus, pentru ca apoi să arate solemn, că se leagă cu Hristos și că se încredințează Lui ca împăratului și Dumnezeuului său. După cufundare el apare din cristelniță înnoit. „De aceea dacă cineva este în Hristos, el este o nouă creatură; cel vechi a dispărut, privește, el este cu totul altul!” (2 Cor. 5, 17).

Cuvintele Evangheliei „Pocăiți-vă și botezați-vă după Evanghelie” se referă tocmai la această lepădare de Satan și la legarea de Hristos. Inceputul unei vieți îl face întîi Bo-

tezul ca act momentan. Nașterea naturală capătă un înțeles prin dezvoltarea pe care o dă acesteia. Actul Botezului își primește sensul său mai cu seamă ca început al unei noi vieți spirituale care se desăvârșește prin credință activă.

Astfel diferitele orientări pe drumul mântuirii formează un tot unitar: Pocăința, „Naștere din apă și Duh” și „Botezul cu foc”. În timpul vieții omenești ele urmează una după alta într-o ordine cronologică. În ochii lui Dumnezeu însă ele se suprapun. Tot astfel la judecata cea din urmă viața pămîntescă a unui om va constitui un singur întreg. Botezul marchează un moment, care trebuie să se transforme într-un proces mai lung al desăvîrșirii spirituale.

Creștinismul este mai mult decît o simplă predică de pocăință; este o solie a mîntuirii și o religie a vieții. El nu este o doctrină seacă, care se epuizează prin învățătura unei teorii a mîntuirii. Creștinismul nu este numai învățătura lui Hristos, ci totodată este învățătura despre Insuși Hristos și viața întru Hristos.

Învățătura lui Hristos mîntuitoare „ca o apă vie”, nu poate fi numai teorie, numai o chestiune de cunoștință; chiar în această privință se cere o viață care să fie în armonie cu această învățătură. Hristos cheamă pe toți cei care cred în El, în moștenirea sa, ca să devină una cu El. (Rom. 8, 29). Insuși este nedemn de Hristos și de viața veșnică, dacă în viața sa el rămîne numai la credința în Hristos, fără ca să-și ia crucea și să-l urmeze. Cînd Hristos a fost botezat în apele Iordanului și apoi a ieșit pe mal, s-a pogorît asupra Sa Duhul Sfînt și un glas din cer s-a auzit: „Acesta este fiul meu cel iubit, întru care am binevoit!” (Mat. 3, 17). Cel care crede în Fiul lui Dumnezeu este chemat să devină prin Har fiu: lui Dumnezeu (Mat. 3, 45; Gal. 3, 26). La fel ca la Botezul lui Hristos, Harul Duhului Sfînt coboară asupra celui botezat în credința întru Hristos și îl face fiu al Tatălui Cereș. Desigur nu trebuie să ne gîndim aici la nici o identitate cu Fiul Iisus Hristos, doar la chipul și exemplul Lui.

Unul născut Fiul al lui Dumnezeu a îndurat crucificarea trupului Său, cu toate că era lipsit de păcat. Toți cei care cred în El și au primit, prin aceasta, putere „de a deveni fiii lui Dumnezeu” (Ioan 1, 12) au devenit fiii lui Dumnezeu prin credința în Hristos (Gal. 3, 26) și trebuie să-și crucifice „trupul lor împreună cu toate poftele și dorințele lor” (Gal. 5, 24), ca să primească prin omorîrea celui păcătos și pătimas, mîntuirea dăruită prin Hristos. „Dar după cum noi — scrie Pavel — sîntem îngropați împreună cu El în asemănarea morții, tot așa vom fi părtași Învierii sale, căci noi știm că

omul cel vechi din noi este răstignit odată cu El, că de aci înainte nu mai slujim păcatului. Căci cine a murit, este slobozit de păcat. Dacă însă am murit cu Hristos, atunci credem că vom și trăi cu El" (Rom. 6, 5—8).

Astfel devine clară și formularea Apostolului, când acesta spune „...botezat în moartea lui Hristos”. „Nu știți că toți cei ce sîntem botezați întru Iisus Hristos, sîntem botezați întru moartea Sa? — Astfel ne-am îngropat odată cu El prin botez în moarte, ca după cum Hristos s-a sculat dintre morți prin slava Tatălui, tot așa și noi trebuie să trecem într-o nouă viață.” (Rom. 6, 3, 4; Col. 2, 12; 3, 3). Botezul, cufundarea în apă a devenit simbolul morții și al învierii în Hristos a creștinului spre viața veșnică. (Col. 2, 12). „Botezul este pentru noi ceea ce a fost pentru Hristos crucea și mormîntul, chiar dacă într-o altă privință”, scrie Ioan Hrisostomul. Cufundarea ne amintește coborîrea în mormînt. Cel botezat coboară în apă ca Iisus în mormînt. Și după cum Hristos, înviind s-a sculat din mormînt cu un trup slăvit, tot așa cel botezat iese din cristelniță, pentru a duce o nouă viață sfințită. Hristos a murit și a înviat. El nu mai poate acum să moară, ca unul ce a înviat din morți, căci moartea nu mai are nici o putere asupra Lui (Rom. 6, 9). Așa și creștinul care trebuie să moară pentru păcat, după botez nu mai trebuie să se supună păcatului.

Creștinismul este religia unirii dintre Dumnezeu și credincios, întemeiată pe Omul-Dumnezeu, pe Hristos. E vorba aici de o acțiune unitară a lui Dumnezeu și a creaturii Sale fără ca prin aceasta să se renunțe la libertate; tot așa în întregul trup tainic al Fiului lui Dumnezeu, în Biserică, fiecare celulă a corpului, fiecare credincios își unește voința cu voința Domnului, păstrînd deplina libertate ca unul chemat spre a deveni Fiu al lui Dumnezeu.

Renașterea spre nemurire este posibilă numai într-o strînsă comuniune cu Acela care a învins moartea prin Sine. Fără unire cu Fiul Unul născut al lui Dumnezeu nu este posibil să devii fiu al lui Dumnezeu.

„Eu sînt buciumul viței, voi sînteți vița. Cine rămîne în Mine și cel în care Eu rămîn, acela aduce multe roade, căci fără Mine nimic nu puteți face. Cine nu rămîne în Mine, va fi aruncat ca o mîlădiță de viță și se va usca...” (Ioan 15, 5—6). După cum vița nu poate trăi mai departe decît prin butuc, tot așa credinciosul renăscut nu poate trăi decît prin harul Domnului și numai prin El își poate întări puterea sa.

Ținînd seama de aceasta, Biserica ortodoxă nu vede în botez o acțiune pur magică, care acționează din afară, fără

participare lăuntrică, nu ca pe un act la care ar fi suficientă o acțiune obiectivă a harului Domnului, fără o pregătire subiectivă pentru a-l primi.

Biserica ortodoxă nu înțelege botezul nici ca pe un simplu moment care poate fi lămurit numai din punct de vedere psihologic, care depinde numai de concepția interioară personală, fără influența harului Domnului, nici ca pe un act, la care pregătirea subiectivă ar fi de ajuns, fără acțiunea obiectivă a harului Domnului. El nu este un semn exterior, ci un proces duhovnicesc, în care credinciosul se unește cu Dumnezeu. Și această unitate are loc în trupul tainic al lui Dumnezeu, în Biserica Sa. Aici se unește tainic harul ceresc cu voința liberă a membrilor Bisericii Sale pentru a le da bucuria credinței. Viața veșnică începe deja aici pe pământ, căci viața întru Hristos este deja viața veșnică. Botezul este astfel începutul vieții veșnice, la care Hristos îi cheamă pe toți.

„Toți cei care sînt botezați întru Hristos l-au îmbrăcat pe Hristos”. „Cine este în Hristos, este o nouă ființă”.

BOTEZUL SFÎNTULUI DUH

de: Pr. Dr. IOAN PETREUȚĂ

Apariția Sfântului Ioan Botezătorul în părțile Iordanului și ideea unei reînnoiri morale pe care o predica el aici, au atras în jurul o mare mulțime de oameni din toată Palestina. Majoritatea celor ce-l ascultau, înțelegând sensul cuvintărilor lui și dornici fiind de o viață morală superioară, căutau să înlăture tot ce e rău în ființa lor și mărturisindu-și păcatele se botezau de el în riul Iordanului. Insistența cu care propovăduia împărăția cerului a făcut pe mulți să creadă că Ioan Botezătorul e Mesia, și că botezul lui ar fi aducător de mîntuire, ar fi un act al desăvîrșitei sfințenii. Sfântul Ioan înlătură însă această idee spunînd: „Eu unul vă botez cu apă spre pocăință, dar Cel ce vine după mine este mai puternic decît mine; lui nu sînt vrednic să-i desleg cureaua încălțămintelor; El vă va boteza cu Duhul Sfînt și cu foc” (Mt. 3, 11; Lc. 3, 16).

De aici se observă că odată cu lămurirea că nu el e Mesia, Sf. Ioan mai spune și aceea că botezul lui nu are caracter sfinților, ci e numai un simbol al sfințeniei și al mîntuirii. Fiind numai cu apă, el curăță numai corpul și nu poate pătrunde în suflet spre a-l curăți de păcate. Botezul lui deci e numai o dovadă că cel ce-l primește e hotărît să ducă o viață nouă, potrivită cu prescripțiunile Legii.

Botezul desăvîrșit, botezul mîntuitor și sfinților va fi numai acela pe care-l va institui Mesia, acela va fi „cu Duhul Sfînt și cu foc”. Numai acest botez va nimici păcatele și va curăți sufletul de întinăciune, deoarece numai el are în sine pe Duhul Sfînt, care poate pătrunde pînă în adîncul sufletului și-l poate curăți. Ba mai mult, acest botez are în sine și „foc”; nu foc spiritual, ci focul Duhului Sfînt.

Sfîntul Ioan folosește aici cuvîntul *foc* în opoziție cu cuvîntul *apă*, tocmai pentru a arăta că puterea focului pătrunde mai adînc decît aceea a apei și poate curăți lucruri asupra cărora apa nu are nici un efect.

Omenirea de totdeauna a avut o considerație deosebită față de foc. Față de focul material în primul rînd și prin deducție și față de focul spiritual. Focul material, prin lumina și căldura lui, este un element absolut necesar pentru viața fizică. De aceea nu e de mirare că soarele, fiind privit ca cel mai puternic foc pentru pămînt, a fost considerat și adorat, de unele popoare, ca zeu. Dar nu numai focul din soare s-a bucurat de o deosebită prețuire, ci și focul de pe pămînt, numai

că și acesta era privit, de către unii, ca fiind de origine divină. După o legendă grecească, el a fost adus pe pământ din lumea zeilor, de către Prometeu. Ca atare el trebuia considerat, nu numai util pentru viața de toate zilele, nu numai ca un factor ce ajută omului să urce pe treptele civilizației și ale culturii, ci și sfânt și sfințitor.

Prin analogie cu necesitatea focului material, adică a luminii și căldurii lui, pentru viața trupească, s-a ajuns la părerea că și viața sufletească are nevoie de un foc, însă de unul care să fie de aceeași natură cu sufletul adică spiritual. Are nevoie de focul Duhului Sfânt. La un astfel de foc se gîndește Sf. Ioan Botezătorul. Acest foc s-a și coborît peste Sfinții Apostoli, în ziua Cincizecimii, cînd i-a curățit de orice întinăciune, luminîndu-i, întărindu-i, încălzindu-i, înălțîndu-le viața și îndrumîndu-i spre unirea cu Dumnezeu și cu semenii.

Același Duh Sfînt se sălășluiește, cu lumina și căldura lui, în fiecare din cei care se botează și curățindu-l de păcate îl încălzește, îl face ființă radiatoare de căldură morală și-l ajută să poată vieții după voia lui Dumnezeu. Focul Duhului Sfînt care s-a coborît peste Sfinții Apostoli la primele Rusalii în Ierusalim și prin lumina lui i-a făcut să poată grăi spre a fi înțeleși de toți cei adunați acolo, se coboară și peste credincioșii care se botează cu botezul lui Mesia, — și pe cei ce continuă să întrețină, cu credință și cu dragoste, acest foc în ființa lor, îi luminează și-i face să vorbească într-o limbă înțeleasă de toți credincioșii, adică în limba iubirii și a înfrățirii.

De sigur că expresia „cu Duhul Sfînt și cu foc” nu exclude folosirea apei la botezul creștin (Ioan 3, 5), deoarece prin această expresie Sf. Ioan Botezătorul n-a intenționat să indice modul cum se va săvîrși botezul mesianic, ci numai de a arăta că efectele acestuia sînt mult superioare acelorale ale botezului său.

Focul din expresia de mai sus a fost înțeles în sens spiritual de către toți Sfinții Părinți și scriitorii bisericești. Deosebirea pe care o aflăm în literatura patristică în această privință se referă numai la momentul cînd are loc botezul cu foc, căci după unii autori el are loc în lumea de aici, iar după alții în lumea viitoare.

Fer. Ieronim¹⁾ și cei mai mulți comentatori, înțeleg prin botezul cu foc, coborîrea Duhului Sfînt la Cincizecime, asupra sfinților Apostoli, în chip de limbi de foc, precum și focul iubirii și curățenia ce o răspîndește El în cei botezați. Înțeleg adică lucrarea Duhului Sfînt în suflete, așa după cum s-a întîmplat la primele Rusalii creștine. Fer. Ieronim mai spune însă că botezul cu Duh Sfînt, despre care se vorbește la Mt. 3, 11 se poate înțelege ca botez ce se face aici pe pământ,

1) Fer. Ieronim, *Comentariu la Matei* 1, 3, Migne, P. L. 26, 31.

iar botezul cu foc, botezul din lumea de dincolo²⁾. Și Sf. Grigorie al Nisei zice că botezul focului se face în lumea de dincolo și el nimicește toată nelegiuirea³⁾.

După Sf. Ioan Hrisostom cuvintele „botez cu foc” exprimă abundența Harului divin⁴⁾. La fel scrie și Sf. Ioan Damaschin: „Se zice că Hristos botează cu foc, pentru că a revărsat Harul Duhului peste Sfinții Apostoli, în chipul limbilor de foc, după cum spune însuși Domnul. Ioan v-a botezat cu apă, dar voi veți fi botezați cu Sfântul Duh și cu foc, nu mult după aceste zile”⁵⁾. Sf. Ioan Damaschin mai adaugă însă că botezul cu foc se numește așa, poate și „din pricina botezului pedepsitor al focului ce va să fie”.

Fer. Augustin înțelege prin botezul cu foc exorcismele ce premerg botezului⁶⁾.

Origen (†254) comentind textul de la Lc. 3, 16, zice că botezul cu foc trebuie înțeles în sensul că după cum Sf. Ioan Botezătorul aștepta la Iordan și boteza pe cei ce veneau la el, tot astfel și Domnul Iisus stă într-un fluviu de foc pentru a boteza în acest fluviu pe toți aceia care ieșind din viața pămîntească doresc să intre în Rai și mai au nevoie de purificare. El nu va boteza însă decît pe cei ce au primit botezul creștin aici pe pămînt⁷⁾. În alte părți ale scrierilor sale însă, Origen vorbește altfel despre botezul cu foc, spunind că purificarea prin foc va avea loc după învierea generală și că ea se va aplica tuturor. Altă dată face distincție între drepti și ne-drepți. Drepți sînt cei care au primit botezul cu Duhul Sfînt și care nu mai au nevoie de botezul cu foc, pe cînd cei păcătoși vor trebui să treacă, la înviere, prin focul care le va curăța păcatele. După cum se vede, Origen oscilează în ceea ce privește sensul botezului cu foc⁸⁾.

Unii creștini însă, atît din vechime cît și din timpurile mai apropiate de noi, înțelegînd în mod eronat multe din învățăturile creștine, au interpretat cu totul într-alt fel expresia „botez cu foc”, pe care o folosește Sf. Ioan Botezătorul. Ei afirmă că cuvîntul *foc* trebuie luat în sens literal, în sens material și de aceea susțin că botezul adevărat, botezul mîntuitor, e numai cel ce e făcut cu foc. Pentru a fi în conformitate cu acest principiu, unii *gnostici* aplicau fier, înroșit în foc, pe urechea celor botezați, vrînd să arate astfel că numai aceștia sînt botezați cu botezul adevărat.

2) E. Mangenot, *atr. Baptême par le feu*, în „Dict. de Theol. Cath.” t. II, 1 (Paris, 1923), col. 379.

3) Sf. Grigorie al Nisei, *Cuvîntarea* 39, 17, 19, Migne, P. G. 36, 353—7.

4) Sf. Ioan Hrisostom, *Omilia II* la Matei 4, Migne, P. G. 57, 196.

5) Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* IV, 9 (Trad. Pr. D. Fecioru, București 1938, p. 251).

6) Origen, *Comentariu la Psalmi* 65, 11, Migne P. G. 36, 797.

7) *Omilia XXIV* la Ev. după Luca, Migne, P. G. 13, 1864—5.

8) E. Mangenot, *art. cit.* col. 357.

Un procedeu asemănător foloseau și unii din discipolii lui *Carpocrat*.

În sec. 12, *Catarii* botezau pe adepții lor într-un loc întunecos, unde aprindeau câteva făclii, spre a arăta prin aceasta că ei fac botezul cu Duhul Sfânt și cu foc⁹).

În trecut existau așa numiții *Filipovți* (o ramură a Rascolnicilor bezpopovți) care considerau arderea de sine ca botez cu foc. De aceea erau destul de frecvente cazurile când aceștia se adunau în anumite case sau bărci, cărora după ce le umpleau sau le înconjurau cu material inflamabil, le dădeau foc, iar ei stăteau înlăuntrul spre a arde de vii. După concepția lor numai în felul acesta se puteau considera cu adevărat botezați și mântuiți.

Procedeele acestea necreștine și antiomane au dispărut, socotite fiind ca potrivnice învățaturii creștine.

E drept că un fel de botez cu foc, o purificare prin foc există și în unele religii păgâne din antichitate și mai există aici colo chiar și în câteva contemporane și nu este exclus ca unele din aceste preactici, să fi influențat, într-o anumită măsură, pe ereziicii creștini în interpretarea literală a expresiei „botez cu foc”.

Vom aminti două din aceste practici, una aplicată în misterele din Creta și alta aflătoare în Șintoism. Cel ce dorea să fie inițiat în misterele din Creta, era mai întâi purificat prin apă de mare, după aceea trebuia să stea culcat la soare pe plaja insulei, unde să petreacă ziua în meditație și rugăciune. Acest al doilea act, starea la soare, era considerat ca o purificare prin focul din cer¹⁰).

În Șintoism (religie existentă în Japonia) „și astăzi se face, de două ori pe an, la echinocții, o ceremonie interesantă cu focul în frumosul templu Ontake, de lângă Tokio. În scop de purificare, merg în picioarele goale, pe o fâsie de jăratec, lungă de 7—8 metri și lată de un metru, preoții acestui templu și credincioșii fără să li se producă arsuri”¹¹).

Dacă pentru practicile necreștine, ale purificării prin foc, există o oarecare explicație, din punct de vedere creștin astfel de practici nu sînt de loc justificate, deoarece, din acest punct de vedere îndreptarea înaintea lui Dumnezeu o dă harul ce se primește prin sfintele Taine, o dă focul Duhului Sfânt, deci focul spiritual și nu cel material. În acest sens a fost și este explicată expresia de botez cu „Duh Sfânt și cu foc” de toată tradiția creștină, iar interpretarea materială a expresiei de mai sus a fost condamnată ca erezie.

9) Idem, *art. cit.* col. 356.

10) Jean Mallinger, *Pythagore et les Mystères*, Paris—Bruxelles, 1944, p. 71.

11) Ioan Mihalcescu, *Istoria religiunilor lumii*, București, 1946, p. 129.

CRONOLOGIA VIETII SFÎNTULUI IOAN SCĂRARUL

de Preotul NICOLAE

Una din cele mai dificile probleme legate de viața Sfîntului Ioan Scărarul este cronologia sa. În mod obișnuit, și aceasta pînă nu tocmai mult în urmă, Cuviosul Ioan din Muntele Sinai era socotit ca aparținînd veacului al VI-lea, născut în 525 aproximativ, și mort în jurul anului 600¹⁾. O asemenea părere își are unele temeiuri și ea a găsit desigur adepți. Așa spre pildă, plecînd de la încercarea de a stabili data unui mozaic al Schimbării la față din Muntele Sinai, V. Benesevič²⁾ a întocmit următoarea listă a stareților minăstirii de pe muntele biblic:

1. înainte de 552, Anastasie,
2. Gheorghe, mort în 552,
3. 557: Dulas, sub care a fost construită minăstirea,
4. înainte de 562, Anastasie, care ajuns apoi patriarh al Antiohiei,
5. 562 pînă în toamna anului 565, Longhin Isaurianul,
6. înainte de 572, Grigorie, devenit apoi patriarh al Antiohiei,
7. din 572 pînă în 590, egumeni necunoscuți și un oarecare Ioan,
8. 592—596, Sf. Ioan Scărarul.
9. către 596, fratele său Gheorghe,
10. în 600, Ioan, căruia i-a scris papa Grigorie I-ul.

Ceea ce a dus, printre altele, la atare rezultat, este și faptul, relatat în izvoarele biografice, că Sf. Ioan Scărarul a fost văzut de către egumenul Anastasie pe cînd era tînăr de numai 25 de ani și de abia tuns în monahism³⁾. Lucrul acesta s-a petrecut, ni se spune, pe cînd Ștefan Capadocianul era ucenicul lui Ioan Savaitul în pustia Gudda. „Pășunea duhovnicească” a lui Ioan Moshu vorbește de același Ștefan Capadocianul ca despre un „mare avă” care împreună cu alții, au mers la Petru patriarhul Ierusalimului (către anul 552)⁴⁾.

1) Karl Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Litteratur*, 2. Aufl., München 1897, p. 143; O. Bardenhewer, *Les Pères de l'Eglise*, t. III, Paris, 1899, p. 62; P. Pourrat, *La spiritualité chrétienne*, t. I, Paris, 1931, p. 453.

2) *Sur la date de la mosaïque de la Transfiguration au Mont Sinai*, traduit du russe par H. Grégoire, în „Byzantion”, Paris—Liège, t. I, 1924, pp. 171—2.

3) Migne, P. G. LXXXVIII 608 Bc și Anastasie, cap. VI, (ed. F. Nau, în: *Oriens Christianus*, Roma—Leipzig, nr. I, 1902, pp. 63—4).

4) Ioan Moshu, *Pășunea duhovnicească*, cap. CXXVII (Migne, P. G. LXXXVII, 3, 2989 B).

Ar rezulta de aici că tunderea lui Ioan Scărarul s-a petrecut înainte de anul 552 și că el a rămas în deșertul Tola până prin 592.

Afară de această Ioan Moshu care vizitează Sinaiul la începutul veacului al VII-lea și vorbește despre cele văzute și auzite, nu face — se precizează — nici o pomenire de Ioan Scărarul. Această tăcere ar fi un indiciu că autorul „Pășunii duhovnicești” a ajuns aici după moartea Scărarului, pe vremea când se începea a se pregăti canonizarea lui⁵⁾.

Deși atrăgătoare, astfel de argumente care nu lasă ca viața Scărarului să depășească anul 600, conțin totuși destule părți slabe. Am indica aici în special o obiecțiune sugerată de chiar „Scara raiului”. În cuvîntul al XXII-lea⁶⁾ arătîndu-se că numărul „gîndurilor rele” care ispitesc pe credincios sînt după unii opt, iar după alții șapte, este citat în favoarea opiniei potrivit căreia este mai îndreptățit numărul de șapte, „Grigorie Teologul”. Toți comentatorii Scărarului s-au întrebat pe bună dreptate cine este acest „Grigorie Teologul”, de vreme ce Grigorie al Nazianzului, cu excepția unei fugitive mențiuni⁷⁾, nu se ocupă în scrierile sale cu cele șapte sau opt „gînduri rele”. La fel nu întîlnim nici în operele lui Grigorie al Nisei vreo referință de acest gen⁸⁾. Vorbește în schimb despre ele Grigorie cel Mare, papa Romei, care este cunoscut pentru legăturile sale cu Sinaiul și ale cărui scrieri erau citite și traduse în Răsărit. Iată ce scrie el într-un loc: „Mindria este rădăcina tuturor relelor pentru că este rădăcina tuturor păcatelor. Cele șapte păcate capitale sînt cele dintîi și cele mai principale ramuri ieșite din această rădăcină...”⁹⁾.

S-a conchis, plecînd de aici, că nu poate fi vorba decît de utilizarea de către Scărar a lui Grigorie cel Mare (†604)¹⁰⁾. E ceea ce rezultă pe de-asupra și din compararea „Cuvîntului către păstor”, partea finală a Scării, cu „Regulae pastoralis liber” a aceluiași Grigorie¹¹⁾. „Moralia” scrisă între

5) V. Benesovic, *o. c.* p. 169—170.

6) Migne, P. G. LXXXVIII, 949 A.

7) E vorba despre un pasagiu din *Cuvîntarea XXXIX-a la Sfînta Lumină*. 10 (Migne, P. G. XXXVI, 2, 344 D—345 A), care din cite știm a scăpat atenției cercetătorilor: Același cuvînt este înfricoșător nedemnilor prin natura sa și accesibil prin bunătate celor care s-au pregătit, care au îndepărtat din sufletul lor duhul cel necurat și material și care au curățat și împodobit sufletul lor prin cunoaștere și nu l-au lăsat fără griji și în lenevie, pentru ca să nu fie cuprins încă odată cu și mai mare putere de cele șapte dureri ale răutății, tot atîtea la număr ca și virtutea ...

8) Arnould d'Andilly, *L'Échelle sainte ou Les degres pour monter au ciel*, Nouvelle édition, Paris, 1670, p. 591 sq.

9) Grigorie cel Mare, *Moralia*, XXXI, 17 (Migne, P. G. LXXVI, 621).

10) O. Zöckler, *Das Lehrstück von den sieben Hauptsünden*, în: „Biblische und kirchenhistorische Studien”, III, München, 1893, p. 47 sq.

11) S. G. Mercati, art. *Giovanni Climaco*, în: „Enciclopedia italiana”, 1933, p. 232.

578—585 și „Regula pastoralis” compusă prin 591¹²⁾ nu puteau fi însă la îndemâna lui Ioan Scărarul în limba latină, pe care n-avem nici un indiciu s-o fi cunoscut, ci doar în limba greacă. Și se știe că într-adevăr unele din lucrările papei Grigorie au fost tălmăcite în elină. Așa spre pildă, Anastasie al II-lea patriarhul Antiohiei (599—610) a tradus către anul 600 „Cartea regulei de păstorire”, traducere care însă din păcate n-a ajuns până la noi¹³⁾.

Dacă așa stau lucrurile, Ioan Scărarul scriindu-și opera sa nu tocmai în anul ultim al vieții, cum putem deduce din biografia lui Daniil Raiteanul¹⁴⁾, iar traducerea din Grigorie cel Mare fiind făcută prin anul 600, rezultă că starețul Sinaiului a trăit după acest an 600 și că a intrat în secolul al VII-lea.

Atari considerații și altele de același gen impuneau fixarea unei alte cronologii, lucru care a și fost făcut, mai ales pe temeiul datelor oferite de „Feluritele povestiri despre Sfinții Părinți din Sinai” ale monahului Anastasie¹⁵⁾. După cum s-a putut stabili, aceste „Povestiri” au fost compuse cel mai devreme în anul 650. Ele vorbind despre un avă Ioan, stareț al minăstirii Sinaiului, care nu poate fi decât Ioan Scărarul, însemnează că de la acest punct de reper trebuie să pornim, pentru a stabili unele date, în măsura în care ni le furnizează textul lui Anastasie. Și într-adevăr un capitol, de altfel nu lipsit de obscurități, ne dă posibilitatea unor conjecturări vrednice de atenție. E vorba de cap. XXXII în care Ioan egumenul, înainte de a muri, prezice episcopului Gheorghe, fratele său, că nu-i va supraviețui un an întreg, „ceea ce s-a și întâmplat, căci în răstimp de zece luni a mers și episcopul (scil. Gheorghe) către Domnul, în zilele trecute ale iernii”¹⁶⁾. Deducem de aici că episcopul Gheorghe a murit în timpul iernii care a precedat redactarea acestor povestiri, iar Sf. Ioan Scărarul zece luni înainte, adică în anul 649.

Și dacă, în acest caz, s-ar admite că Anastasie, egumenul Sinaiului în momentul în care Ioan Scărarul avea 20 de ani (cap. VI și XXXIV), este Anastasie patriarhul Antiohiei între 599 și 610, am obține următorul rezultat: Ioan Scărarul s-a născut înainte de 579, a venit în Muntele Sinai înainte de

12) Granz Lieblang, *Grundfragen der mystischen Theologie nach Gregors des Grossen Moralia und Ezechielhomilien*, Freiburg im Breisgau, 1934, pp. 18, 22.

13) K. Krumbacher, *o. c.* p. 144.

14) Migne, P. G. LXXXVIII, 601 A.

15) F. Nau, *Le texte grec des recits du moine Anastase sur les saints pères de Sinai*, în „Oriens Christianus”, Roma—Leipzig, anul II, nr. 1, 1902, pp. 58—89.

16) Idem, *o. c.* p. 79.

595, a fost tuns în monahism patru ani mai târziu, a devenit egumen înainte de 639 și a murit spre 649¹⁷⁾.

Lista stareților mînăstirii Sinaului ar primi la rîndu-i în acest caz, următorul aspect:¹⁸⁾.

1. Isaurianul;
2. Anastasie, pînă în 599;
3. Ioan, din 600;
4. Un antecesor necunoscut al Sfîntului Ioan Scărarul;
5. Un alt antecesar necunoscut al Scărarului, către 615—628;
6. Ioan Scărarul, către 639—649;
7. Episcopul Gheorghe, către 649.

În general vorbind patrologii au acceptat cu încredere aceste conjeturări¹⁹⁾. S-au găsit totuși cercetători care să pună sub semnul întrebării atît veracitatea datelor oferite de relatările monahului Anastasie cît și interpretarea care li s-a dat. Astfel pe de-o parte a fost contestată însăși valoarea documentară a „Feluritelor povestiri”²⁰⁾, iar pe de altă parte s-a încercat să se demonstreze că „Ioan egumenul” despre care vorbește Anastasie în cap. XXXII nu este Ioan Scărarul, ci așa cum precizează textul însăși, „Ioan Savaitul”. Iată în acest sens argumentarea, nu lipsită de inedit, a lui L. Petit:²¹⁾.

„Ioan despre care este vorba în povestirea (lui Anastasie cap. XXXII), ... este în mod precis arătat sub numele de Ioan Savaitul. Ar trebui deci ca în primul rînd să se dovedească că Ioan Savaitul nu este altul decît Ioan Scărarul; dar acesta ar fi cel dintîi care să protesteze împotriva unei astfel de identificări. El ne vorbește despre acest Ioan Savaitul cu respectul, dacă nu al discipolului pentru învățătorul său, atunci cel puțin al unui om față de un bătrîn (Scara,

17) Idem, *Note sur la date de la mort de S. Jean Climaque*, în: *Byzantinische Zeitschrift*, Leipzig, Elfter Band, 1 und 2 (Doppel)-Heft, Jahrgang 1902, pp. 36—37.

18) Idem, *Les récits inédits du moine Anastase. Contribution à l'histoire du Sinai au VII-e siècle*, Paris, 1902, ad loc.

19) Vezi bună oară: Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Patrologie*, București, 1956, p. 282; Jean Meyendorff, *St. Gregoire Palamas et la mystique orthodoxe*, col. „Maîtres spirituels”, Bourges, Editions du Seuil, 1959, p. 35.

20) J. Pargoire, *Un prétendu document sur Saint Jean Climaque*, în: „Echos d'Orient”, Constantinople—Paris, 8-e année, nr. 55, novembre 1905, pp. 372—3. Cu toate acestea mai târziu J. Pargoire va accepta oarecum cronologia lui F. Nau căci în *L'Eglise byzantine de 527 à 847* (3-e éd., Paris, 1923, p. 251) putem citi: „... Sub dinastia heracliană, nu însă în veacul precedent, a trăit autorul ascetic cel mai popular în Orient, Sfîntul Ioan Scărarul-Egumen al Muntelui Sinai timp de 20 de ani, din anul 635 aproximativ, Ioan scrisse pe ilustrul munte o *Scară mistică*...”

21) Jean Climaque, art. în: „Dictionnaire de Theologie Catholique”, VIII, 1 Paris, 1924, col. 690—3.

IV, Migne, P. G. LXXXVIII, 720—1). Dacă deci, precum stăbilește F. Nau, eroul povestirii a XXXII-a a murit în 649, acesta fiind Ioan Savaitul, mult mai bătrîn decît Ioan Scărarul, potrivit mărturiei Scărarului însuși, trebuie să concludem că el însuși a murit mai tîrziu, către 680 sau cel mai devreme către 670. E posibil să înaintăm atît, de mult în timp? Scărarul e adevărat, nu face nici o aluzie la invazia arabă (Cairo a fost ocupat în 21 decembrie 640), și apare ca un fapt ieșit din comun că un astfel de eveniment n-a lăsat nici un ecou în scrierile sale. Oricum ar sta lucrurile, e cu neputință a scoate din povestirea XXXII-a a lui Anastasie, altceva decît ceea ce conține, anume că Ioan Savaitul a murit un an înaintea redactării acestei povestiri. Altă observare. Multe din povestirile publicate de Nau pun alături pe *bătrînul* Ioan Savaitul și pe *tinărul* Ioan, viitorul egumen al Sinaiului, recent tuns. Tradiția acceptată de Nau, identifică pe acest Ioan, discipol al lui Martirie, cu Scărarul. Acesta nu este așa dar Ioan Savaitul, iar Povestirile lui Anastasie sînt anterioare Scărarului ori cel puțin morții acestuia din urmă.

„Iată o dovadă în plus. Povestirea IX-a a lui Anastasie are drept erou pe Gheorghe Arselaitul, iar Scărarul ne vorbește la rîndul său despre aceeași persoană ca despre un sfînt bătrîn (Scara, XXVII, Migne, P. G. LXXXVIII, 1112 B). E posibil a fi găsit altunde un sincronism mai sigur? S-ar putea. Se știe că Ioan este în mod obișnuit numit în manuscrisele Scării „Ioan Scolasticul”. Or noi găsim în Ioan Moshu, Pășunea duhovnicească, cap. CII (Migne, P. G. LXXXVII, 3, 2960 D) mențiunea unui stareț Ioan Scolasticul, care trebuie să fie al nostru.

„Scena foarte laconic descrisă de Moshu și care reprezintă o întîmplare din viața avei Sofronie Sofistul, povestită de acesta însuși autorului Pășunii duhovnicești, *avei Ioan Scolasticul*, avei Chiricos și altor părinți, este mai pe larg istorisită de chiar Sofronie în sciirea dedicată minunilor Sfinților Chir și Ioan (Migne, P. G. LXXXVII, 3, 3664—3674), arătînd că este vorba de o boală care i-a orbit ambii ochi și care i-a fost vindecată la Alexandria, prin mijlocirea Sfinților Chir și Ioan. Acela pe care Moshu îl numește Ioan Scolasticul, se numește la Sofronie Ioan *Retorul* (ibid. 3673 A). Dar se știe că la scriitorii acestei epoci numele de *retor* și cel de *scolastic* sînt sinonime și înseamnă *advocat*. E vorba deci, într-o parte și înr-alta, despre aceeași persoană. Or boala lui Sofronie al cărei martor a fost Ioan Scolasticul, s-a întîmplat în cursul anului 607—608 la Alexandria, precum rezultă din studiile concordante ale lui S. Vaill   (Sophrone le Sophiste et Sophrone le Patriarche, in: *Revue de l'Orient chrétien*, 1903, t. VII, pp. 360—385; t. VIII, pp. 32—69, 356—387) și a lui H. Usener (*Der Heilige Tychon*, Leipzig, 1901, p.

98). Ioan Retorul a primit, potrivit informației lui Sofronie, titlul de *prefect*, distincție pur onorifică, cu care un alt scolastic mai vechi, faimosul Evagrie, a fost de asemenea învestit. Mai mult încă. După mărturia aceluiași Sofronie, Ioan Retorul, care se găsea alături de povestitor în 607—608, a fost discipolul preferat al lui Eulogiu, care l-a adus cu sine de la Antiohia la Alexandria în momentul înălțării sale pe scaunul patriarhal al acestui oraș (580—607). El era atunci căsătorit, dar soția sa Rodope, cu toate că a făcut un pelerinaj la mormintul Sfinților Ohir și Ioan, a murit din pricina unei boli infecțioase (Migne, P. G. LXXXVII, 3, 3640). Și cum Sofronie ne spune că cei doi soți au dus la Alexandria viață comună vreme destul de îndelungată, Ioan deja preot (avă) în 607—608, după relatarea lui Moshu, n-a putut îmbrățișa monahismul înainte de 590 sau 600. El trebuia să fi avut, când a ajuns la Alexandria în 580, cam 30 de ani, ceea ce înseamnă că s-a născut în jurul anului 550.

„Aceste deducții nu concordă întru totul, o recunosc, spune L. Petit, nici cu Sinaxarul nici cu Viața prescurtată, care de altminteri se află într-o legătură de interdependență. Dar care este valoarea acestor documente? Autorul principal, Daniil Raiteanu, nu ne spune el singur că ignoră cu desăvârșire viața anterioară a eroului său, cum și locul lui de naștere? Pe de-asupra nimic în povestirea sa nu vine să justifice titlul de „scolastic” pe care manuscrisele sînt unanime în a-l da autorului Scării. De asemenea nu există nici o aluzie, în această viață chiar, la o petrecere a Scărarului în minăstirile egiptene. Or acesta ne asigură că a trăit aici cel puțin doi ani, probabil la Scete, pe ai cărui monahi, îi preferă celor din Tabene, o dovadă în plus că a călătorit prin toate minăstirile egiptene (Scara, Migne, P. G. LXXXIII. 764 sq., 1106). Apoi el își împodobește sfaturile cu o mulțime de trășături împrumutate de la monahii din Egipt. Poțrivit ipotezei noastre aceste dese aluzii la monahismul egiptean se explică cu ușurință, și de asemenea titlul de „scolastic”, reținut de altfel de către Daniil Raiteanu, cel puțin în titlul pretensei sale Vieți. Dacă pioșii cronicari ai Sinaiului sînt atît de sobri în amănuntele asupra celor dintîi ani ai Scărarului, aceasta se datorește probabil faptului că nu știau nimic, ori poate de asemenea pentru că nu voiau să vorbească despre căsătoria eroului lor. Oricum ar sta lucrurile, mărturiile concordante ale lui Ioan Moshu și Sofronie ne îngăduie să afirmăm că avea Ioan Scolasticul din 607—608 este același cu ucenicul patriarhului Eulogiu, care a venit din Antiohia, ca majoritatea scriitorilor ce au primit titlul de „scolastic”, că a îmbrățișat monahismul către 590—600 și că e mai mult decît probabil, dacă nu chiar sigur, că Ioan Scolasticul și Ioan Scărarul sînt una și aceeași persoană”.

Teza lui Petit, îndrăzneată și interesantă, pleacă de la necesitatea, de care am pomenit deja, de a-l duce pe Ioan Scărarul în veacul al VII-lea, limita anului 600 ne putând satisface pe majoritatea cercetătorilor mai noi. Ea se întemeiază pe exageza cuvintului *scolastic*, apelativ intrat în nomenclatura Scărarului. De aici concluzia că starețul Sinaiului a fost avocat și că a fost chiar căsătorit²²⁾, înainte de "tunderea sa în monahism, ceea ce a ușurat identificarea sa cu Ioan avocatul ori retorul de care vorbește Sofronie, născut probabil prin anul 550.

Este adevărat că în veacurile VI și VII *scolastic* însemna nu pur și simplu „instruit”, ci încă mai mult, avocat²³⁾, dar din faptul că manuscrisele Scării îi dau Cuviosului Ioan al Sinaiului acest nume, purtat și de un alt oarecare Ioan, pe care nimic nu ne poate face să-l identificăm cu al nostru, n-avem dreptul să tragem concluzii menite a înlătura definitiv și în întregime tradiția despre viața acestui sfânt consemnată în documentele care au ajuns până la noi. Oricât de sărăcicioase și nesigure ar fi în informații aceste documente, ele rămân totuși singurul izvor și nu putem renunța la ele în favoarea unor combinații, fie ele cât de ispititoare.

Iată așa dar trei ipoteze. Se pune acum întrebarea, care din ele se apropie mai mult de adevăr?

În faza actuală a cercetărilor, lipsiți de dovezi sigure, nu putem indica o soluție ferită de aproximație. Socotim totuși, din pricinile deja menționate, greu de admis prima și ultima dintre ipoteze pentru a ne alătura, cu rezervele care se impun, celei de a doua, reprezentată prin F. Nau și toți ceilalți care l-au urmat (S. Rabois—Bousquet, S. Salaville, J. Pargoire...) ²⁴⁾.

22) Amănuntul că Ioan Scărarul ar fi putut fi căsătorit izbește la prima vedere. Și totuși ne dă de gândit căldura cu care el ferește pe cel care a dobândit un așa zel întru săvârșirea virtuților, încât să poată fi comparat cu „silința continuă a bărbaților de a îndeplini dorințele soțiilor lor” (*Scara*, XXX, Migne, P. G. LXXXVIII, 1156 c).

23) O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, V. Bd., Freiburg im Breisgau, 1932, p. 75 și passim. Cf. și recenzia lui F. Dölger, în: „Byzantinische Zeitschrift”, XXXIII, Bd., 2. Halbjahrsheft, 1933, p. 379.

24) Majoritatea patrologilor, deși nu s-au pus de acord asupra unei cronologii fixe, îl fac pe Scărarul să trăiască până în primele decenii ale veacului al VII-lea. D. S. Balanos, *Patrologia*, Atena, 1930, p. 538 așează moartea Scărarului în anul 615. Frédéric Tailliez, mai prudent, îi fixează data morții între 600 și 630 (*Basiliki odo. Les valeurs d'un terme mystique et le prix de son histoire littéraire, Miscellanea Guillaume de Jerphanion*, I, în col. „Orientalia christiana”, vol. XIII, Roma, 1947, p. 323.).

DATE NOI CU PRIVIRE LA ACTIVITATEA PICTORULUI NICOLAE POPESCU

de PETRE OPREA

Personalitatea marelui pictor bănăţean *Nicolae Popescu*¹⁾, a cărui activitate s-a desfăşurat în cel de al treilea pătrar al veacului trecut, era bine cunoscută compatrioţilor contemporani. Ziarele româneşti de dincoace şi de dincolo de munţi consemnau mereu cu satisfacţie realizările şi succesele repurtate de artist.

Ştirea morţii sale survenită pe neaşteptate, în plină maturitate artistică, la 29 decembrie 1877, când avea doar 42 de ani, a fost înregistrată de majoritatea ziarelor bucureştene, unele publicind în întregime sau în rezumat amplul şi bine informatul necrolog apărut în ziarul *Telegraful Român*.²⁾

Intrucât I. Miloia, iar mai târziu I. Frunzetti, care s-au ocupat mai îndepărtat de viaţa şi opera acestui artist, n-au cunoscut această sursă care le întregeste materialul documentar, încercăm în rândurile ce urmează folosind totodată şi ştirile inedite din „*Le journal de Bucarest*” şi „*Concordia*”, să aducem unele precizări asupra anilor de studii petrecuţi de artist la Oraviţa, Budapesta, Viena şi Roma şi să clarificăm unele date mai vechi asupra operelor sale.

Cele dintîi noţiuni sistematice de pictură le-a primit Nicolae Popescu de la pictorul Turcu din Oraviţa. Insuşindu-şi în scurtă vreme tot ce putea învăţa de la el, tînărul îl părăseşte plecînd la Budapesta.

După sosirea sa în acest oraş, studentîimea romînă îl sprijină cu o sumă de bani strînsă prin colectă şi-l recomandă lui Emanoil Gojdu³⁾, care, în calitate de membru fondator al conservatorului maghiar din Budapesta, intervine cu toată autoritatea sa „pentru a fi înscris la cursuri”⁴⁾. Aici, Nicolae Popescu studiază pictura timp de doi ani sub îndrumarea pictorului Vilmos Engerth⁵⁾. În 1860, urmînd povaţa profesorului,

1) Născut în Zorlenţul Mare, Reg. Banat 6 octombrie 1835, mort Lugoj, 29 decembrie 1877.

2) M. B., Nicolae Popescu, în „*Telegraful Român*”, 17 ianuarie 1878.

3) Em. Gojdu era preşedintele comitetului pentru ajutorarea tinerilor studenţi din Budapesta („*Concordia*” 1/13 februarie 1862).

4) Nu poate fi vorba decît de Şcoala de arte şi meserii, unde se predă şi pictura, care mai târziu a devenit Politehnică.

5) Engerth Vilmos (n. Budapesta 1818 — m. Budapesta 1884), pictor portretist. Profesor la Şcoala de arte şi meserii, apoi la Politehnica din Budapesta.

se îndreaptă către Viena pentru desăvârșirea studiilor. Cum tânărul artist nu dispunea de mijloacele pecuniare necesare, studenții români, apreciindu-i talentul, îl sprijină din nou cu entuziasm. Ei au luat de astă dată inițiativa, la îndemnul prietenului său Partenie Cosma, litografierii xilografiei „Mihai Eroul”⁶⁾, din vânzarea căreia să-i asigure o bursă.

Răspîndită în toate ținuturile locuite de români, litografia s-a bucurat de o largă răspîndire⁷⁾ realizîndu-se în curînd 1.000 de florini, din care i se trimiteau lunar artistului la Viena cîte 30—60 florini după împrejurări⁸⁾. La această sumă se mai adăuga și ajutorul lui Vasa Popovici din Viena.

La plecarea din Budapesta drept mulțumire pentru asistența neprecupețită primită din partea studenților compatrioți, N. Popescu le-a dăruit o compoziție proprie reprezentînd „Întoarcerea lui Saul”. Aceștia, la rîndul lor, au dăruit-o parohiei romînești a orașului. De la Viena, unde a studiat patru ani la Academia de pictură⁹⁾, tânărul N. Popescu a plecat la Roma în jurul lunii mai 1865¹⁰⁾. Ca și la Budapesta el fusese sfătuit să-și continue învățătura și artistul căruia i se prevedea o carieră frumoasă era consecvent în dorința lui de perfecționare prin studii neîntrerupte.

Ca sprijin material șederea la Roma se datorește familiei Mocioni care i-a dat banii de drum și un stipendiu de 300 florini anual¹¹⁾. Alți trei ani de studii sînt aici premergători începerii activității pe cont propriu.

Căsătoria cu o descendentă a familiei patriciene romane Farnese și aprecierea operelor sale de către amatorii de artă italieni îl determină să rămînă la Roma, de unde va pleca adevseori în ținuturile romînești cu scopul de a revedea locul natal și împrejurimile și de a folosi călătoriile pentru lucru.

Din prima călătorie rezultă pictura bisericii din Seleuș, efectuată între anii 1872—1874.

Succesul său atinge apogeul la începutul anului 1874 cînd însuși capul Bisericii catolice, papa Pius al IX-lea, îi elogiază lucrarea „Hristos în mormînt” ajunsă în scurt timp într-o biserică din Transilvania¹²⁾. A fost un eveniment de rezonanță

6) A fost trasă la litografia lui Rohn din Budapesta.

7) A fost distribuită și ca supliment la Calendarul *Amicul Poporului* pe anul 1862 (cf. „*Concordia*”, 29 oct. (10 noiembrie 1861.).

8) De distribuirea lor se ocupă la Budapesta prietenul său juristul P. Cosma (cf. „*Concordia*”, 10/22 sept. 1861.).

9) La expoziția de la Budapesta organizată în 1862, Nicolae Popescu a trimis 4 icoane, ulei, 3 compoziții, un desen în creion și o litografie, probabil Mihai Eroul („*Concordia*”, 20 sept.—2 oct. 1862).

10) „*Concordia*” 24 iunie—6 iulie 1865.

11) „*Concordia*” 30 sept.—12 oct. 1862 arată că bursa era foarte mică în comparație cu a celorlalți stipendiați.

12) „*Journal de Bucarest*”, 1 aprilie 1875.

în Italia acelei vremi; o Academie de artă din Italia îl solicită ca profesor. Teama că activitatea didactică îi va răpi timpul creației îl face să renunțe, preferînd să vină chiar în același an în România pentru a picta biserica cu hramul Sfinții Impărați Constantin și Elena din Tirgu Jiu.

În primele luni ale anului următor, după ce terminase pictura bisericii N. Popescu revine la Roma. O comandă mai puțin obișnuită a cărei execuție o termină la sfîrșitul lui martie îl fixează mai departe în centrul atenției generale; este vorba de portretul președintelui Republicii Argentine Nicolas Avellaneda, lucrat după o fotografie, și despre execuția căruia ziarurile vorbeau măgulitor. Cu acest prilej aflăm totodată că artistul locuia atunci în palatul Maria pe Via della Scrofa¹³⁾.

Un an mai tîrziu, în 1876, maestrul român nu renunță la călătoriile sale și la proiectele legate de dragostea de țară; lucrează pictura bisericii ortodoxe din satul Pesac lângă Timișoara.

Gîndul său principal în momentul cînd se consideră consacrat este de a folosi această situație pentru a impune crearea unei Academii de Arte Frumoase la Caransebeș.

Între timp, duce tratative cu comitetul parohial al bisericii Lugojului pentru pictarea acestui lăcaș, care rămăsese nereparat de la marele incendiu din iulie 1842, întrucît „îmi place și mie — sublinia N. Popescu într-o epistolă din Roma către președintele comitetului, cu data de 16 martie 1877 — a participa ca fiu și ca artist al Banatului”.

Inceputul de bun augur îl și făcuse de altfel cu schița „Adormirea Maicii Preacurate”, aprobată de consistoriu și din care s-a desăvîrșit icoana așezată pe frontispiciul bisericii între cele două turnuri¹⁴⁾. Contractul odată încheiat, maestrul vine în toamna anului 1877 la Lugoj pentru a purcede grabnic la lucru.

Din nefericire, renumitul artist încetează din viață cîteva luni mai tîrziu săvîrșind doar iconostasul¹⁵⁾. La 29 decembrie N. Popescu dispăre în vîrstă de numai 42 de ani.

Acest prematur sfîrșit al unei glorii artistice romînești, întrerupe realizarea planului plin de avînt al unui creator consacrat care avea excepționale însușiri de pictor cu o fierbinte năzuință de a contribui la ridicarea culturală a patriei.

13) „*Journal de Bucarest*”, 1 aprilie 1875.

14) În vremea noastră biserica trebuind reparată, această pictură a fost refăcută de pictorul At. Damian.

15) Același Damian acoperă vechea pictură cu propria-i pictură. Actualmente fără nici o rețușare au scăpat doar două icoane de pe ușile diaconiești (Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru).

TRIPTICE TRANSILVANE ORTODOXE

de Prof. ATANASIE POPA

În bisericile românești de peste tot un rol important ca obiect liturgic și de cult îl are icoana. Cele mai importante sînt de pe tîmplă, apoi prăznicarele și icoanele împărătești.

În altar nu sînt icoane mobile ci numai cele zugrăvite pe pereți. În vremea din urmă în unele biserici — influență catolică — au fost puse icoane mai mari și pe prestol. De aceea în bisericile românești n-au fost introduse tripticele, adică icoane formate din trei părți, o icoană centrală și două canaturi-aripi, care se închid și se deschid numai cînd se oficiază liturghia. Nu era necesar tripticul, fiindcă tîmpla conține tot ce este necesar cultului, ce privește icoanele.

În capelele, paraclisele, care sînt mai mici și au o singură încăpere și tîmplă, icoanele necesare erau puse pe pereți. Puținele paraclise au fost și sînt fără tîmplă. Bisericile mînăstirești, mici, cu o încăpere, dacă aveau tîmplă, din pricina locului îngust, la altar aveau numai două uși, cea din spre sud fiind socotită cea împărătească. Normal sînt trei uși, cea din mijloc împărătească, cele laterale diaconești.

În aceste biserici mici au putut să fie puse triptice de dimensiuni mai mici, fie în axa centrală, dar mai potrivit în dreptul proscomidierului, spre nord, pe prestol nefiind loc, din pricina micilor lui dimensiuni.

Tripticele găsite la bisericile din *Agîrbici* și *Bica* din apropierea Clujului, raion Huedin, unicele cunoscute în aceste părți și cu o vechime atît de mare, din 1555 și 1563, de factură bizantină de calitate superioară, cred că au fost dăruite nu bisericilor parohiale de atunci, ci bisericilor mînăstirești.

Triptic într-un înțeles mai larg s-ar putea socoti și icoana numită „Deisis” — rugăciune — avînd în centru pe Iisus iar lateral de dimensiuni mai mici în dreapta și stînga Maica Domnului și Ioan Botezătorul sau Arhanghelii. Icoane de acestea avem mai multe păstrate în bisericile vechi. Această icoană ține locul tabloului din *Judecata de pe urmă* unde cele două persoane laterale intervin prin rugăciune la supremul judecăr pentru a se milui cei păcătoși judecați la muncile de veci „în focul nestîns”.

Tripticele n-au fost introduse și pentru motivul că erau frecvente în bisericile catolice, — unde nu este tîmplă — iar ortodocșii nu le cercetau fiind ei socotiți schismatici,eretici,

pe lângă împrejurarea că limba cultului fiind latină, țăranii nu o înțelegeau. Și pentru acest motiv n-au fost introduse în cultul ortodox. În bisericile mari ale răsăritului — ortodoxe — care aveau mai multe altare, acolo vor fi fost triptice și puse ori pe altar ori pe prestol ori lateral după cum permitea locul. Astfel, tripticele ardeleno-ortodoxe își au obârșia în Răsărit și cred că au fost trimise din Balcani mai probabil de la Sf. Munte — Muntele Athos — unde erau destul de numeroși călugări și din Ardeal. Ei vor fi trimis și aceste triptice contemporane amândouă, prin călugări de prin aceste locuri. Pe tripticul de la Agîrbici s-a păstrat destul de bine inscripția, pe cel de la Bica se recunoaște numai anul și câteva litere din inscripția care a fost pe o aripă.

În Transilvania ni s-au păstrat triptice în bisericile săsești luterane, foste catolice, în câteva biserici reformate maghiare tot foste catolice. În afară de Transilvania s-au păstrat pe la Oradea. În Banat nu sînt. Toate care ni s-au păstrat au vechime mare de pe la sfîrșitul secolului XIV, secolul XV, XVI, care a fost epoca de înflorire a lor. Cele mai vechi au format altare impunătoare cu multe icoane, cu cîte 3—5 canaturi, iar la bază o predelă, iar sus în luneta semicirculară iarăși tablouri, pictură pe lemn, fixă. Acestea sînt pictate atît pe dinlăuntru cît și pe dinafară ca să fie decorative și cînd se închină. În unele dintre cele mai vechi, tablourile sînt formate din sculpturi în relief mai adînc sau mai mic după stilul epocii, în special gotic. În general stilul tablourilor este al Renașterii în nuanța originii, mai ales flamande, germane, poloneze, cehoslovace și austriece. Din aceste părți s-au strecurat atît în Ungaria cît și în Transilvania. Sașii catolici le-au introdus prin pictori aduși din patria lor de origină și prin ei s-au răspîndit și la catolicii maghiari.

Protestantismul prin cultele reformat, calvin și luteran care nu au în cult nici un fel de icoană sau obiect de care s-ar lega ceva simbol, le-a distrus mai ales după hotărîrea Dietelor din secolul al XVI-lea de la Mediaș și Turda, care au poruncit ca picturile de pe pereți să fie rase ori acoperite cu tencuială, icoanele, altarele distruse. Au mai rămas unde pietatea credincioșilor le-a ocrotit și salvat și de aceea azi cele mai multe sînt în bisericile săsești, foarte puține în cele reformate maghiare, puține și în cele catolice unde unele sînt mai noi.

Tripticele fac parte din așa zisele arte minore (icoane, cruci, vase, stofe, miniaturi etc.). Mai sînt confecționate și de dimensiuni mai mici „de buzunar” care au fost portative. Se păstrează la Putna tripticul lui Ștefan cel Mare pe care-l va fi purtat cu sine prin războaie. Și acesta are trei iconițe: în centru Iisus, lateral Maica Domnului și Ioan Botezătorul

(Vătășianu: *Arta feudală*, p. 840, fig. 796). Tot despre el se spune că a purtat cu sine și un mic potir pentru împărtășanie.

Pomelnicele vechi încă sînt în formă de triptice cu picturi pe dosul aripilor, în interior avînd pomelnicul celor care trebuiesc pomeniți la slujbe. La biserica din Borșa—Maramureș a fost un pomelnic triptic din secolul XVII păstrat de cantorul bătrîn Filip Timișan. Un altul la mînăstirea *Giulești*—Maramureș și ceva mai mare la *Catinești*—Josani — tot în Maramureș. Sînt ulterioare și în alt stil.

Compoziția subiectelor și numărul tablourilor depinde de mărimea tripticului. Unele ca acele de la Sebeș ori Biertan au numeroase tablouri, cel de la Biertan are 48 de tablouri. Temele icoanelor sînt în special din viața M. Domnului, a lui Iisus, în special Răstignirea, Punerea în mormînt, Învierea și arătările de după înviere, apoi chipurile patronului, momente din viața lui și a altor sfinți martiri sau martire, mai populare pentru regiunea și națiunea respectivă.

Triptice romînești în Transilvania nu se cunosc. Se găsește unul la muzeul Brukenthal din Sibiu de prin secolul XVIII, în stilul icoanelor ardelenne cu desen mai greoi. Tripticele de la Agîrbici și Bica nu sînt din atelierele locale — ardelenne — ci din alte părți, cum s-a spus mai sus.

Tripticul de la Agîrbici a fost menționat de către P. Florea Mureșanu în broșura: *Biserici și preoți din protopopiatul Cluj* (1946), pag. 10, dîndu-se și traducerea aproximativă a inscripției făcute de profesorul Panait Mihăilescu. Nu se dă nici o lămurire asupra compoziției, stilului, originii, etc. Tripticul de la Bica găsit de mine în 20 martie 1958, cu piesele detașate și puse în diferite locuri, icoana centrală în pronaos iar cele laterale în partea de jos a tîmplei. Cel de la Agîrbici se păstrează în stare bună, cel de la Bica este foarte degradat, vopseaua a fost ciupită de femei — pentru scopuri profane, băbești — cînd sărutau icoana.

Să prezentăm aceste două triptice.

Cel de la Agîrbici are tablou central Adormirea —, *Uspeșnia* —, compoziție după Erminia bizantină. Iisus în glorie — mandorlă — ține în brațe sufletul Maicii Domnului iar în partea de mai sus sufletul Maicii Domnului în medalion, este susținut de îngeri. „Apostolii de la margini” vin în loc de nori pe niște bărci mici, în fiecare cite doi Apostoli, vin să asiste la prohodul făcut tot de Apostoli, dintre care cei din față cădesc. În fund o clădire cu fronton triunghiular după tipul oriental, care vrea să fie suburbia Ghetsimani din Ierusalim. În fața sicriului este îngerul cu sabia în mînă, în costum ostășesc, jos, în genunchi, evreul *Iehonias* cu mîinile tăiate, rămas pe marginea nășăliei, vînd din batjocură să răstoarne sicriul. Evreul care iertare și la ruga Apostolilor i se pun mîi-

nile la loc. Tradiția spune că Iehonias s-ar fi încreștinat. Tratarea, compoziția este bizantină, în felul cum avem subiectul în biserica domnească de la Curtea de Argeș și în cele din Bucovina. Cel de la Argeș este mai bogat în amănunte. Al nostru este destul de bogat, frumos, decorativ și de valoare artistică.

Pe canaturi-aripi când sînt deschise sînt cîte două tablouri. În registrele de sus sînt tablouri compoziții de dimensiuni ceva mai mici, de formă patrată, pe cel din dreapta *Nașterea*, pe cel din stînga *Învierea* — de tipul *Anastasis* — adică coborîrea la iad și învierea celor din veac adormiți. Și acest tablou este după Erminia veche, datorită poate și dimensiunilor mai reduse, persoanele numeroase sînt prea îngheșuite. Se văd proorocii, „craiul” David, Moise și alți „drepti” apoi Adam, Eva și alții. În tabloul *Nașterii*, tot după Erminie, se văd magii apoi păstorii, Iosif, femeile care fac baia pruncului. În registrul inferior sînt cîte două persoane, pe dreapta *Sf. Vasile cel Mare* și *C. Petca* — Paraschiva, S. Vineri, pe stînga *Nedelia* — Dumineca — și *S. Nicolae*. S. Vasile cu felon nu cu sacos arhieresc, după decorul vechi, stofa cu pătrățele iar S. Nicolae în ornate arhieresti cu omofor. Ce privește sfintele nu sînt după tradiția iconografică. Deobicei C. Paraschiva este cu coroană pe cap iar S. Duminecă cu vîl bogat.

Sus deasupra icoanei centrale este un tablou îngust șters de vremuri care ar înfățișa *Judecata*, în tablou sînt arhanghelii Mihail și Gavril cari aduc în fața lui Iisus pe drepti și păcătoși. În partea de jos a icoanei centrale este inscripția pe care am fotografiat-o, am copiat-o și cu mîna și pe care o dau în traducerea prof. Mihăilescu.

„Această icoană a făcut-o robul lui Dumnezeu Iacov Domna și Stefilu din Agribiciu și pentru sufletul femeii și pentru sufletul părinților lui ca să fie pomană și odihnă. Această icoană cu hramul Uspenia bgîi la leat 7063 săvîrșită”. Pe aripi încă este ceva text nedescifrat. Deci este făcută în 1555.

Pe verso aripilor de dimensiuni mai mari, în picioare pe aripa dreaptă este *S. Dimitrie* în costum ostășesc și pe stînga *Sf. Gheorghe* în acelaș costum cu zale, amîndoi tineri fără barbă și mustați, coafura bogată, fiecare cu o mantie largă pe umere, cu paloșul în poziție verticală lingă picior. Ciorapii pînă sub genunchi. La *S. Gheorghe* se văd și degetele de la picioare. Ca înfățișare aduc mult cu sfinții ostași de la biserica episcopală din Curtea de Argeș.

Localnicii nu cunosc proveniența acestui triptic. Au dat peste el în podul bisericii, l-au adus, l-au șters puțin de praf și l-au pus pe tîmplă. L-am șters din nou de praf și murdărie și am făcut fotografiile așa cum s-a putut, acolo. Culoarea tripticului este înegrită de vreme.

Biserica actuală din Agîrbici este din ultimele decenii ale secolului XVII. Este zugrăvită peste tot de către Dumitru Is-pas pe la începutul secolului XIX. În 1733 a fost biserică în sat, satul fiind mai vechi, biserica din 1555 va fi fost mai mică ca mînăstire pentru vreun călugăr. Satul este mic, adunat într-o vale strîmtă. Biserica este pe o coastă de deal la margine de sat. Hramul nu este Adormirea. Donatorul a cunoscut biserica de atunci cu hramul ei precum și nevoile ei.

Tripticul de la Bica, este foarte degradat, n-a fost îngrijit, dar a și fost supus stricăciunilor. În centru este *Înălțarea*, tot după iconografia bizantină. Pe aripi, aproape aceleași tablouri ca la cel din Agîrbici. În registrul superior *Nașterea* și *Anastasis* iar în cel inferior tot cîte două persoane, pe dreapta S. Petca-Paraschiva și arhanghelul Gavril iar pe stînga Arhanghelul Mihail și Nedelia cu cruce în mînă și cu coroană pe cap. Păcat că pictura este foarte stricată fiindcă am putea bănuî că sînt dacă nu de aceeaș mînă, atunci din acelaș atelier, avînd în vedere că sînt aproape contemporane — diferență de 8 ani — trimise în locuri apropiate unele de altele. Din o cercetare mai atentă în special a Sf. Gheorghe și Dimitrie, cari din pricină că n-au fost puse bine balamalele, sînt pe partea interioară a aripilor. S-ar putea ajunge la concluzia că sînt de acelaș zugrav. Diferență este la figurile din registrul inferior al aripilor. Tablourile din registrul superior încă sînt în compoziție, executii aproape identice. Așa că avem două triptice, unul din 1555, al doilea din 1563, confectionate în acelaș loc și cu cea mai mare probabilitate la Muntele Atos. Nu se cunosc icoane mai vechi pe teritoriul Transilvaniei afară de icoana care a fost la episcopia din Vad—Someș cu portretul S. Nicolae și care ar fi din 1563, socotită de Iorșea ca refăcută în secolul XIX-lea. Azi icoana se găsește în Muzeul Batthanyi din Alba Iulia. În inscripție este amintit episcopul Anastasie de Vad (Meteș, Ist. Bis. p. 170).

Identitatea originii acestor două triptice o atestază și cadrul icoanelor care este la fel, frînghie împletită.

Tripticul de la Bica, ar fi fost adus de la mînăstirea din satul de munte Muntele Fili, de preotul satului Bica, Todoruț înainte cu vreo două sute de ani. Preotul este și îngropat lângă altar în colțul de sud, se păstrează și crucea mormîntului care mai poartă inscripția *preotul Todoruț*. Se spune că icoana a fost salvată de la foc, mînăstirea fiind „aprinsă de varvari”. Mai probabil că în prigoana lui Bucov din 1760—62 și această mînăstire de lemn a căzut victimă zelului stăpînirii pentru răspîndirea catolicismului.

Un fapt care trebuie semnalat. Sfintele Petca și Nedelia nu prea au legătură cu sfintele populare din aceste părți. Pe aici nu este un cult al Paraschivei — ale cărei moaște se găsesc la

Iași, nici a Duminicii, ca o crăiasă, decât numai ceea ce s-a răspândit prin Epistolia sau Legenda Duminicii. În popor este cinstită Duminica, dar nu cu slujbe speciale în afară de cele prescrise.

Totuși cei care au comandat aceste triptice le-au pus printre tablouri fiind cunoscute la români, prima mai ales în Moldova, iar celelalte peste tot între români. Mănăstirile de la Athos, care aveau multe legături cu Țările Românești, în atelierele lor au căutat să facă o lucrare care să fie mai apropiată de necesitățile cultice ale românilor și din Transilvania mai ales că pe acea vreme sub raport religios și etnic nu se făcea prea mare deosebire între românii de o parte sau alta a Carpaților Răsăriteni.

Am prezentat aceste două triptice vechi, care ni s-au păstrat aici sub poala Munților Gilăului. Valoarea și importanța lor pentru istoria artelor este deosebită, atât pentru vechimea, factura, iconografia, origina lor, cât și prin împrejurarea că pînă azi sînt *unicele* în tezaurul de artă de pe teritoriul Transilvaniei. Mai vine în cumpănă și faptul că s-au păstrat în modeste biserici de lemn, care și ele fiecare în felul său, constituie un monument nu numai de arhitectură ori de pictură ci și de alte obiecte de artă populară.

BIBLIOGRAFIE

1. Ch. Diehl: *Manuel de l'art byzantin*. Paris, 1925—26.
2. G. Millet: *Recherches sur l'iconographie de l'Evangile*. Paris, 1916.
3. Bunyitai: *A váradi püspökség története*. III Oradea, 1883—84.
4. Divald K.: *Magyarország csucsives szárnyas oltárai*. B-pest 1908—1911.
5. Roth Viktor: *Erdély szárnyas oltárai*, în: „Magyarország műemlékei” II, 1913.
6. Roth Viktor: *Siebenbürgische Altäre*. Strassbourg, 1916.
7. Groh I.: *A középkori bizánci falfestészet emlékei Magyarországon*. Budapest, 1906.
8. Biró I.: *Erdély művészete*. Budapest, 1941.
9. V. Vătășianu: *Arta feudală în Țările Române*. București, 1959.
10. Metes Șt.: *Ist. bis. rom. din Transilvania*. Sibiu, 1931.
11. Fl. Mureșanu: *Biserici și preoți din protopopiatul ort. al Clujului*. Cluj, 1946.
12. Freiherr—Müller: *Deutsche Kunst in Siebenbürgen*. Sibiu, 1934.

DIN CORESPONDENȚA LUI TIMOTEI CIPARIU CA BIBLIOGRAF

de Dr. LIVIU PATACHI

Un aspect prea puțin cunoscut din activitatea bogată și variată a învățatului transilvănean din a doua jumătate a veacului trecut, este acela care îmbrățișează preocupările sale bibliografice.

Timotei Cipariu, după cum o mărturisește el însuși în prefața *Crestomației* sale, a avut intenția să publice catalogul descriptiv al cărților vechi românești, manuscrite și tipărite până la 1830¹⁾. S-a adresat, prin urmare, intelectualilor de seamă din Transilvania și din celelalte țări și ținuturi locuite de romini, care s-au grăbit să-i trimită lui T. Cipariu, liste de cărți vechi, chiar și cărțile mai de preț tipărite sau manuscrite. Timotei Cipariu a ținut să amintească în prefața aceleiași lucrări numele acelor „bărbați prea demni”, de altfel, binecunoscuți după activitatea lor culturală și națională, că Ștefan Moldovan, canonic de Lugoj, Macedon Pop, vicar de Năsăud, Ioan Negruțiu, protopop în Cluj, Ioan Dragomir, protopop în Băiuț ș. a., tocmai pentru că „întruacest obiect mai mult decît așteptam — declară el — mă ajutorară cu neprejetătoarea lor bună voliență”²⁾.

Pentru a cunoaște cărțile vechi bisericesti din Țara Hațegului, T. Cipariu s-a adresat, după cum am văzut, lui Ștefan Moldovan, vicarul unit al acestui ținut³⁾, care din punct de vedere bisericesc aparținea Episcopiei din Lugoj.

Correspondența intervenită între acești doi frunțași ai clerului român în legătură cu cărțile bisericesti vechi din Țara Hațegului, ca și lista acestor cărți, au fost descoperite abia în anii din urmă⁴⁾, și sînt deosebit de valoroase.

În noiembrie 1856, Timotei Cipariu, care se afla încă din anul 1853 în legături de natură cultural-religioasă cu vicarul

1) Timotei Cipariu, *Crestomație sau Analecte literare din cărțile cele mai vechi și nouă românești, tipărite și manuscrite, începînd de la sec. XVI pînă la al XIX, cu notițe literare*, Blaj, 1858, Prefața, p. VI.

2) Ibidem. Cărțile au fost adunate din „fintini” sigure; Ibid. p. XVIII.

3) Liviu Patachi, *Ștefan Moldovan și Timotei Cipariu*. Știri inedite, în: „Mitropolia Banatului”, Timișoara, 1957, nr. 1—3, p. 72; din 1852 vicar în Hațeg, unde a funcționat pînă la începutul anului 1857; din acest an înainte canonic la episcopia din Lugoj.

4) Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei R. P. R., Arhiva istorică. Fondul Blaj (A. B. F. C.).

Șt. Moldovan⁵⁾, a cerut de la acesta lista cărților religioase cuprinse în inventarele bisericilor unite din Țara Hațegului⁶⁾. Și nu întâmplător, pentru că vicarul din Hațeg a avut serioase preocupări culturale și competență în domeniul bibliografiei științifice. Ștefan Moldovan a fost un bibliofil de seamă. În biblioteca sa, de peste 1500 volume: lucrări cu caracter literar și istoric; periodice, alături de o prețioasă colecție de documente din sec. XI—XVI cu privire la românii transilvăneni și cărți religioase vechi și rare, față de care a dovedit interes și prețuire deosebită. Prețuirea deosebită, pe care Șt. Moldovan a arătat-o urmelor vechi de literatură religioasă și istorică, reiese, îndeosebi, din două fapte mărturisite lui Timotei Cipariu: „I-am scos din gura pieirii — e vorba de manuscrisul *Cuvîntări*, din care a copiat unul pentru T. Cipariu — și foaie de foaie au stat lipite cu muzezeală, care cu grije multă s-au uscat acum peste tot”⁷⁾, este una din aceste fapte; iar a doua rezultă din manifestarea dragostei față de o tipăritură veche din anul 1700, în așa măsură, încît era hotărît să o retipărească pe cheltuiala sa, deși se lupta cu serioase greutăți materiale. „Eu, din parte-mi, scrie Șt. Moldovan lui T. Cipariu în martie 1858, aceste *Învățăături creștinești* așa le iubesc nu numai pentru vechitatea lor și curățenia stilului, ci mai mult pentru scurtimea și ponderozitatea argumentelor, în cit. după ce s-ar suplini și acelea trei foi ce lipsesc întrînsele de la fața 108 pînă la fața 115, eu însumi, pe spesele mele, le-ași retipări cu acea hotărîtă voie ca dobînda să fie pentru oarecare scop public”⁸⁾. Dar competența lui Șt. Moldovan în domeniul bibliografiei, pe care o cunoștea învățatul blăjan, mai rezultă și din alte fapte. T. Cipariu îi ceruse lui Șt. Moldovan cărți religioase vechi și rare, între care figurau *Cazania-Kiriakodromion*, *Evangelhia cu învățătură* de la Brașov, tipărită la 1580-81, *Cărarea spre fapte bune* și alte cărți vechi — „antice” — din veacul al XVIII-lea, alături de cuvîntări cu conținut religios, în manuscris și tipărituri vechi⁹⁾. Șt. Moldovan a copiat între altele, cu multă grijă, pentru T. Cipariu, o cuvîntare întreagă din manuscrisul de *Cuvîntări pentru praznicile mari* — vreo 34 — în original, proprietatea sa, care poartă data de 19 iulie 1655. „O am scris, îi comunică Șt. Moldovan lui T. Cipariu, cu slovele și abreviațiunile și legătura slovelor și a

5) L. Patachi, *op. cit.*, p. 71—81; legăturile dintre T. Cipariu și Șt. Moldovan.

6) A. B. F. C., Fondul T. Cipariu, Corespondență; în scrisoarea lui Șt. Moldovan din 25 februarie 1857 către Timotei Cipariu.

7) *Ibidem*, Scrisoarea din 2 ianuarie 1858.

8) *Ibidem*, Scrisoarea din 4 martie 1858.

9) *Ibidem*, în Scrisorile lui Șt. Moldovan către T. Cipariu din 5 februarie și 9 decembrie 1857.

cuvintelor și sentențiilor fără greșală ca în original¹⁰⁾. În același timp, i-a trimis spre consultare unele din manuscrisele și cărțile tipărite, proprietatea sa sau a bisericilor unite din Țara Hațegului¹¹⁾, pe care le-a cerut T. Cipariu pentru a se cerceta și descrie.

În scrisoarea din 25 februarie 1857, Șt. Moldovan comunică lui T. Cipariu că, din cauza lucrărilor numeroase legate de funcția ce îndeplinește, nu a putut satisface cererea solicitatorului său — „prea — amat de binefăcătoriu”¹²⁾ — dar declară că, îndată ce își va „pune lucrurile vicariale în rînd”, îi va trimite un exemplar din inventarele bisericilor ori un extras din aceste inventare, după cum i-a promis¹³⁾.

În iunie 1857, Ștefan Moldovan, în scrisoarea sa expediată din Lugoj, după ce își cere scuze pentru întârziere — „batărea am avut intențiunea și m-am silit din toate puterile mele ca amoarei și confirenței Reverendissimei D-Tale să corespund” — face cunoscut lui T. Cipariu că-i trimite, în anexă, extrasul cărților bisericești din vicariatul Hațegului¹⁴⁾, pe care acesta l-a cerut. Timotei Cipariu a primit extrasul de la Ștefan Moldovan, care între timp a fost numit canonic la episcopia din Lugoj, în anexă la scrisoarea din 29 iunie 1857, pentru că mărturisește acesta, „îmbulzindu-mă niste oaspeți și cu grabă învelind mai multe epistole, a rămas aci”¹⁵⁾.

Lista de cărți primită de Timotei Cipariu este un extras din inventarele bisericilor greco-catolice care au aparținut vicariatului Hațeg, și are șase rubrici: Nr. curent, titlul cărții, locul unde s-a tipărit, anul editării, numele comunității bisericești unde se afla cartea la 1857 și observații („reflexiuni”). Inventarele, din care s-au extras cărțile, au fost întocmite tot de Ștefan Moldovan, în 3 exemplare, pe care le-a dus cu el la Lugoj, pentru episcopie¹⁶⁾.

Lista de cărți din extrasul amintit arată că în vicariatul Hațegului, la 1 aprilie 1857, cînd vicarul acestui ținut a încheiat lucrarea, au existat 87 de comunități bisericești, număr în care intră și mănăstirea Prislop, unde Șt. Moldovan a aflat 725 de cărți religioase, tipărite începînd cu veacul al XVII-lea, cu excepția unei *Cazanii*, tipărită în Brașov în veacul al XVI-lea, din care 722 sînt scrise în limba romînă. La sfîrșitul acestei liste de cărți, Șt. Moldovan înșiră sub titlul *Cărți sîrbești* [care] se află la S. Monastire Prislop, alături de 7 ma-

10) *Ibidem*, în Scrisoarea din 2 ianuarie 1858.

11) *Ibidem*, în Scrisorile din 9 decembrie 1957 și 4 martie 1858.

12) L. Patachi, *op. cit.*, *ibidem*.

13) A. B. F. C., *ibidem*, în Scrisoarea din 25 februarie 1857.

14) Scrisoarea din 17 iunie 1857.

15) *Ibidem*, Scrisoarea din 29 iunie 1857.

16) *Ibidem*.

nuscrise, 18 cărți tipărite — prima din 1558, iar ultima din 1755 — din care 17 sînt în limba slavă și una în limba greacă.

Timotei Cipariu utilizînd această listă, împreună cu alte liste primite de la intelectuali de frunte din Transilvania și din celelalte țări și ținuturi locuite de romîni, a întocmit catalogul descriptiv al cărților mai vechi romînești, din veacurile XVI și XVII, pe țări și ținuturi romînești, pe care le-a publicat în primul volum din *Crestomație*¹⁸⁾. În volumul următor, Timotei Cipariu urma să publice, potrivit planului său, catalogul descriptiv al cărților tipărite și manuscrise din veacul al XVIII-lea și începutul veacului următor, adică pînă la 1830¹⁹⁾. Partea aceasta din lucrarea lui Timotei Cipariu, pentru care a întocmit liste, ce se păstrează în manuscris²⁰⁾, pe ani, pe țări și ținuturi romînești și tipografii — ale cărților religioase pe care urma să le descrie — nu a apărut, iar listele nu au fost utilizate de autorii *Bibliografiei romînești vechi*, deși ele existau, dar într-o arhivă încă neorganizată. Tocmai acest fapt contribuie, — după cum vedem — la o mai bună cunoaștere a preocupărilor învățatului transilvănean pe plan bibliografic, iar preocupările lui de această natură au sugerat autorilor transilvăneni ai bibliografiei amintite să alcătuiască această lucrare de incontestabilă valoare.

Dar faptul amintit scoate în evidență, în același timp și importanța din mai multe puncte de vedere a listei de cărți din Țara Hațegului. În urma confruntării cărților din Lista lui Șt. Moldovan, după titluri, ani și locul tipăririi, cu cărțile descrise de autorii bibliografiei menționate, transilvănenii Ioan Bianu și Nerva Hodoș, întîiul fost elev al școlilor din Blaj și Dan Simonescu, în cele patru volume, publicate după 1900²¹⁾, și cu alte cărți care au fost semnalate ulterior și în altă parte, am ajuns la o constatare îmbucurătoare din punctul de vedere al bibliografiei vechi romînești și al istoriei culturii romînești. Lista ne arată că în inventarele bisericilor unite din Țara Hațegului au existat la 1 aprilie 1857, dată cînd Șt. Moldovan a terminat întocmirea listei, 26 cărți religioase în limba romînă, 11 cărți în limba slavă, iar una în limba greacă, care nu au fost semnalate de autorii lucrării de bibliografie menționată și nici de atunci înainte²²⁾. Dacă ținem seama de

17) *Ibidem*, în „Extras de cărți din inventarele bisericilor gr.-cat. al vicariatului Hațeg, M. a. 1857, la 1 aprilie aflătoare, prin Șt. Moldovan”.

18) T. Cipariu, *Crestomație*, op. cit., p. XVIII—XXXVIII și 1—256.

19) *Ibidem*, p. VI.

20) A. B. F. C., Fondul T. Cipariu, Arhiva personală.

21) I. Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia romînească veche*, t. I, București, 1903; t. II, 1910; t. III, 1913. I. Bianu și Dan Simonescu, op. cit. t. IV, 1944.

22) L. Patachi, *Cărți vechi din Țara Hațegului de pe o listă din 1857 — Contribuții la Bibliografia romînească veche* — în „Studii și cercetări de

raritatea relativă și numărul redus al cărților vechi românești²³), realitate care, de altfel, își află explicarea atât în cotețuri și ocupații străine, cât și în interesul claselor stăpînitoare de a menține în întineric masele populare, cele 31 de cărți religioase de pe Lista lui Ștefan Moldovan, care se adaugă la cele peste 2000 de cărți scrise și tipărite în țările române sau în alte țări dar pentru români, între 1508—1830, cîte se cunoșteau pînă la publicarea acestei liste, prezintă deosebită valoare pentru istoria culturii românești.

Din punct de vedere al limbii constatăm că majoritatea covârșitoare a cărților din bisericile unite, care au aparținut vicariatului Hațeg, sînt românești și numai trei sînt în alte limbi: un *Ceaslov*, în limba slavă, un *Catavasier* în grecește și *Indreptarea păcătoșului cu duhul blîndețelor pentru duhovnici* în limbile slavă și romînă.

Dacă urmărim cărțile bisericești de pe lista lui Șt. Moldovan după curentele religioase care le-au impus, după ținutul sau țara de unde provin, după numărul lor și categorisirea în principale și secundare și avem în vedere împrejurările istorice din veacurile XVI—XVIII, constatăm, în primul rînd, că numărul cărților religioase principale, impuse de influența calvină este mai mare decît al celor venite din Țara Romînească și Moldova. În al doilea rînd, observăm că influența calvină, orî cit de puternică s-a dovedit a fi în Țara Hațegului, ea a fost slăbită simțitor, apoi redusă la proporții neînsemnate prin contrapropaganda călugărilor ortodocși ai mînăstirii Prislop, a episcopilor ortodocși ai Silvașului din anii 1572—1579, de sub jurisdicția mitropolitului Țării Romînești. În al treilea rînd, constatăm, că majoritatea cărților de pe lista menționată, provin de la tipografiile din Transilvania. În sfîrșit, putem afirma că atât limba romînească a acelor cărți religioase, în care s-a impus graiul popular vorbit în sudul Transilvaniei și în Țara Romînească, cât și străduința traducătorilor de-a o face cît mai înțeleasă, au contribuit la unitatea sufletească a romînilor pe cale culturală, la formarea și întărirea conștiinței naționale, la îmbogățirea, dezvoltarea și unificarea limbii și la întemeierea unei vieți literare a tuturor romînilor²⁴).

bibliografie", III, București, 1960, p. 282—287; lista celor 31 de cărți, însoțită de o scurtă prezentare.

23) I. Bianu și Nerva Hodoș, *op. cit.*, t. I, p. VII.

24) N. Iorga, *Istoria literaturii romînești*, I, București, 1925, p. 193. L. Patachi, *Cărți vechi religioase din Țara Hațegului de pe o listă din 1857*, în „Mitropolia Ardealului”, IV, nr. 7—8, Sibiu, 1959, p. 522—539; cercetarea Listei de cărți din punctele de vedere amintite,

DESPRE CUVÎNTĂRILE FUNEBRE

de Pr. FLORIAN STĂNESCU-GIGHERA

Cuvîntările funebre se întîlnesc, am putea spune, la toate popoarele, — și politeiste și monoteiste și încă cu vechime îndepărtată.

Le întîlnim la egipteni, la care cultul morților era foarte puternic și de la care a plecat ideea de nemurire mai înaintea tuturor popoarelor, cum înclină a crede Herodot. Le întîlnim la greci, la romani, la evrei, la turci.

Creștinismul le-a dat atenție deosebită și altori, pe bază de dogmă în nemurirea sufletului, în învierea morților, în viața cerească.

Biserica creștină le-a cultivat cu pietate și artă.

Cuvîntările funebre sînt și necesare, urmăresc și scop determinat. Ele vin ca gesturi de atenție pentru răposat, pentru a-i aduce pios omagiu la despărțirea cea din urmă, a-i da virtuțile ca pildă de urmat, a scoate învățăminte pentru auditori și a mîngîia pe cei ce se găsesc îndurerăți.

La cazuri de moarte naturală, se va prezenta dezideratul categoric al Bisericii: „așa ca sufletul să meargă acolo de unde și-a luat ființa, pînă la obșteasca înviere, iar trupul să se desfacă în cele din care a fost alcătuit”. Se va preciza generalitatea morții.

La cazuri de moarte tragică, se vestejește împrejurarea nefastă în accente patetice.

Se va accentua *încercarea lui Dumnezeu. Se va spulbera revolta și nedumerirea auditorilor, prin aceea, că nu-L putem obliga pe Dumnezeu să ne dea recompensă chiar în viața pămîntească pentru mergerea noastră pe căile Sale*. Cunoaștem atîția dintre sfinți, care și-au încheiat viața prin martiriu, nu pe căpățîi. Vom aduce comparații accesibile minții auditorilor, din Sfinții Părinți și din scriitorii bisericești. Bunăoară, vom demonstra cu Sf. Ion Gură de Aur, că „cele prezente sînt luptă, loc de exercițiu și stadion; iar cele viitoare, răsplată, coroane și premii. Și, după cum un atlet trebuie să lupte în locul de exerciții cu sudoare, praf, căldură multă, nevoi și nevoine, tot astfel și cel drept trebuie să le suporte pe toate cu bărbăție” — *inclusiv felul morții* — „dacă vrea să primească dincolo coroane strălucitoare” (Omilie despre învierea morților, în Sf. Ioan Hrisostom, Cuvîntări la praznice împărătești, trad. Pr. D. Fecioru, Col. Izvoarele Ortodoxiei nr. 5, București, 1942, p. 165).

Vom stărui, în continuare, că încercarea pentru supraviețuitorii care-l plîng pe cel doborît, este de a le provoca și controla ținuta: Cîrtesc? Se resemnează ca Iov? Perseverează pe drumul cel bun? Cotesc?

La cuvîntătorii profani, întîlnim adesea expresii de mirare asupra morții: „Cine s-ar fi gîndit!... Iată trăznetul morții!... S-a furișat moartea ca un furt!...”

Cuvîntătorul funebru, creștin, va avea grija permanentă să se ferească de a cădea în *predestinaționism*, fatalism, determinism, deism, metempsihoză, scepticism și în alte aberații. Niciodată nu va spune cu unii dintre auditori: „Așa i-a fost scris să moară!” Dimpotrivă. Va limpezi problema liberului arbitru. Oratorul se va impune prin talent și curaj, dominînd auditoriul, iar nu substituindu-i-se și va impune dogma eshatologică, prin pregătirea sa teologică de precizie, fie direct, fie însinuant, de la caz la caz. După cum în poezie nu este iertat, ca de dragul rimei să mutilăm fondul, așisderea în cuvîntarea funebă nu trebuie, de dragul floricelelor retorice și din culanță pentru cei ce ne ascultă, să ne depărtăm de dogmă ori s-o menajăm, alterînd-o. „Căci propoveduirea noastră nu se întemeiază nici pe rătăcire, nici pe necurățire, nici pe viclenie, ci, fiindcă Dumnezeu ne-a găsit vrednici să ne încredințeze Evanghelia, căutăm să vorbim așa ca să placem nu oamenilor, ci lui Dumnezeu care ne cercetează inima” (I Tesal. 2/3—4).

Nouă, creștinilor, ca unora care avem privilegiul și prestigiul revelației divine, nu ne este permis să ne tinguim și, cu atît mai mult, nici să desnădăjduim.

Prin urmare, ca fond, formulăm meditații religioase. Vom prezenta apoi, portretul defunctului, bazat pe note biografice și cristalizat prin caracterizare pozitivă: Ne vom feri de expresii jignitoare la adresa oricui. Nu vom face polemică, pentru că mortul nu se poate apăra și am comite o impietate. Vom arăta din ce mediu a descins, care sînt factorii ce i-au format personalitatea, ce virtuți și talente i-au împodobit sufletul, înfăptuirile din familie și din societate, semnalizînd împrejurările prin care a ajuns la acele înfăptuiri. Dacă s-a izbit de piedici, cu atît mai mare meritul că le-a biruit. Dacă a fost învins de ele, îi relevăm meritele intenției și ale strădaniilor. *Laudele aduse vor fi bine cumpănite și temeinic justificate.* Vom avea grijă, ca lauda să nu contrasteze cu faptele mortului, căci, laudîndu-l numai din complezență ieftină ori tendențioasă, ne compromitem în fața auditorilor, care-i cunosc viața și știu că nici pe departe, din acea viață nu s-au desprins merite care să fie laudate acum.

Deci de la ponegriri ne vom abține total; laudele, cu măsură. Să nu vorbim numai ca să ne găsim în treabă. Să nu că-

dem victimă dictonului: „Dacă tăceai, filozof rămîneai!” (Boethius: „Si tacuisses, philosophus mansisses”).

Vom accentua *învățămintele* ce se desprind din viață, din felul morții și uneori chiar din înmormintarea respectivului.

Ca *mingîiere*, vom spune că moartea nu e o pedeapsă, ci o chemare a Domnului, la El, de la care am plecat *și la care ne vom întoarce toți, pe rînd*. Trebuie să întărim ideile; nemurirea sufletului, judecata particulară și cultul morților, învierea morților, judecata viitoare. Viața se continuă.

Față de familie și de rudele apropiate, *recomandăm* păstrarea memoriei celui plecat, atrăgînd atențiunea, ca ea să nu fie localizată la lacrimi, flori și panglici de doliu. Stăruim, cu autoritate, să i-se aducă la îndeplinire testamentul moral.

Ca formă, cuvîntarea funebră trebuie să fie un „buchet”, prin măiestria tehnicii omiletice, prin frumusețea stilistică și prin ținuta ireproșabilă a oratorului. Astfel:

Textul poate să lipsească. Dacă-l punem, să-l alegem cît mai potrivit și să-l repetăm măcar odată în cuprinsul cuvîntării. Exemple de text:

— La moartea unui tînăr: „Omule! Zilele lui sînt ca iarba și înflorește ca floarea de pe cîmp. Cînd trece un vînt peste ea, nu mai este” (Psalm 102, 15—16).

— La moartea unui preot bătrîn: „Și acum, știu că nu veți mai vedea fața mea, voi toți aceia, în mijlocul cărora am umblat propovăduind Împărăția lui Dumnezeu... Și au izbucnit cu toții în lacrimi”. (F. Ap. 20, 25—37).

— Text general: „Este vreun om care să poată trăi și să nu vadă moartea?” (Psalm 88, 48).

Texte frumoase se pot pune și din cartea Iov. Unii cuvîntători pun text din balada populară „Miorița”, ceea ce nu este potrivit bisericește.

Modul de adresare va fi unul dintre acestea: Intristată adunare, Indurerată asistență, Intristați creștini, Jalnici ascultători.

Introducerea e simplă și directă.

Temă, nu trebuie.

Despre *tratare* și *încheiere*, am amintit la portret și la *mingîiere*.

Stilul va fi îngrijit și plăcut. Vom întrebuița cîteva figuri retorice, ca *invocația* lui Vasile Pîrvan la mormîntul lui Dimitrie Onciul: „Primește-l cu drag, Moldovă iubită, tu, cea care de veacuri ne dai pe istoricii Patriei și culcă-l domol la sînul tău cald, la umbra răcoroaselor ramuri!” (Memoriale, București, 1923, p. 90).

Nu se recomandă digresiuni de nici un fel.

B. P. Hașdeu, cu digresiunea hazlie ... despre Mircea cel

Mare și Sf. Petru la poarta raiului, a dărîmat efectul întregii cuvîntări, atît de frumoase de la înmormîntarea lui Ion Eliade Rădulescu.

Ferirea de pleonasme și de repetări. Nu depărtarea de subiect.

Ținuta oratorului va fi sobră, demnă. Fizionomia tristă și meditativă. Gesturile mici, mai bine de loc. Tonul moderat. Patetic puțin, căci rostul e, nu să mărim jalea, ci s-o micșorăm. Pentru aceea, talentul oratoric nu se va revărsa în efluvii de zdrobirea sufletelor. Poezie mai puțin. Filozofie mai multă. Trăirea momentului și stăpînirea emoției, nu numai artă.

*,

Unde și cînd vorbim?

Se poate vorbi în mai multe locuri, după cum vor fi cuvîntători mai mulți; acasă, în locul unde se găsește mortul cînd încep funerariile, în biserică, la groapă.

Acestea ar fi momentele potrivite.

Se multiplică uneori.

Cu cît se țin mai puține cuvîntări, mai substanțiale și mai scurte cu atît rămîn mai de folos. Prin excesul lor, cuvîntătorii minimizează pe decedat, în loc să-l valorifice, — iar auditorilor le devin desgustătoare.

Prin *cuvîntare funebră* propriu zisă, trebuie să înțelegem cuvîntarea pe care o rostim *găsindu-ne față în față cu mortul, lingă sicriu*, — iar fără sicriu, în intervalul de cînd persoana *ș-a dat duhul și pînă o acoperă pămîntul*.

Dacă unii confundă cuvîntarea funebră cu cuvîntarea comemorativă, alții cred că e tot una *necrologul* cu *panegiricul*. Greșit cred. Este numai înrudire. Deosebirea cea mare este aceea, că în necrolog trebuie să se vorbească *numai de bine*, despre mort, pe cînd în *panegiric*, pe baza perspectivei aduse de timp trebuie să i se treacă meritele prin sita verificărilor critice și, fără să vrea, cuvîntătorul se apropie de *conferință*.

Necrologul e cuvîntare consacrată unui singur moment: cînd conducem mortul la groapă. Panegiricul e lauda mortului, pe care i-o putem aduce în mai multe momente. La comemorarea sfinților în biserică, rostim panegirice, nu necroloage. Panegiricul este cuvîntarea comemorativă.

La deshumări și *reinhumări* se rostesc cuvîntări comemorative, cu toate că osemintele se găsesc în față, pentru că omul numai odată moare, (pentru a i se rosti cuvîntare funebră), pe cînd cuvîntări de pomenire (comemorative), cu oasele deshumate ori fără se pot ține în cît mai multe ocazii.

Etopee se numesc cuvîntările comemorative de la *reinhumări*, ba chiar și din alte momente mari, *alcătuite* de o persoană și *puse fictiv* în gura altor persoane care le ar fi rostit.

Cine vorbește?

Pot vorbi și clericii și laicii, însă trebuie să reprezinte pe cineva. Înainte de a se exprima dacă a vorbit frumos despre defunct ori ca orator, auditorii se întreabă în ce calitate a luat cuvîntul.

Preotul, avînd calitatea de ofician, poate vorbi la orice înmormîntare la care ia parte îmbrăcat în odăjdii.

La moartea cui vorbește? Nu la orișicine, căci devine banal, ba poate și ridicol. Nu-și are rațiunea. Romancierul Damian Stănoiu, în cartea sa „Preot fără voie” ridiculizează banalitatea și excesul cuvîntărilor funebre. Va aprecia ocazia și se va orienta cu înțelepciune și tact*).

*) *Nota redacției:* Prezentul articol este reluarea unuiu asemănător publicat în rev. *Indrumătorul eparhial* al Episcopiei R. Noul Severin, Craieva, an. IV, nr. 11, noiembrie 1948, pp. 53—57.

LUMINA ÎNVĂȚĂTURII CREȘTINE

DUMINICĂ DUPĂ BOTEZUL DOMNULUI

Imaginea pustiului cu atâtea necunoscute și tainice perspective ne produce sentimente de cumplită întristare și de nesiguranță. Asemenea pustiului este și o lume cufundată în întunericul păcatelor.

Intr-o astfel de lume a coborât acum 2.000 de ani Fiul lui Dumnezeu, Hristos Mântuitorul. Ivirea lui a însemnat amurgul lumii vechi. Păgânismul, religiunea dominantă a vastului imperiu roman, cu mulțimea de zei și zeițe se destramă, iar noua religie, învățătura „Nazarineanului” se răspîndește peste tot. „Noi nu sîntem decît de ieri și am umplut totul, cetățile voastre, fortărețele, coloniile, triburile, decuriile, adunările, palatul, forul și senatul. Nu v-am lăsat decît templele”, spunea în veacul al II-lea Tertulian.

Așa cum prorocise cu șapte sute de ani înainte prorocul Isaia, prin venirea lui Iisus în lume, „poporul ce ședea în întuneric a văzut lumină mare și celor ce ședeau în laturea și în umbra morții, lumină le-a răsărit” (Isaia 9, 1—2).

Capernaumul — oraș situat pe marginea frumosului lac al Ghenezaretului, într-o măreție fermecătoare a naturii, la întretăierea marilor drumuri care duc de la Damasc la Ierusalim spre Marea Mediterană și Egipt — devine centrul activității publice a lui Iisus. De aceea, Capernaumul se și numește „cetatea Sa”, de unde își revarsă chemările, noua învățătură.

Aci în cadrul magnific al acestui pitoresc decor, sub cupola maiestuoasă a cerului albastru, a vibrat de atâtea ori glasul blînd, lin și fermecător al divinului Învățător. Aci Hristos Mântuitorul a rostit cele mai frumoase și sugestive învățături religioase-morale, răscolind suflătele celor ce-L ascultau, pînă în cele mai tainice profunzimii. Mulțimile înțeleg că Cel ce le vorbește nu este un om de rînd, ci un mare proroc. De aceea, ele se lasă cucerite, încălzite și transformate de noua învățătură creștină, propoveduită de Iisus cu atîta căldură sufletească.

Apariția lui Iisus a constituit cu drept cuvînt un început, schimbînd din temelii structura religioasă și morală de atunci. Un celebru scriitor spunea atît de nimerit: „Iisus răspîndește în lume o lumină nouă, strălucitoare ca ziua, sublimă ca cerul, adevărată ca Dumnezeu”.

Prin învățătura Sa, Iisus a dat credincioșilor nouă orien-

tare, o nouă concepție de viață, cum Insuși mărturisește: „Eu lumina am venit în lume ca tot cel ce crede întru Mine să nu rămână întru întuneric” (Ioan 12, 46). Iar cu alt prilej Iisus spune: „Eu sînt lumina lumii. Cine îmi urmează Mie, nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții” (Ioan 8, 12).

Hristos Mîntuitorul orientează sufletul spre cer, spre adevăratul Dumnezeu, de unde ne vine toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit. Popoarele vechi precreștine se închinau la soare, la animale, la obiecte și fenomene din natură, la zei și zeițe. Hristos Mîntuitorul ne arată în clasicul dialog cu femeia samarineancă, că ființa lui Dumnezeu nu este de esență materială, nici piatră, nici obiect sau fenomen din natură, ci, *„duh este Dumnezeu și cel ce se închină Lui, trebuie să i se închine cu duhul și cu adevărul”*, (Ioan 4, 24).

În concepția doctrinei creștine, lumea este expresia iubirii și atotputerniciei divine. Iar menirea credinciosului în lume este preamărirea lui Dumnezeu, mîntuirea sufletului, dobîndirea fericirii pe pămînt și, concomitent, cucerirea paradisului nostalgic.

Lumina învățăturii creștine aduce în lume iubirea, un titlu de noblețe al creștinismului, în locul legii talionului. Datorită iubirii creștine se ridică valoarea demnității omenești, introducîndu-se egalitatea și frățietatea tuturor, ca fii ai aceluiași Părinte ceresc.

Vorbînd despre lumină, ne gîndim întîi la lumina solară, care într-un splendid răsărit de soare ne deschide o priveliște încîntătoare și care dă viață tuturor. Dacă lumina soarelui ne dă puțința să cunoaștem ceea ce vedem cu ochii, lumina intelectuală ne destăinuiește esența lucrurilor.

Iar acolo unde rațiunea nu poate străbate, ne vine în ajutor lumina spirituală religioasă, care ne ajută să pătrundem în tainele vieții duhovnicești ale lumii supranaturale. Cunoașterea realității transcendente e de competența religiei, care scrutează viața de dincolo, prinde undele fine ale transcendenței, fiind sprijinită de revelațiune, ale cărei date și adevăruri le confruntă cu rațiunea, acceptîndu-le ca expresie a adevărului religios suprem. Religiuinea singură, prin credință, ancorază la țărîmul absolutului.

Sub revărsarea luminii spirituale, care s-a descoperit prin Hristos, credinciosul poate urca piscurile vieții duhovnicești, ale altitudinii etice. Acestea ne iradiază calmul, echilibrul, seninătatea și fericirea adevărată.

Apariția luminii divine pe muntele Taborului a produs clipe de adîncă bucurie Sfinților Apostoli, încît ei au exclamat: „Doamne, bine ne este nouă aici!” Tot așa și lumina învățăturii creștine, adusă în lume de Iisus, revărsă în sufletul

credinciosului nemărginite bucurii duhovnicești, dându-i prilejul să vadă ce izvoare calde și dătătoare de viață cuprinde.

Hristos Mântuitorul, lumina creștinătății a coborât pe pământ ca să ne ridice la ceruri, spre culmile desăvârșirii spirituale. El fiind „*calea, adevărul și viața*” ne-a trasat adevărata linie de viațuire creștinească. Venirea Lui în lume a constituit pentru omenire o totală și adincă renaștere sufletească, un botez regenerativ, purificând omenirea de păcatele trecutului.

Hristos Mântuitorul ne-a arătat calea pe care trebuie să mergem noi credincioșii, pentru a dobândi desăvârșirea creștină. Prin sublima Sa învățătură Iisus ne-a arătat că dincolo de frământarea clipei trecătoare, se manifestă în gândurile și faptele noastre ceva din permanența și maiestatea eternității. Ca prin antena sufletului său, credinciosul poate prinde, prin rugăciune continuă, vibrațiile cerului, simfonia veșniciei, misterul divinității.

Sub revărsarea luminii creștine, credinciosul devine iluminat. Precesul desăvârșirii noastre în viața duhovnicească trece prin mai multe trepte: purificarea, iluminarea și unirea deplină cu Dumnezeu sau desăvârșirea.

Hristos fiind calea spre desăvârșire, cuvine-se să-L urmăm și să-I slujim, încălziti de flacăra iubirii divine. „Credinciosul adevărat trebuie să fie cristalul pur și neîntinat, care să reflecte lumina lui Hristos în lume”.

Iisus Fiul lui Dumnezeu, ne-a descoperit adevărul religios, absolut și etern, cea mai perfectă și cea mai completă dintre religii. În adevărul doctrinei creștine găsim sensul profund al existenței umane și răspuns la toate întrebările religioase care ne confruntă. Adevărul acesta religios ne ajută să pătrundem tainele insondabile ale divinității și să cunoaștem ținta vieții noastre.

Învățătura propovăduită de Hristos ne dă o concepție despre mântuire.

În lumina vieții și a pildei lui Hristos, viața noastră duhovnicească, în toate momentele ei, își găsește drum de înălțare. Pentru a trăi adevărata viață întru Hristos Domnul, trebuie să ne conformăm principiilor evanghelice. Să ne menținem în permanentă comuniune tainică cu Mântuitorul, precum Inuși ne îndeamnă: „Rămâneți întru mine și Eu întru voi. Precum mlădița nu poate aduce roade de la sine, dacă nu rămîne viță, tot așa nici voi dacă nu rămâneți întru Mine. Eu sînt vița, voi mlădițele. Cine rămîne întru Mine și Eu întru el, acela aduce roadă multă”, (Ioan 15, 4—5).

Înțelegînd că Hristos Mântuitorul a coborât pe pământ, pentru a restaura pe omul cel lăuntric și să-l îndumnezeiască

cu harul Său divin, în toate împrejurările vieții noastre să ne lăsăm transfigurați de duhul înnoitor al Evangheliei căci ea ne dă certitudinea mântuirii și desăvârșirii. Hristos Mântuitorul să ne călăuzească neconținut pașii în fugara noastră călătorie pe oceanul acestei vieți trecătoare, căci El rămîne „Calea, Adevărul și Viața”, lumina care luminează drumul pelerinilor pe acest pământ.

Un glas tainic ne îndeamnă pe noi credincioșii spre o renaștere totală în duh și adevăr, spre o trăire permanentă sub faldurile de lumină ale cerului. Să ne apropiem de Hristos și El se va apropia de noi! Lui să-i dăm toată șoapta gândului și toată dorința inimii noastre, căci prin veacuri ne răsună tuturor chemarea sfântă: „Veniți de luați lumină! Căci lumina lui Hristos luminează tuturor!”

Prof. Dr. V. Vlăduceanu

SFINȚII TREI IERARHI

Biserica noastră preamărește în rugăciunile și cîntările praznicului de azi pe Sfinții Trei Ierarhi: Vasile cel Mare, Grigorie de Dumnezeu Cuvîntătorul și Ioan Gură de Aur, mari dascăli ai Bisericii creștine. Ei strălucesc în istoria creștinismului ca trei luceferi: Sfîntul Vasile prin evlavie adîncă, Sfîntul Grigorie prin știință teologică înaltă și Sfîntul Ioan prin darul vorbirii.

Toți trei s-au născut în Asia Mică, primii doi în Capadocia, iar ultimul în Antiohia Siriei și au trăit în jumătatea a doua a veacului al IV-lea.

Trecuse epoca persecuțiilor religioase pornite de împărații romani și în urma edictului de toleranță dat de împăratul Constantin cel Mare la Milan, în anul 313 d. H. Bisericii creștine i se deschide posibilitatea să se dezvolte, să înflorească. Dar n-are norocul de prea multă liniște căci imediat după moartea împăratului Constantin cel Mare, întîmplată la anul 337, Biserica a trebuit să înfrunte dușmani ieșiți chiar din sinul ei, eretici și schismatici. Chiar împărați, dintre care Constantin fiul lui Constantin cel Mare, Iulian Apostatul și Valens sprijineau pe eretici, ba unii au și trecut la erezia lor și persecutau pe creștinii ortodocși. Erezia ce bîntuia pe atunci era a preotului Arie din Alexandria. Acesta a încercat să pătrundă cu mintea taina Sfintei Treimi, dar neputînd a căzut în erezie. Erezia sa se referă la persoana a doua a Sfintei Treimi, la Dumnezeu Fiul. Arie zicea că Dumnezeu Fiul nu este Dumnezeu adevărat, de aceeași ființă cu Dumnezeu Tatăl, nu e veșnic, căci a fost un timp cînd nu era. Fiul apoi, e o ființă mijlocitoare între Dumnezeu și lume, ființă de care s-a servit Dumnezeu la crearea lumii. Cu alte cuvinte Arie nu recunoștea că Domnul nostru Iisus Hristos e Dumnezeu adevărat

ci făcea din El un Dumnezeu mai mic și cădea astfel în păgânism, care admitea existența mai multor zei, supuși zeului suprem. Deși erezia lui Arie a fost condamnată la sinodul I ecumenic ce s-a ținut la Nicea la anul 325, totuși ea a continuat să tulbure pacea în Biserică încă mult timp.

În astfel de timpuri au trăit și și-au dezvoltat activitatea lor de mari dascăli și ierarhi ai Bisericii creștine, Sfinții prăznuiți de noi.

Având de acasă cele de trebuință ei au studiat pe rînd la cele mai însemnate centre culturale ca: Cezarea Capadociei, Constantinopol, Atena iar sfîntul Ioan și la Antiohia Siriei, ascultînd cu mult zel cursurile la cei mai învățați dascăli păgîni de retorică (arta de a vorbi frumos), filozofie și medicină. Datorită creșterii religioase primită de la mamele lor evlavioase: Emilia, Nona și Antusa, care le-au insuflat de mici copii dragostea față de învățătura creștină, știința filozofică păgînă nu i-a putut abate de la învățătura creștină, măcar că ei nu erau încă botezați ci conform obiceiului de atunci s-au botezat după ce s-au întors de la studii. Ei au cercat în minte și inimă toată înțelepciunea păgînă din timpul lor, dar nu și-au aflat mulțumirea sufletească decît în Evanghelia Domnului nostru Iisus Hristos, căruia și-au dedicat viața din tinerețe. Ei au luat din cultura păgînă potrivit „cei mai frumoși exempli al albinelor”, numai ceea ce îi conducea la virtute.

Amintim că toți trei aveau din tinerețe înclinări spre urmarea sfaturilor evanghelice, petrecîndu-și viața prin locuri retrase, în meditații religioase și studiul Sfintei Scripturi.

În cele ce urmează vom aminti numai cîte ceva din viața și activitatea Sfinților Trei Ierarhi în parte, menită de a le caracteriza personalitatea.

Sfîntul Vasile s-a distins prin darul de a conduce pe oameni, ca bun predicator, bun organizator și dirz apărător al Ortodoxiei. Sfîntul Vasile, ajutat de prietenul său iubit din anii de studii din Atena, de Sfîntul Grigorie de Nazians, este organizatorul vieții mînăstirești, în comun scriind Regulele vieții monahale, care și azi sînt normative.

În anul 368, cu prilejul unei mari foamete în Cezarea, Sfîntul Vasile organizează admirabil asistența socială și ține nenumărate predici prin care a îndemnat pe cei bogați la obligația milosteniei, pe care o prefera înaintea postului și înaintea darurilor aduse la biserică ca mijloc de mîntuire a sufletului.

În calitate de episcop a înființat aproape de Cezarea primul institut de asistență socială în care găseau ajutor și îngrijire toți bolnavii, săracii, bătrînii și străinii, cunoscut sub numele de Vasiliada. Ocupă scaunul episcopal numai 9

ani, totuși și acest timp a fost suficient pentru a opri progresele arianismului. Memorabilă este disputa pe care Sfântul Vasile a avut-o cu prefectul Modestus, trimis de împăratul Valens, trecut la arianism, să-l silească să treacă la arieni, cum cu durere au trecut chiar unii episcopi, în urma torturilor la care au fost expuși. La amenințarea acestuia că îi va lua averile, că îl va exila și în sfârșit că îl va omori, dacă nu trece de partea împăratului, Sfântul Vasile a răspuns: „Zadarnic mă ameninți cu luarea averilor, căci nu vei afla la mine decât niște haine purtate și câteva cărți; de exil nu mă tem, căci tot pământul este al lui Dumnezeu; nici de moarte nu mă tem, căci ea mă va uni mai degrabă cu Dumnezeu în fericirea cerească”. La acestea a zis Modestus: „Așa de îndrăzneț n-a vorbit cu mine nici un episcop”. „Poate că n-ai dat niciodată de un episcop dreptcredincios” — răspuns Sf. Vasile —, „căci un episcop dreptcredincios nu poate vorbi altcum”.

Istovit de muncă încordată, slăbit de postul aspru și de ajunările tot mai dese și mai lungi, bolnav și gîrbovit, Sf. Vasile trece în lumea aleșilor lui Dumnezeu, înainte de a împlini vîrsta de 50 de ani, în ziua de 1 ianuarie 379.

Biserica Domnului cunoscînd viața cea fără de prihană a luminatului episcop, l-a așezat în rîndul sfinților, îi serbează amintirea în fiecare an la 1 ianuarie și îl numește „mare”.

De la el ne-au rămas o mulțime de scrieri de cuprins diferit, dintre care amintim cartea despre cele 6 zile ale creației și liturghia care-i poartă numele și care se săvîrșește de 10 ori pe an.

Sf. Grigorie de Nazianz pe lângă înclinarea spre viața ascetică mai avea deosebit talent oratoric și literar. În plus era o fire profund meditativă cu darul de a adînci adevărurile dumnezeiești nepătrunse de mintea omenească. El a fost unul dintre cei mai renumiți susținători ai dogmei Sfintei Treimi și a întrupării Fiului lui Dumnezeu, prin ce și-a cîștigat titlul de teolog, adică cuvîntător de Dumnezeu, titlu care nu s-a atribuit decât puținoi oameni ai Bisericii.

Ortodocșii din Constantinopol, asupriți multă vreme de arieni, căpătără curaj prin venirea la tron a lui Teodosie cel Mare, în anul 379 și de aceea îl chemară pe Grigorie să le fie conducător. Timp de 2 ani își împlini greaua misiune predicînd despre credința într-un Dumnezeu preamărit în Treime. Sf. Grigorie a arătat că învățătura despre Sfînta Treime deosebește creștinismul de iudaism și ereziile care îl tăgăduiesc sînt păgînism și iudaism reînviat.

Celor cinci cuvîntări ale Sfîntului Grigorie despre Dumnezeu Fiului, rostite în biserica Invierii din Constantinopol se datorește alungarea arienilor și restabilirea ortodoxismului.

În anul 380 împăratul Teodosie cel Mare luă din mii-

nile arienilor bisericele din Constantinopol și-l conduse pe Grigore în biserica Sfinților Apostoli, catedrala orașului. În anul următor, 381, la sinodul II ecumenic, convocat și deschis de împăratul Teodosie, Sf. Grigorie fu instalat cu solemnitate pe scaunul patriarhal. Prezidă puțin sinodul și apoi dezgustat de murmurele unora care voiau să-i ia locul, Sf. Grigorie de dragul păcii și a înțelegerii părăsi sinodul și scaunul patriarhal, își luă rămas bun de la cler și popor și se retrase la moșia sa din Nazianz îndeletnicindu-se cu nevoițele duhovnicești și cu literatura compunând poezii religioase. Din produsele sale poetice au rămas 408 cîntări în 18.000 versuri.

De la el ne-au rămas mai multe cuvîntări funebre, fiind cel dintîi care introduce acest fel de predici în practica omiletică.

S-a săvîrșit din viață la 25 ianuarie 390 în etate de 60 de ani.

Așezîndu-l între sfinți, Biserica îi prăznuiește numele la data morții dîndu-i titlul de „teologul”.

Sfintele lui moaște au fost așezate mai întîi în biserica Sfinților Apostoli din Constantinopol, iar mai tîrziu au fost luate de cruciați și puse în biserica Vaticanului din Roma, alături de ale Sfîntului Ioan Gură de Aur.

Atît Sf. Vasile cît și Sf. Grigorie de Nazianz au fost oratori de primul rang, Sf. Ioan Gură de Aur a fost însă cel mai mare din toate timpurile, căci numai el singur a fost găsit vrednic să poarte numele de Gură de Aur.

Sf. Ioan s-a făcut vestit prin omiliile sale, care sînt explicări asupra textului biblic, în care tratează deosebit de atrăgător învățăturile moralei creștine. Nici un părinte bisericesc n-a explicat textul sfînt așa de temeinic și practic ca el. Sf. Ioan Gură de Aur dorește să vadă traduse în fapte învățăturile Mîntuitorului. El vorbea cald, cursiv, se inspira de la auditor sau de la împrejurări.

Faima sa de predicator s-a lătit în întreg imperiul roman. În anul 397, devenind vacant scaunul patriarhal din Constantinopol, Sf. Ioan fu numit patriarh al capitalei, fără voia sa, și fu instalat cu mare pompă în anul 398. Pînă atunci Sf. Ioan nu înfrurise decît prin cuvînt, de acum avea putința să-și înfăptuiască planurile sale de îndrumător al sufletelor. Ajungînd patriarh continuă să-și ducă același trai modest de călugăr ca și pînă aci. Reformă reședința episcopală înlăturînd luxul și tot ce era de prisos vîndu iar banii îi folosi la ajutorarea săracilor și la înființarea de spitale. Reformă clerul ale cărui moravuri slăbiseră, îi supraveghe în de aproape ca să-și facă datoria conștiincios și să aibă o purtare morală exemplară: în predici combătea pe eretici, mai ales pe arieni, apoi predica regula împotriva luxului, a bogăției și a spec-

tacolelor precum și a corupției, care se încuibase adânc în administrație.

Ministrul Eutropiu care contribuise la aducerea sa ca patriarh, îi fu la început prieten. Când însă în urma încrederii mari de care se bucură la împărat își permise să vîndă pe bani cele mai înalte slujbe, Sf. Ioan îl mustră. De asemenea a criticat aspru și neorînduiele care s-au produs cu ocazia inaugurării unei statui a împărătesei Eudoxia, aproape de biserică unde slujea el. Alăturîndu-se apoi la nemulțumirile curții, și la acele ale unor clerici superiori, care erau acuzați de simonie și alte păcate grele, ei se hotărîsă să se scape de acest predicator moralist și în 2 sinoade care se ținură în toamna anului 403 și primăvara anului 404, îl depuseră din scaunul patriarhal și împăratul semnă decretul de exilare. Muri în drum spre exil în localitatea Comana din Pont la 14 septembrie 407. Pentru suferințele îndurate, Sf. Ioan plin de resemnare rosti cuvintele: „Slavă lui Dumnezeu pentru toate”.

După 31 de ani, sfintele lui moaște fură aduse în biserica Sfintei Sofii din Constantinopol cu mare alai. Tînărul Teodosie, fiul lui Arcadie și al Eudoxei își lipi fața de racla cu moaștele sfîntului, stînd în genunchi și cerînd iertare pentru părinții săi.

Cruciații i-au luat sfintele lui moaște și le-au pus în biserica Vaticanului din Roma, unde sînt și azi.

De la Sfîntul Ioan Gură de Aur, pe lingă omiliile la aproape toate cărțile Noului Testament, ne-au mai rămas o carte *despre preoție*, tratate morale și liturghia care-i poartă numele.

Făcînd această scurtă caracterizare a vieții Sfinților Trei Ierarhi și mari dascăli ai lumii, am arătat că au fost oameni de cultură multilaterală, că au fost deplin convinși de adevărul pe care l-au predicat, așa că la ei a fost o armonie deplină între cuvînt și faptă.

Exemplul vieții lor a constituit în trecut și nu mai puțin astăzi, o predică vie, săvîrșind ei mai întîi faptele la care îndemneau pe alții.

Combatînd pe eretici nu s-au intimidat să înfrunte pe cei care i-ar fi pîrținit, oricine erau aceștia, nici pe acei care se aflau în păcate. Credința în Hristos i-a umplut de curaj pentru apărarea Bisericii. Credința lor cea tare i-a înălțat mai presus de toți ceilalți arhieri și preoți și i-a luminat și i-a sfințit.

Să urmăm credința lor. Dacă vom urma credința lor și pilda vieții lor în măsura puterilor noastre, atunci viața noastră va fi mai vrednică de laudă și mai fericită atît aici pe pămînt cît și dincolo în împărăția cerurilor, de care să ne facă Domnul parte!

Prot. Dr. Zeno Munteanu

MILOSTIVIREA DIVINĂ

DUMINICA XX-a DUPĂ RUSALII

Din relatările sf. Evanghelii aflăm că Mîntuitorul, în timpul viețuirii Sale pămîntești, a străbătut Țara Sfîntă în lung și în lat, alinînd în calea Sa gama nesfîrșită a suferințelor omenești, prin vindecări uimitoare și prin minuni impresionante.

Minunile Mîntuitorului sînt acte de atotputernicie dumnezeiască. El a săvîrșit diferite minuni, dar nu pentru a-Și cîștiga adepți mai mulți sau din spirit de reclamă, ci din dragoste față de semenii Săi și din milostivirea Sa față de ei.

Dintre toate minunile, cele care dovedesc mai convingător dumnezeiasca Sa putere sînt acelea prin care readuce la viață pe cei morți. Despre o astfel de minune ne vorbește și sf. Evanghelie de astăzi (Luca VII, 11—16).

Să adîncim pentru cîteva momente cuprinsul ei, în care ni se istorisește cum Mîntuitorul, prin puterea Sa divină și prin milostivirea Sa nemăsurată, desleagă întru bucuria vieții cea mai zguduitoare dramă din viața văduvei din Nain: moartea prematură a singurului ei fiu.

Numele orașelului Nain înseamnă în limba aramaică „Prea frumosul”. Nainul, pe drept cuvînt, a meritat acest nume, datorită faptului că avea o așezare minunată între munți, într-o perspectivă desăvîrșită, între coastele înalte și împădurite ale munților Zabulonului, aproape de muntele luminos al Taborului.

Și cum s-a întîmplat această minune? După rostirea „Predicii de pe Munte”, Iisus se întoarce în Capernaum, unde nu a stat mult timp. Aci a vindecat pe sluga sutașului, iar în ziua următoare se îndreaptă spre cetatea Nainului.

În drum spre acest orașel, s-a format un adevărat convoi — convoiul vieții, al fericirii și al păcii. Mergeau împreună cu Iisus cei doisprezece Apostoli, cei șaptezeci de ucenici și o mulțime nesfîrșită de oameni, care, ca de obicei, alerga după Dînsul să-I vadă chipul fermecător, să-I soarbă învățăturile mîntuitoare de suflet și înălțătoare de cuget, să se împărtășească de minunatele Lui daruri.

După două zile de drum, acest măreț convoi al vieții, în centrul căruia era Iisus, a sosit la porțile orașului. Spre mirarea tuturor, deodată, prin porțile acestuia, apare alt convoi: convoiul înspăimîntător al morții, în centrul căruia era o femeie, plîngînd în urma unui sicriu. Temîndu-se oarecum una de alta, cele două convoaie stau acum față-n față: viața și moartea, bucuria și întristarea, nădejdea și desnădejdea.

Convoiul vieții am văzut din cine era format. Să vedem

acum din cine era alcătuit convoiul morții. Cine era mortul, cine era femeia și cine erau cei ce formau cortegiul mortuar?

Mortul era un tânăr la începutul vieții și unul născut al mamei sale, rămas — după moartea tatălui — singurul ei sprijin, singura rază de lumină pentru sufletu-i chinuit.

Femeia era o văduvă, care cu câțiva ani înainte și-a condus la groapă iubitul soț. Acum își conduce fiul, rămânând de azi înainte fără nici un ajutor. Ea era tânără, și, precum se vede, foarte cinstită. Această calitate a ei a fost apreciată, pentru că mulți orașeni mergeau cu dinsa, aducându-i balsamul mîngîierii în cea mai grozavă clipă de suferință ce a încercat sufletul ei de mamă iubitoare.

Cortegiul mortuar era format din poporul de jos al acestui orașel, din rîndurile căruia făcea parte și văduva. Poporul de jos, înfrățit prin aceleași suferințe, ca și în alte împrejurări similare și de astă dată — parcă cu și mai multă căldură — și-a manifestat simțămintele de compasiune, însoțind plin de solidară durere sicriul acestui tânăr, în urma căruia, cu mersul legănăt și cu sabia durerii în suflet, pășea văduva cernită, rostind în taină o rugăciune de ajutor. Acesta era tabloul de maximă nenorocire care s-a înfățișat înaintea Mîntuitorului în timp ce, însoțit de convoiul vieții, se apropia de porțile Nainului.

Cuvintele de mîngîiere, aduse văduvei de cei ce o însoțeau nu erau suficiente pentru pierderea iubitului ei fiu. Ea avea nevoie și de un ajutor concret, efectiv, de un ajutor mai înalt. Și acest ajutor, cerut prin rugăciune, nu a întârziat mult. Induișat de aspectul tragic al convoiului morții, Iisus se îndreaptă spre văduvă, în primul rînd, zicîndu-i: „Tînărule, ție îți zic, scoală-te”. Mortul s-a sculat în picioare și a început să vorbească. Iisus îl dete apoi mamei sale, spre uimirea celor ce au asistat la această minune.

Așa s-a întîmplat a doua înviere din morți făcută de Mîntuitorul Iisus, moartea a fost învinsă de viață și durerea văduvei transformată în bucurie a vieții.

Iisus Hristos, n-a rămas pasiv la nici o suferință. S-a milostivit și față de povara suferințelor văduvei din Nain. Înțelegînd zguduitoarea dramă din sufletul ei de mamă, i-a îmbrățișat deplin, sincer și activ durerea ei nemărginită, readucîndu-i la viață odrasla iubită.

Învierea tînărului din Nain este un act al milostivirii dumnezeiești. Mîntuitorul, pentru a doua oară, a biruit moartea și a întronat împărăția vieții. El însuși a spus: „Eu am venit pentru ca lumea să aibă viață și cît mai mult să aibă” (Ioan 10, 10), iar Sf. Apostol Pavel ne spune lămurit că Mîntuitorul a venit tocmai ca să scape lumea de „frica morții” (Evrei 2, 15).

Cel dintâi și adevăratul motiv care L-a făcut pe Iisus să-și deschidă vistieriile puterii sale dumnezeiești, a fost mila Sa cea mare care nu putea trece nepăsătoare pe lângă nici o durere, pe lângă nici un chin, pe lângă nici o lacrimă, pe lângă nici o inimă frântă de durere. Domnul a fost milostiv și plin de îndurare (Iacob, 5, 11), a avut plăcerea de a face fapte de milostivire (Ps. 30, 21); milostivirea Lui este plină de înduioșare (Ps. 24, 6) și se întinde asupra celor ce nădăjduiesc în El (Ps. 31, 10).

Milostivirea divină, cerută prin rugăciune de văduva din Nain, L-a îndrumat pe Iisus spre acest orașel. Și S-a dus nu din întâmplare, ci din rânduiala Proniei dumnezeiești, ca pe mort să-l învieze, pe văduvă să o ajute în suferință și mulțimea să o lumineze, prin credința în El. Prin minunea făcută aci, moartea se transformă în viață și pe loc întreg convoiul jalei înviază, făcând împreună cu al bucuriei unul singur: marele convoi al vieții, al fericirii. Viața a triumfat și puterea ei a învins; moartea a fost distrusă și puterea ei înfrântă. Acum, pe drept cuvânt, ne putem întreba cu cuvintele Sf. Scripturi: „Moarte, unde îți este boldul tău?” Ai căzut în fața învingătorului tău! Bucuria vieții a învins și dragostea de viață și-a recăpătat puterea. Viața va învinge întotdeauna. Trebuie să învingă! Este dreptul ei. Și a învins. Triumful vieții, în general, își are urmările și roadele lui binefăcătoare. Binefăcătoare au fost și urmările învierii fiului văduvei din Nain. Călcând birurilor peste cea mai implacabilă lege a firii, peste moarte, Mântuitorul îi smulge fiul din ghiarele ei, îi uscă lacrimile și îi „preface plînsul în bucurie” (Ps. 29, 11); îi spulberă desnădejdea, îi redeșteaptă încrederea, dragostea și bucuria de viață și, mai presus de toate, o așază din nou în rîndurile oamenilor din mijlocul cărora convoiul morții a rupt-o prin durerea încercată.

Cine nu s-a înduioșat la auzul cuvintelor: „Nu plînge”?

Această formă lapidară de mîngiere prezintă pentru noi o semnificație deosebită. Din ea se desprinde o întreagă și adevărată învățătură despre viață și un fel caracteristic de a vedea omul și rosturile lui firești.

Cuvintele: „Nu plînge” nu trebuie înțelese numai ca o simplă mîngiere adusă văduvei din Nain pentru durerea ei. Nu! Ele au și alt înțeles cu mult mai înalt: constituie un îndreptar și determină atitudinea încrezătoare, optimistă și senină pe care creștinul trebuie s-o adopte în viață. Încrederea, dragostea și bucuria de viață formează trăsăturile caracteristice ale adevăratului creștin. De aceea, fiecare trebuie să nutrească în suflet aceste nobile virtuți, pentru că ele ne fac viața mai frumoasă și mai înfloritoare.

Viața trebuie privită în adevărata ei valoare, pentru că ea nu este un vis, ci un bun care trebuie trăit integral, multiplicat și valorificat, încît să corespundă misiunii ce i s-a încredințat de Creator. La nici un caz viața nu trebuie considerată ca „o vale a plîngerii”, lipsită de frumusețe, încredere și activitate. Din contră, viața e un șantier uriaș în care fiecare om, la locul său, muncește cu încredere pentru desăvîșirea ei.

Bucuria vieții e mare și sfîntă!

Să muncim cu forțe sporite de încredere, cu optimism, cu seninătate și cu dragoste pentru prosperitatea acestui dar dumnezeiesc. Aceste virtuți sînt necesare ori și cînd și cu atît mai virtuos astăzi, în condițiile unei orînduiri mai bune și mai drepte, cînd ne este dat să trăim viața în formele ei optime.

Să muncim cu drag pentru viață în sensul ei adevărat, pentru promovarea formelor ei autentice, cît și pentru întărirea tipului veridic de viațuire omenească, preconizat și concretizat în sinul colectivității.

Indemn la acest fel de viațuire găsim în învățătura lui Iisus, care este prin excelență — nu învățătura neîncrederii în viață și în om — ci învățătura vieții, a dragostei de viață, a seninătății, a muncii creatoare și a încrederii în forțele omenești, ajutată de harul lui Dumnezeu, trimis tuturor din vistieriile milostivirii Sale dumnezeiești.

Pr. Ieremia B. Ghita

RUGĂCIUNEA: DUMNEZEUL DUHURILOR ȘI A TOT TRUPUL

de Pr. IOAN STOICU

Slujba înmormântării trebuie să se facă după o rînduială așezată de Biserică. Se întîmplă însă, ca la această ierurgie atît de des repetată de fiecare preot în parohia sa, săvîrșitorul să se piardă în amănunte, neglijînd tocmai partea cea mai importantă: rugăciunea „Dumnezeul duhurilor”.

În cele ce urmează, vreau să arăt importanța rostirii acestei rugăciuni la serviciul înmormântării. Nu trebuie să se omită această rugăciune, deoarece orice Molitfelnic, indică în rînduiala înmormîntării, citirea ei și chiar subliniază aceasta. De asemenea fiecare preot trebuie să fie conștient de importanța pe care o prezintă în ritualul înmormîntării.

Slujba înmormîntării, prohodirea, este o ierurgie săvîrșită la moartea unui creștin. Se cuvine ca să fie îndeplinită cu cea mai mare strictețe rituală. În mormîntarea începe cu citirea de psalmi, cîntarea troparelor, continuă cu sedelne, canon, apostol, evanghelie, laude, așadar este o succesiune de rugăciuni exprimate de preot și de cei vii, pentru iertarea păcatelor răposatilor. În această ierurgie, rugăciunile sînt rînduite după ritualul utreniei, a slujbei de dimineața.

În cultul ortodox, utrenia „închipuiește începutul și raza dimineții creștinismului”. La utrenie i se mulțumește Domnului pentru că „după negura nopții ne-a adus lumină, ne-a luminat cu cunoștința adevărului”¹⁾. Slujba înmormîntării s-a rînduit după același plan, ca să producă aceeași schimbare în sufletele din preajma mortului. Ea vrea ca să risipească toată tristetea, toată deznădejdea. Reușește să facă aceasta prin rugăciunile ei care vestesc viața veșnică, viața de dincolo, viața cu Hristos, în raiul tuturor bucuriilor. „Pogribania adormiților noștri, mi-a părut o îmbarcare pentru viața veșnică”, mărturisește pe bună dreptate cineva²⁾.

Dar prin rugăciunile celor vii din slujba înmormîntării, este mîngîiat și sufletul adormiților, care aude chemarea lui Hristos: „Veniți de luați darurile care am gătit vouă și cununile cerești”³⁾.

1) V. Mitrofanovici și T. Tarnavski, *Liturgica*, 1909, p. 435.

2) Gala Galaction, *La mînăstirea Cernica*, în rev. Biserica Ortodoxă Romînă, an. LXXVII, nr. 3—4, martie—aprilie 1959, p. 284.

3) Vezi troparul înmormîntării în *Molitfelnic*, București, 1950, p. 212.

Analizînd această ierurgie observăm că rugăciunea cea mai importantă din cuprinsul ei este rugăciunea: „Dumnezeul duhurilor și a tot trupul...” Credem că această rugăciune a fost forma inițială, primitivă, a acestei ierurgii, în jurul căreia s-a format întregul ritual al înmormîntării. În cuprinsul înmormîntării această rugăciune e nedespărțită de ectenia de pomenire a morților. Însemnează că totdeauna au fost împreună și că s-au format deodată, ectenia fiind rugăciunea cea mai simplă care a precedat-o și a produs-o.

Din mulțimea rugăciunilor de la înmormîntare trebuie să distingem această rugăciune, care stă în centrul ierurgiei. Celelalte sînt rugăciuni pregătitoare, care ne conduc spre această țintă: dobîndirea iertării păcatelor celui adormit și așezarea lui în rai.

După un plan asemănător sînt așezate toate slujbele serviciului dumnezeesc: încep cu rugăciuni pregătitoare care ne îndreaptă spre partea principală a serviciului. Toate se încheie cu rugăciuni care sintetizează și scot în relief o învățătură. În cadrul tuturor serviciilor divine observăm că partea cea mai importantă se cuprinde la mijlocul lor. După planul acesta este întocmită sf. liturghie, cele 7 laude, sf. taine și toate ierurgiile.

Și rugăciunea „Dumnezeul duhurilor” în cuprinsul ritualului înmormîntării este pusă la mijlocul lui, în partea cea mai importantă, după evanghelie, ca să se citească de protos, apropiindu-se de sicriu. Ea se rostește și la fiecare ectenie, dar aci trebuie să se rostească cu toată solemnitatea, astfel cum îndrumază orice Molitfelnic. Așadar ea devine rugăciunea cea mai repetată la prohodire, devine un adevărat lait-motiv al prohodirii.

S-ar putea afirma că rugăciunea des repetată își pierde din valoare, din tensiune. Se cunoaște însă eficacitatea rugăciunii stăruitoare, din straja dimineții și pînă în noapte. Pentru aceeași rațiune și rugăciunea „Dumnezeul duhurilor” se repetă în cadrul ierurgiei. înmormîntării.

În legătură cu tema noastră am găsit mărturie deplină în „Învățătura de credință creștină ortodoxă”⁴⁾. Aci la întrebarea 262 răspunde astfel: „partea cea mai de seamă din slujba înmormîntării credincioșilor este molitfa de dezlegare (Dumnezeul duhurilor și a tot trupul) urmată de rugăciunile de iertare rostite de preot”. De asemenea au subliniat importanța acestei rugăciuni și unii cercetători ai problemelor de liturgică⁵⁾.

4) *Învățătura de credință creștină ortodoxă*, ed. Sf. Sinod, București, 1952, p. 351.

5) Cf. V. Mitrofanovici și T. Tarnavski, *o. c.* p. 809.

Această rugăciune sintetizează toate rugăciunile de la înmormântare. Ea este rugăciunea cea mai importantă și nu poate lipsi niciodată de la serviciul înmormântării. Ea se repetă în cuprinsul serviciului înmormântării tocmai pentru importanța ei, ca și alte rugăciuni în cultul divin.

Valoarea acestei rugăciuni și folosul ei pentru răposați reiese mai ales dacă o analizăm comparativ cu rugăciunile de iertare ce îi urmează.

În edițiile mai noi ale Molitfelnicului, rugăciunea „Dumnezeul duhurilor” este urmată de rugăciuni de iertare. Nu trebuie confundate aceste rugăciuni cu rugăciunea de dezlegare, deoarece ele sînt distincte și au alt scop. Rugăciunile de iertare sînt speciale ele referindu-se la anumite păcate, blesteme, afurisenii, legături, etc. ... Ele adîncesc, completează rugăciunea „Dumnezeul duhurilor”, cerînd iertare pentru anumite păcate, pe care le numesc în cursul lor și pe care le-au săvîrșit cei răposați. Astfel în rugăciunea I-a de iertare se cere iertare de blestem și afurisenie. În rugăciunea II-a de iertare se cere dezlegarea de orice legătură pusă asupra răposatului. Rugăciunea III-a de iertare repetă cererea din rugăciunea „Dumnezeul duhurilor”: „să te ierte pe tine fiule duhovnicesc”. Unii credincioși au observat raportul acesta dintre rugăciunea generală de dezlegare și rugăciunile speciale de iertare. Ei cer adesea preoților să citească pentru mort rugăciuni pentru dezlegarea de blestem, afurisenie, legături, etc. ... după cum este starea de păcătoșenie a mortului.

Așadar rugăciunile de iertare, se află într-un raport de succesiune și de completare față de rugăciunea „Dumnezeul duhurilor”. Acest raport evidențiază faptul că rugăciunea „Dumnezeul duhurilor” trebuie să primeze și nu poate să lipsească niciodată. Rugăciunile de iertare pot să urmeze acesteia, deoarece ele cuprind cereri speciale, dar pot să și lipsească. În practica obișnuită însă se citește cel puțin una. Fiind aceste rugăciuni în raport complementar, se explică lipsa lor în Molitfelnicele vechi. Am observat această lipsă în următoarele Molitfelnice: Rimnic 1742, fila 117, și Sibiu 1874, pagina 220. De asemenea și în Molitfelnicele slavone lipsesc rugăciunile de iertare, indicîndu-se numai rugăciunea „Dumnezeul duhurilor”, ex. Trebnic Viena 1795 și Trebnic Viena 1855.

Existînd acest raport complementar între rugăciunea „Dumnezeul duhurilor” și între rugăciunile de iertare, se evidențiază valoarea și importanța rugăciunii „Dumnezeul duhurilor”.

Dar valoarea acestei rugăciuni se evidențiază dacă o comparăm și cu rugăciunea de dezlegare a păcatelor cuprinsă în sf. Taină a Pocăinței. În rugăciunea de dezlegare din sf. Taină a Pocăinței, care este și forma sacramentală a ei, preotul se roagă Domnului Iisus Hristos, să ierte și să lase păcatele

penitentului. Apoi rostește cuvintele: „iar eu nevrednicul preot și duhovnic, cu puterea ce-mi este dată mie, te iert și te dezleg de toate păcatele tale, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh”. Preotul își exercită această putere în mod smerit, așa cum place spiritului Ortodoxiei „care nu ridică clerul deasupra mirenilor, ci îl ascunde sub Taină”⁶⁾. Aceeași atitudine smerită se observă și în rugăciunea „Dumnezeul duhurilor”; ierarhia care se roagă nu face nici o amintire despre puterile sale.

Există însă și o mare deosebire între rugăciunea „Dumnezeul duhurilor” și cea de dezlegare din sf. Taină a Pocăinței, aceasta din urmă întrecându-o prin puterea sa, prin eficacitatea sa. Prin rugăciunea „Dumnezeul duhurilor” preoții nu mai pot să-i dobândească în mod categoric iertarea păcatelor celui răposat, să-l dezlege de păcate. Taina sf. Pocăințe este mai bogată în efectele sale, este mai mult decât ierurgia înmormântării. Prin rugăciunea „Dumnezeul duhurilor” preoții se roagă pentru iertarea păcatelor, care rămân în seama milei și iubirii de oameni a lui Dumnezeu. Puterea preoției de-a lega și dezlega păcatele este limitată la lumea pămîntenilor și ea nu se poate exercita asupra răposatilor. De îndată ce creștinul a murit, sufletul lui a trecut în altă lume, unde puterea preoției de a lega și dezlega păcatele încetează. De aci începe singură numai opera Domnului, mila Lui, iertarea Lui. Prin ierurgia înmormântării preoții încearcă să dobândească în folosul răposatului, prin puterea rugăciunii către Dumnezeu, ceea ce răposatul ar fi putut dobîndi fiind viu, prin sf. Taină a Pocăinței.

Deși trebuie să facem această ierarhizare, comparînd aceste două rugăciuni, totuși fiecare rămîne cu valoarea ei proprie. Pentru tema noastră trebuie să subliniem, că rugăciunea „Dumnezeul duhurilor” rămîne o rugăciune de valoare, singura din toată slujba înmormîntării care se poate compara, nu egala însă, cu rugăciunea sacramentală din sf. Taină a Pocăinței.

Rugăciunea „Dumnezeul duhurilor” este o rugăciune preoțească, credincioșii neavînd permisiunea să o rostească. Precizăm aceasta pentru că unii preoți, setoși după inovații, întrerup rugăciunea provocînd asistența cu cuvintele: Dumnezeu să-l ierte, ca aceasta să răspundă afirmativ: Dumnezeu să-l ierte. Pentru a se păstra toată solemnitatea, fiind rugăciunea principală din cuprinsul înmormîntării, socotim că nu se cuvine să fie întreruptă. Inovațiile în cult au fost totdeauna combătute și trebuie să le semnalăm și în cazul de față, arătînd nefemeinicia lor.

6) H. Andrusos, *Dogmatica*, trad. D. Stăniloae, Sibiu, 1930, p. 409.

Deosebita însemnătate a rugăciunii „Dumnezeul duhurilor” va fi pusă și mai mult în lumină dacă ne vom gândi la semnificația ei dogmatică. Ierurgia înmormântării se face în ziua a doua sau a treia după ce a murit creștinul. După moarte prea bine știm că insul personal nu mai poate face nimic pentru mântuirea lui, ci numai cei vii și Biserica prin rugăciuni.

Rugăciunea „Dumnezeul duhurilor” are tocmai această putere de a dobîndi prin rugăciunea celor vii și a Bisericii, mila lui Dumnezeu pentru cel răposat. Ea este folosită și trebuincioasă atît pentru cei curăți, cît și pentru cei păcătoși. Celor buni le sporește fericirea, iar celor răi le cîștigă mila lui Dumnezeu. Așa mărturisește și Sf. Ioan Gură de Aur în Omilia 31 la Evanghelia după Matei: „Că dacă cel mort este un păcătos, să i se dezlege păcatele; iar de e drept să cîștige un adaus de plată și răsplată”⁷⁾.

Pentru deplina încredințare despre necesitatea rostirii rugăciunii „Dumnezeul duhurilor” în încheiere vom aduce mărturie indicațiile din cartea de slujbă care cuprinde înmormîntarea: Molitfelnicul.

La slujba înmormîntării mirenilor observăm că rugăciunea „Dumnezeul duhurilor” face parte din ectenia mică ce se rostește la morți, iar Molitfelnicul îndrumază ca să se rostească mereu împreună. Ectenia morților repetîndu-se de mai multe ori în cuprinsul înmormîntării, urmează că și această rugăciune trebuie repetată, pentru importanța cererilor cuprinse în ea și pentru importanța ei cultică, ea fiind formula sacramentală a ierurgiei înmormîntării.

La mijlocul înmormîntării însă arată Molitfelnicul că este locul cel mai important unde trebuie să se rostească rugăciunea „Dumnezeul duhurilor” cu toată solemnitatea și accentuarea. După citirea sf. evanghelii și rostirea ecteniei mici obișnuite la morți, găsim indicația: „Zice Arhiereul sau protosul rugăciunea: „Dumnezeul duhurilor și a tot trupul”, cu glas mare, venind aproape de trup și împreună cu dînsul și ceilalți preoți”. Se cade a ști, continuă mai departe: „că pînă cînd diaconul zice ecteniile, fiecare din preoți citește la rîndul său în taină rugăciunea de mai sus, aproape de trup și zice ecfonisul: Că Tu ești învierea, viața și odihna”⁸⁾. Indicația aceasta se găsește în toate edițiile Molitfelnicului și chiar în cele apărute în limba slavonă. Este singura rugăciune din

7) Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia 31 la Matei*, Migne, P. G. LVII, 355, ap. D. Stăniloae, *Starea sufletelor după judecata particulară în învîntura ortodoxă și catolică*, în rev. Ortodoxia, an. V., nr. 4, octombrie—decembrie 1953, p. 551.

8) *Molitfelnic*, ed. cit. p. 227.

rînduiala înmormîntării pe care Molitfelnicul cere ca să fie rostită de fiecare preot care servește la înmormîntare.

Este de observat că și în rînduiala parastasului, sau a litiei mici pentru morți, cît și în ectenia de pomenire a morților de la sf. liturghie, este indicat să se rostească rugăciunea „Dumnezeul duhurilor”. Intotdeauna pomenirea morților se face rostind și această rugăciune. Ea trebuie să se rostească în sîmbăta lăsatului de carne cînd se face pomenirea tuturor morților⁹⁾. Se rostește de asemenea în sîmbăta doua, a treia și a patra din Patruzecime, cînd se face încă pomenirea morților¹⁰⁾.

Așadar în toate serviciile care se fac pentru pomenirea morților, cărțile de cult cuprind în rînduielile respective și rugăciunea: „Dumnezeul duhurilor”. Acest fapt arată importanța ei și necesitatea de a fi întotdeauna rostită.

9) *Triod*, București, 1946, p. 26.

10) *Idem*, pp. 274, 333.

CRONICA BISERICESCĂ EXTERNĂ

ȘEDINȚE ALE CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

În vederea pregătirii cât mai temeinice a celei de a doua Adunări pancreștine pentru pace din iunie 1964 s-a întrunit la Budapesta între 3 și 4 ianuarie c. o sesiune a comisiei special instituită. Pe lângă membrii ei titulari dintre care amintim pe episcopul luteran A. Wantula din Varșovia, prof. M. Páliy din Budapesta, prof. Th. van Leeuwen din Oladna, prof. Alex. Buievski din Moscova și pastor Martin Schwarz din Elveția, au luat parte membrii Comitetului executiv al Conferinței, membrii Secretariatului, consultanți și oaspeți. S-au luat în discuție mai multe propuneri și s-a căzut de acord, în mare, asupra modului în care se va organiza și desfășura Pancreștina.

Apoi în ziua de 5 ianuarie s-au desfășurat, în continuare lucrările Comitetului executiv al Conferinței creștine pentru pace, sub președinția prof. J. Hromadka la care s-au luat în dezbateră propunerile Comisiei de pregătire a celei de a doua Pancreștine și la fel „planul de perspectivă” al activității Conferinței creștine pentru pace, care se va ține după Pancreștina din iunie 1964.

La ambele aceste foruri internaționale au participat din partea Bisericii Ortodoxe Române, Prea Sfințitul Episcop Visarion Ploieșteanu, vicar patriarhal și P. C. Părinte Dr. Milan Šesan, profesor la Institutul Teologic din Sibiu.

În urma ședințelor care au avut loc a fost dat un comunicat al cărui text rezumativ este următorul:

„La învătarea Comitetului Ecumenic al Bisericilor din Ungaria, s-a întrunit Comitetul executiv al Conferinței creștine pentru pace, la 5 ianuarie 1964 în ședință la Budapesta, sub președinția prof. J. Hromadka. Ea a fost precedată, în zilele de 3—4 ianuarie, de ședința Comisiei de pregătire a Pancreștinei a 2-a, la care, sub președinția episcopului T. Bartha, s-au întrunit delegații din Bulgaria, RDG, RFG, Franța, Anglia, Olanda, Jugoslavia, Polonia, România, Elveția, Cehoslovacia, URSS și Ungaria.

„Comisia de pregătire s-a ocupat atent cu problemele aprofundării teologice a lucrării pentru pace și cu temele biblice pentru Pancreștină, precum și cu planul de viitor, după înfrumusețirea Pancreștinei.

„Comisia de pregătire s-a ocupat cu problemele cele mai importante internaționale, cu care se va ocupa și Pancreștina. Cu această ocazie s-a subliniat că dezarmarea și coexistența au importanță fundamentală pentru pacea lumii și stau strâns legate întreolaltă.

„Comisia de pregătire s-a ocupat și cu problemele organizatorice și financiare legate de Pancreștină.

„Apoi Comitetul executiv a analizat referatele Comisiei de pregătire și le-a aprobat.

„Membrii Comitetului executiv au continuat discuțiile lor cu privire la bazele teologice ale Conferinței. S-a subliniat faptul, că nădejdea eshatologică a creștinilor trebuie să aducă cu sine și slujirea semenului și a omenirii. Acestui scop îi va sluji, după părerea membrilor Comitetului executiv, analiza-rea la Pancreștină a 2-a a temei principale: „Legământul meu este viață și pace” (Maleahi 2, 5).

„La discutarea problemelor păcii mondiale, membrii Comitetului executiv au fost conștienți că realizarea și menținerea ei depind de acțiunea cu care participă popoarele la înfrățire. De aceea slujirea bisericească, prin comunități și grupe religioase, care participă la această Conferință pentru pace, o slujire care trebuie lărgită și adâncită în toate aspectele și formele ei, primește o importanță tot mai mare. De aceea rămîne și pe mai departe ca principală sarcină a Conferinței creștine pentru pace ca bisericile și cercurile creștine, care mai stau de o parte, să se apropie de activitatea Conferinței creștine pentru pace, spre a se unifica în străduințe de înfrățire ale creștinătății, și de a stimula colaborarea.

„Recunoscători pentru rugăciunile comunității bisericilor din Ungaria și cu rugarea de rugăciuni din partea tuturor creștinilor pentru reușita Pancreștinei a 2-a și cu încrederea în ajutorul atotputernic al lui Dumnezeu, Comitetul executiv și-a încheiat lucrările sale. El își pune nădejdea în Dumnezeu, care cu noi oamenii, prin Iisus Hristos, a încheiat legământul Său veșnic și de nezdruccinat pentru viață și pace”.

NOUL MITROPOLIT AL LENINGRADULUI

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse l-a numit nu de mult pe Înalt Prea Sfînșitul Nicodim, președintele Departamentului pentru relațiile cu străinătatea al aceleiași Biserici, ca mitropolit de Leningrad și Ladoga. Noul mitropolit în vîrstă de 34 ani este unul din cei mai capabili și merituoși ierarhi ai Bisericii ruse, cunoscut în întreaga lume creștină ca urmare a străduințelor ce le depune pe plan ecumenist.

El urmează mitropolitului Pimen care a devenit mitropolit de Krutița și Kolomna, post rămas vacant în august trecut prin trecerea la cele veșnice a mitropolitului Pitirim.

CONVORBIRI ÎNTRE TEOLOGI GERMANI ȘI ORTODOCȘI RUȘI

O delegație a Bisericii evanghelice din Germania a făcut o călătorie la Moscova în octombrie trecut la invitația Sanctității Sale Patriarhului Alexei pentru a avea convorbiri cu reprezentanții Bisericii Ortodoxe Ruse.

Conferința care a durat 10 zile a avut ca temă principală: „Lucrarea Sfântului Duh în cult și în sfintele taine”. Ea continua o conferință asemănătoare care a avut loc la Arnoldshain în 1957 la care teologi evanghelici și ortodocși ruși au dezbătut tema: „Tradiția și justificarea prin credință”.

CONDUCATORI BISERICESTI DIN S.U.A. VIZITEAZA UNIUNEA SOVIETICA

O delegație a Bisericii Fratilor din S.U.A. a vizitat în toamna trecută Uniunea Sovietică, timp de două săptămîni, la invitația Bisericii Ortodoxe Ruse. Ea a fost primită cu căldură la Zagorsk în mînăstirea Sfintei Treimi și a participat la un serviciu religios oficiat de Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei.

Cei șase delegați americani au vizitat și R.S.S. Estonia întîlnindu-se cu Prea Sfîntul Episcop al Tallinului și cu arhiepiscopul Jan Kûvit al Bisericii evanghelice luterane.

VIZITA PAPEI PAUL AL VI-LEA LA IERUSALIM

Între 4 și 6 ianuarie papa Paul al VI-lea a întreprins o călătorie la „locurile sfinte”, cu care prilej a vizitat Ierusalimul, Nazaretul și alte locuri legate de viața Mîntuitorului Iisus Hristos.

Cu acest prilej s-a întîlnit cu Sanctitatea Sa Athenagoras patriarhul ecumenic al Constantinopolului.

Înainte de a se reîntoarce la Roma, papa Paul al VI-lea a trimis mesaje de pace conducătorilor de state.

E pentru cea dintîia oară cînd șeful Bisericii romano-catolice vizitează Ierusalimul.

CALĂTORIILE LUI VASKEN I, CATOLICOSUL ARMENILOR

Catolicosul din Etchmiazin, Vasken I, patriarhul Bisericii apostolice armene, a vizitat în octombrie trecut pe arhiepiscopul de Canterbury, Dr. M. Ramsey, la invitația acestuia. Pe lîngă călătoria efectuată în Anglia, catolicosul armean a mai vizitat Ierusalimul, Egiptul și India, spre a întîlni dife-riți conducători bisericești.

MITROPOLITUL NICODIM ÎN ITALIA

În septembrie trecut, papa Paul al VI-lea a primit în audiență pe Înalt Prea Sfîntul Mitropolit Nicodim al Lenin-gradului, președintele Departamentului relațiilor externe al Bisericii Ortodoxe Ruse.

Cu acest prilej s-a dat din partea reprezentanților Patriarhiei Moscovei și ai Secretariatului pentru unitatea creștini-

lor din Vatican următorul comunicat: „Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicodim, membru al Sfințului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, în trecere prin Roma, a făcut o vizită de curtoazie Papei Paul al VI-lea care l-a primit în audiență privată. El a fost însoțit de Excelența Sa Monseniorul François Charrière, episcop de Lausanne, Geneva și Fribourg și de Monseniorul Willebrands, secretarul Secretariatului pentru unitatea creștinilor. El a vizitat biserica Sfințului Clement unde s-a rugat la mormîntul Sfințului Ciril, apostolul slavilor. A depus o jerbă de flori la mormîntul papei Ioan al XXIII-lea. A cîntat o scurtă rugăciune pentru defunct. A vizitat apoi biserica din Roma”.

O DECLARAȚIE A ARHIEPISCOPULUI GREC IACOVOS

„Unitatea Bisericilor nu trebuie să fie căutată atît prin negocieri cît în rugăciune și cugetare comune” a spus Înalt Prea Sfințitul Iacovos, arhiepiscopul Bisericii ortodoxe grecești din America, cu prilejul unei călătorii pe care a făcut-o în toamna trecută la Little Rock (S.U.A.).

Arhiepiscopul Iacovos, care este unul din președinții Consiliului ecumenic al Bisericilor, a reamintit că unitatea Bisericilor este „voită de Dumnezeu”. De mulți ani, a spus el, Bisericile s-au preocupat în primul rînd de ele înșile, dar e timpul ca ele să înțeleagă tot ce implică faptul de a fi creștin. „Separarea și izolarea n-au fost niciodată fructuoase. Ne-am comportat ca niște copii certăreți; ne-au trebuit 19 veacuri pentru a deveni adulți”.

Căutarea unității între Biserici, altfel zis mișcarea ecumenică, a adăugat Arhiepiscopul, a trezit imaginația creștinilor. Potrivit părerii sale nu se va ajunge la crearea unei Biserici mondiale: „A fi uniți nu înseamnă a tinde la uniformitate, ci a avea scopuri comune și identice... Riturile, cîntarea bisericească, obiceiurile vor rămîne probabil în diversitatea lor. Dar dincolo de aceste diferențe de suprafață, se poate vorbi de unitate cînd există o singură credință într-un singur Dumnezeu... Mișcarea ecumenică antrenează credincioșii a numeroase Biserici și nu rămîne ceva limitat doar la conducători. Am găsit mult entuziasm în favoarea acestei mișcări printre ortodocși”. (Serviciul ecumenic de presă și informare, nr. 38 din 18 octombrie 1963, p. 3.).

INAUGURARE LA „CASA LOCARNO”

Consiliul ecumenic al Bisericilor a întemeiat la Locarno (Elveția), în anul 1947, un sanatoriu numit „Casa Locarno”, care acordă tratament medical și cazare slujitorilor bisericești aparținînd tuturor cultelor. Loc de întîlnire al multor creștini,

el oferă nu numai cele necesare redobândirii puterii fizice dar în același timp și prilejul unei mai bune cunoașteri formînd o mare familie ecumenică. De la deschiderea ei „Casa Locarno” a primit 5000 de persoane.

Recent aici s-a inaugurat o nouă aripă grație căreia se poate oferi adăpost dintr-odată la 30 de inși. (Serviciul ecumenic de presă și informare, nr. 36 din 4 oct. 1963, p. 7.).

CONSACRARE DE DIACON INTR-O BISERICA PROTESTANTA

Pentru prima oară în istoria sa, Biserica națională protestantă din Geneva a consacrat un diacon. Această ceremonie a avut loc în toamna trecută fiind săvîrșită asupra lui Jean Gerber care după ce a studiat doi ani la Școala diaconatului bărbătesc romană, a mai făcut un stagiu de doi ani într-o parohie.

Așa după cum observa „Buletinul ecumenic de presă și informare” (nr. 36 din 4 octombrie 1963, p. 5) recunoscînd oficial o nouă formă de serviciu consacrat, această Biserică a subliniat diversitatea slujirilor parohiale, necesitatea de a repartiza funcțiile între mai multe persoane iar nu să le încredințeze toate pastorului. Rămîne să se definească statutul diaconilor și să se vadă dacă celelalte Biserici protestante elvețiene se vor angaja pe acest drum.

CRITICI LA ADRESA CELOR „TREIZECI ȘI NOUA ARTICOLE”

De trei ori în ultima vreme reprezentanți de frunte ai Bisericii anglicane au exprimat public critici la adresa celor „treizeci și nouă articole”, document datînd din veacul al XVI-lea întocmit spre a defini poziția Bisericii față de Roma și de Puritani.

În cursul unei predici rostite în catedrala din Winchester, Reverendul E. A. de Mendieta, canonicul catedralei, a cerut să fie înlocuite cele „Treizeci și nouă de articole” printr-o mărturisire de credință modernă.

Puțin timp înainte Rev. Hugh Montefiore, canonic și profesor la universitatea din Cambridge, a declarat că nu poate accepta toate articolele, în special al 13-lea.

În mai trecut, Rev. Pearce—Higgins din Southwark a definit aceleași articole „o fosilă teologică fixată în constituția Bisericii Angliei”. (Serviciul ecumenic de presă și informare, nr. 37 din 11 octombrie 1963, p. 6.).

UNA DIN MARILE PERSONALITĂȚI ALE VREMII NOASTRE

La fiecare început de an coperta primului număr al revistei americane *Time* este consacrată unei personalități, care, după aprecierea redactorilor, a exercitat o mare influență asupra evenimentelor anului precedent. Pentru prima oară în cel

50 de ani de existență ai revistei, cel ales este un negru: este vorba de pastorul protestant Martin Luther King, cunoscutul lider al mișcării antirasiste din S.U.A. (ap. rev. Contemporanul, nr. 2 din 10 ianuarie 1964, p. 8.).

TRAGEDIA RASISTA IN AFRICA DE SUD

Dacă politica rasistă a guvernului sud-african nu se schimbă cit de cit în viitorul apropiat, în această țară se va produce o înspăimântătoare explozie, a afirmat nu de mult Sir Hugh Foot, care a fost timp de mai mulți ani guvernator în Africa și în Orientul Mijlociu. El și-a manifestat totodată temerea că Africa de Sud, Africa întreagă, ar putea fi... pus-tiită și că urmările se vor resimți în lumea întreagă.

Sir Hugh, laic metodist, s-a adresat unui comitet misionar al confesiunii sale a cărui acțiune se întinde în peste 40 de țări. El a arătat că Republica sud-africană, Rodezia de Sud, Angola și Mozambicul sînt regiuni în care „s-au unit elementele unui oribil conflict rasial, în care fitilul este deja aprins și va determina o conflagrație”.

PENTRU O ȚINUTA DECENTA IN UNELE BISERICI APUSENE

Precum relatau unele ziare (vezi și rev. Contemporanul nr. 1 din 3 ianuarie 1964, p. 8), la intrarea bisericii romano-catolice din orașelul francez Blot a fost instalată o garderobă din care se împrumută haine enoriașelor care vin îmbrăcate numai în șort. Administrația parohială a atîrnat și o tăbliță cu următoarea indicație: „La ieșire vă rugăm să puneți rochiile la loc”.

IMPOTRIVA „MAGIEI” ȘI „VRAJITORIEI”

Potrivit unei informații a revistei Contemporanul (nr. 2 din 10 ianuarie 1964, p. 8) presa americană și engleză relatează o masivă sporire de „practici vrăjitorești”, „magie” și „liturghie neagră” în sudul Angliei, profanări de morminte, etc... Ingrijorat, deputatul conservator John Kerans a cerut reintroducerea legilor contra vrăjtoriei abolite în Anglia în 1736.

DESCOPERIRI ARHEOLOGICE

Recent au fost dezgropate în regiunea Mării Moarte, de către o echipă de cercetători, zidurile palatului lui Irod, precum și relicve ale fortăreței Masada, distrusă în cursul asediului care a avut loc cu aproape 2000 de ani în urmă. Palatul și întreaga cetate au fost acoperite de cenușa uriașului incendiu provocat de cei 960 de oameni care alcătuiau întreaga garnizoană și care au preferat să-și dea foc decît să cadă în mîinile asediaților.

Interesante descoperiri s-au făcut și în apropierea orașului biblic Sidon din Liban. De sub stratul de nisip au fost scoase la lumina zilei mai întâi morminte conținând sarcofagii de marmură din epoca bizantină și romană. După ridicarea acestor sarcofagii s-a dat de o construcție subterană. În interiorul acestei construcții s-a găsit un mormint regal cu scheleful unei femei avînd pe cap o coroană de aur încrustată cu pietre prețioase. Alături erau numeroase obiecte: inele și coliere, o oglindă de bronz — toate provenind din epoca feniciană.

Din literatura antică tîrzie apoi se știa că un deal de lingă riul Iantra (R. P. Bulgară) ascunde vestigiile cetății Iatrus, una din fortificațiile importante care apărau granițele Imperiului roman dinspre Dunăre. O echipă de arheologi din R. D. G., în urma unor săpături care au durat peste patru ani, a descoperit zidurile unei biserici paleocreștine, cu trei nave, iar sub această biserică, fragmentele unor clădiri și mai vechi. Biserica și alte două construcții solide sînt amplasate în interiorul zidurilor ovale, groase de 3,5 metri, ale cetății. Au fost găsite și o serie de obiecte. Se presupune că cetatea ar fi fost distrusă în sec. VI. d. Hr., dar că viața ar fi continuat și în următoarele trei secole, fapt demonstrat de vestigiile unor așezări din lut și cărămidă și de cîteva monede bizantine.

DOCUMENTE REFERITOARE LA SECTA QUMRAM

Un savant israelian, Dr. S. Morag — ne informează *Revista cultului mozaic* din R. P. R. (anul VIII, nr. 99, decembrie 1963, p. 4), — lucrînd la colecția Geniza din Cairo, care a fost adusă acum 65 de ani de către Solomon Schneider la Biblioteca Universității din Cambridge, a dat peste două documente referitoare la secta Qumram, despre care vorbesc manuscrisele de la Marea Moartă.

Unul dintre aceste documente este o colecție de legi și prescripții, iar celălalt cuprinde o istorie a poporului evreu, din ziua apariției lui pe scena istorică pînă în timpul existenței sectei. Acest document va ajuta să se fixeze cu exactitate perioada din istoria evreilor în care s-a dezvoltat secta Qumram.

EXPOZIȚIE ÎNCHINATĂ HITIȚILOR

Hitiții de care face pomenire Biblia — acest popor indoeuropean a cărui origină este încă controversată, și care, din anul 2000 pînă în anul 800 înaintea erei noastre trăi în centrul podișului Anatoliei — au fost obiectul unei expoziții la Paris. Expoziția care s-a deschis la 18 ianuarie și a durat pînă la 15 aprilie a prezentat aspecte ale civilizației poporului hitit.

REALIZAREA UNITĂȚII CREȘTINE VAZUTA DE PROTESTANȚI

„Generațiile de mâine vor suporta din ce în ce mai puțin contradicția împărțirii creștinilor în diferite confesii”. Afirmatia aparține protestantului Roger Schutz, superiorul comunității Taizé din Franța. În paginile cărții sale „*Vivre l'aujourd'hui de Dieu*” (Les Presses de Taizé, 1962), Roger Schutz se ocupă de aproape cu problema unității Bisericii. El caută căile cele mai potrivite în climatul ecumenismului actual, pentru ca rugăciunea Domnului nostru Iisus Hristos „Ca toți să fie una”, să se realizeze cât mai curînd, nu în condițiile protestante ale unei unități „invizibile”, ci într-o formă vizibilă, reală, în stare să probeze tuturor că toți creștinii sînt fii ai aceluiași Tată ceresc și credincioși înfrățiți ai aceluiași Mîntuitor. Dar adevărata cale spre unitate trebuie aleasă cu grijă: rugăciune și răbdare din labirintul căilor amăgitoare. Aparențele înșeală totdeauna și chiar dacă în transparentele lor întrezărim pentru o clipă unitatea Bisericii, ea este ca o „fata morgana” a închipuirii noastre, care se îndepărtează încet, încet, pe măsură ce ne apropiem de ea. Unitatea Bisericii nu se clădește cu iluzii. Roger Schutz cunoaște acest adevăr și, ca atare, procedează în consecință înlăturînd mirajul unei uniri ușoare, de suprafață, sau numai de ochii lumii. Divulgînd unele căi sterile ivite în mediul protestant, autorul ne face cunoștință cu ele, avertizîndu-ne asupra inutilității lor.

Prima cale denunțată de conducătorul comunității monahale protestante din Taizé este aceea a *confuzionismului*. Unii creștini (din mediul protestant firește) trec cu vederea, după cum arată Roger Schutz, adevăratele cauze ale dezuniții, crezînd că e de ajuns mărturisirea numelui lui Iisus, pentru ca unitatea să fie realizată. Aceștia au impresia că neunirea creștinilor este în ultimă analiză doar o simplă problemă de psihologie, de istorie sau cel mult de vocabular. A ignora adevăratele cauze ale sfîșierii unității creștine, semănînd confuzia este, fără îndoială, o cale periculoasă. Roger Schutz spune pe bună dreptate că „termenul de confuzionism nu poate fi întrebuințat decît în cazurile cînd nu unitatea vizibilă este căutată, ci un compromis în unitatea invizibilă” (pag. 81).

O altă cale este aceea a *pragmatismului* care năzuiește să realizeze o unitate de natură practică a tuturor creștinilor. Cei care susțin această cale consideră că divergențele existente între creștini trebuie atribuite teologilor care au adîncit neînțelegerile confesionale. Pe deasupra certurilor teologice, creș-

tinii de orice confesiune trebuie să se unească în opere sociale, filantropice. Dar unitatea obținută în felul acesta este insuficientă, colaborarea creștinilor pe teren practic nefiind altceva decât un mijloc potrivit de a pregăti unitatea totală în credință.

Roger Schutz înlătură de la bun început calea *federalismului*. Unitatea concepută ca o federație a Bisericilor trebuie respinsă. Dacă în societățile omenești forma federalistă poate fi acceptată, în Biserică ea trebuie îndepărtată deoarece „nu are nici o analogie cu unitatea profundă a trupului tainic al lui Iisus Hristos.

De asemenea *eshatologismul* nu poate reprezenta o cale ecumenistă spre realizarea unității Bisericii. Roger Schutz a surprins foarte bine articulațiile gândirii celor ce profesază eshatologismul. După aceștia unitatea între diferitele grupe creștine nu poate fi decât invizibilă. Plinătatea acestei unități nu s-ar manifesta decât la sfârșitul veacurilor, la a doua venire a lui Iisus Hristos. Or, este evident, argumentează cu bun simț Roger Schutz, că a doua venire a lui Hristos va găsi adunarea creștinilor în jurul marelui Păstor. Mai mult „eshatologiștii” ar trebui să țină seamă de scandalul pe care îl reprezintă astăzi *dezunirea vizibilă* a acelor ce mărturisesc același Mântuitor. De aceea, fără a spune mai dinainte că unirea va fi realizată în cutare sau cutare moment al istoriei — ea se va realiza însă în chip sigur cu mijloacele și la timpul când va voi Dumnezeu, — Roger Schutz arată că ecumenismul, spre deosebire de eshatologiști, urmărește *unirea vizibilă* a creștinilor aici pe pământ, în viața aceasta, nu în cer în viața viitoare.

Ultima cale spre unitatea semnalată atenției noastre este *reunionismul* care, tradus în practică, ar însemna reunirea imediată a unor fracțiuni creștine în sânul unei confesiuni. Fortînd reunirea mai înainte ca unitatea să ajungă în chip organic la desăvîrșire, sau într-o exprimare plastică, mai înainte ca unitatea — asemeni unui fruct — să se fi copt înseamnă a promova o exagerare. De altfel reunionismul este pîndit de primejdia sectarismului și a integrismului, două atitudini potrivnice unității. Sectarismul prin tentația subtilă de a se contempla pe sine însăși în propria sa doctrină (un fel de narcisism confesional), cultivă sentimentul personal al încrederii absolute în superioritatea doctrinei respective, datorită adevărului pe care crede că-l posedă în exclusivitate. Integrismul, prin pretenția de a transmite neștirbit totalitatea patrimoniului spiritual al Bisericii celor care vor veni după noi. Dar, observă Roger Schutz apărînd „adevărul propriu” sectarismul se îndrîjește în opoziție, iar apărînd „integritatea credinței”, integrismul devine rigid și categoric, amîndouă

atitudinile preferind mai de grabă terenul de luptă, decât climatul dragostei creștine atât de necesar realizării unității creștine. Deci și calea reunionismului rămîne fără efect, la fel ca și celelalte arătate mai sus. Singura cale valabilă pînă în prezent rămîne tot aceea a dialogului în cadrul Consiliului ecumenic al Bisericilor. Acest dialog deschide perspective largi unității Bisericii. Roger Schutz citează ca pozitivă participarea la mișcarea ecumenică a Bisericii Ortodoxe care — deși mărturisește că este singură posesoare a adevărului întreg — a dat posibilitatea multor protestanți să cunoască adevăruri eclesiale pe care nu le cunoșteau pînă atunci.

În încheiere se poate spune că dialogul ecumenic rămîne totuși pînă acum singura cale în stare de a crea un climat cît mai favorabil unității creștine.

SECRETUL „CONFESIUNILOR” FERICITULUI AUGUSTIN

Interesul teologilor în jurul operei patristice a Fericitului Augustin rămîne nestins. Urmărind revista de studii clasice latine „Latomus” (Bruxelles), din ultimii ani, constatăm că dintre toți părinții și scriitorii bisericești latini, cel mai mult a fost editat, tipărit, comentat și tradus, Fericitul Augustin. Cum era și de așteptat Confesiunile Fericitului Augustin s-au bucurat de cea mai strălucită publicitate. Pe bună dreptate mulți se întreabă care este secretul acestei cărți de a fi mereu neînvechită și mereu actuală?

Răspunsul la această întrebare pare să-l dea cartea „*Les „Confessions” de Saint Augustin dans la tradition littéraire, antécédents et postérité*”. Paris, 1963, 746 pag. scrisă de Pierre Courcelle, cercetător specializat în opera acestui autor patristic.

De astă dată „Confesiunile” Fericitului Augustin sînt studiate în contextul istoric al tradiției literare. În prima parte se arată că printre izvoarele cărții a VII-a, alături de Plotin și Porfiriu, se descoperă a fi, de asemenea și Filon. Examinînd rapoartele „Confesiunilor” cu Apuleius, Persul, Sfîntul Ciprian și Viziunile africane, s-a putut observa, subliniază autorul, confluența curenților: diatribic, romanesc și religios.

Partea a II-a a acestei voluminoase lucrări urmărește să descrie, pentru prima oară în istoria acestei cărți, ce-a putut constitui, din secolul V și pînă în secolul XX, succesul „Confesiunilor” Fericitului Augustin, care a fost interesul stîrnit fiecărei generații de această carte?

Răspunzînd la această întrebare, autorul citează impresiile sau reacțiile provocate de lectura Confesiunilor unor personalități marcante din istoria culturii umane precum Isidor de Sevilla (sec. VII) și A. de Rievaulx (sec. XII), sau

Petrarca, Luther, Sacy, Saint-Beuve și Renan, ajungându-se la părerea că pe unii îi interesa conținutul filozofic sau de cultură platonizantă, pe alții psihologia credinciosului, învățătura teocentrică sau vederile ascetice. În orice caz, concluzia ce se impune este aceea că această operă celebră a Fericitului Augustin reprezintă o culme a spiritualității patristice și un moment important de tranziție de la spiritualitatea antică la spiritualitatea modernă.

Cartea este bogat ilustrată. Cele 58 de planșe, cele mai multe inedite, descoperă cititorului felul cum au ilustrat „Confesiunile” diferiți artiști din secolul XI și pînă în prezent, și cum și-au închipuit unii dintre ei convertirea Fericitului Augustin.

Cercetările asupra Confesiunilor Fericitului Augustin întreprinse de Pierre Courcelle sînt interesante prin contribuțiile pe care autorul le aduce în interpretarea și înțelegerea unei opere patristice de netăgăduită valoare.

Gheorghe Alexe

VIATA BISERICESCA IN CUPRINSUL MITROPOLIEI BANATULUI

ARHIEPISCOPIA TIMIȘORII ȘI CARANSEBEȘULUI

HIROTONIRI

Pentru întregirea vacanțelor unor parohii, în urma nimirii ce li s-a făcut de către Consiliul arhiepiscopesc ca preoți parohi, Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Nicolae a binevoit să hirotonească întru diaconi și apoi presbiteri pe următorii candidați de preoție:

Ioan Avramescu, pentru parohia Ususău, protopopiatul Lipova, Petru Dan, pentru parohia Pietriș, protopopiatul Lipova, Zamfir Groza, pentru parohia Icloda, protopopiatul Timișoara, Ioan Nicola, pentru parohia Vrani, protopopiatul Oravița, Aurel Miculescu, pentru parohia Bărăteaz, protopopiatul Sînnicolaul Mare, Ilie Ursu, pentru parohia Prigor, protopopiatul Bozovici.

Oficierea sfintei taine a hirotoneiei li s-a administrat în cadrul serviciilor religioase oficiate în Catedrala mitropolitană din Timișoara la 4, 5, 6, 8 și 25 decembrie, 1 și 3 ianuarie, în vechea biserică episcopală de la Caransebeș la 26 decembrie și în marea biserică din Lugoj la 29 decembrie.

Toți cei nou numiți și hirotونيți și-au luat în primire parohiile pe data de 1 ianuarie. Fie ca activitatea ce și-au inaugurat-o deodată cu începutul noului, an, să le fie încununată cu bogate roade.

HIROTESII

Apreciind activitatea pe care au desfășurat-o pe țărîm bisericesc și obștească, Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Nicolae a propus, cu ocazia Sinodului mitropolitan întrunit la mînăstirea Hodoș-Bodrog în 21 octombrie 1963, ridicarea P. On. Părinte Ion B. Mureșianu, consilier arhiepiscopesc și a P. On. Părinte Dr. Ioan Petreuță de la Catedrala mitropolitană, la rangul de iconomi stavrofori. Aprobîndu-se această propunere, susnumiților li s-a făcut cuvenita hirotocie în cadrul sf. liturghii săvîrșită cu ocazia deschiderii Adunării eparhiale la 8 decembrie 1963.

Cu prilejul serviciului dumnezeiesc din 6 decembrie, praznicul Sfințului Nicolae, Înalt Prea Sfinția Sa a hirotocit întru protoprezbiter pe venerabilul preot pensionar Ioan Andreescu din Timișoara. Distincția aceasta încununază o îndelungată slujire preotească.

Spre a se recompensa munca depusă pe tărîm bisericesc și ca îndrumător al viitorilor preoți, Prea Cuviosului Părinte Timotei Iftimie spiritualul Seminarului teologic din Caransebeș i s-a acordat rangul de singel. Hirotesia a fost săvîrșită în cadrul sf. liturghii arhieresti din 1 ianuarie la Catedrala mitropolitană.

Pe temeiul, apoi, a încredințării pe care Ierarhul și a făcut-o despre osîrdia și lucrarea deosebită săvîrșită în slujba Bisericii ca și pentru conștiinciozitatea de care au dat dovadă în împlinirea sarcinilor lor, a socotit de bine să înalțe pe P. C. Părinte Mircea Marinescu, consilier arhiepiscopesc la treapta de protoprezbiter și pe P. C. Părinte Traian Seviciu, secretar eparhial, la treapta de arhidiacon. Nou distinși au fost hirotesii la sf. liturghie din 30 ianuarie, Sfinții Trei Ierarhi, hramul Catedralei mitropolitane.

SESIUNEA ADUNĂRII EPARHIALE

Duminică 8 decembrie 1963 s-a ținut sesiunea ordinară a Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, cea de a doua în preioada 1962—1966.

Membrii Adunării au luat parte prima dată, împreună cu credincioșii la sf. liturghie arhierescă săvîrșită în Catedrala mitropolitană. Cu acest prilej au fost săvîrșite două hirotesii și o hirotonie întru preot. La priceasnă, în predică pe care a rostit-o, Înalt Prea Sfințitul Nicolae a vestit credincioșii despre evenimentul deosebit pe care-l reprezintă în viața unei Eparhii, convocarea Adunării eparhiale, cerînd tuturor să urmărească îndeaproape activitatea bisericească din cuprinsul Arhidiecezei ajutînd astfel la continua ei îmbunătățire.

După rugăciunea amvonului s-a oficiat îndătinatul paras-tas pentru ierarhii, preoții și membrii Adunării eparhiale decedați. În acest timp, tuturor credincioșilor din biserică li s-au împărțit lumînări pe care le-au aprins în memoria celor adormiți în Domnul.

La sfîrșit, s-a făcut invocarea Duhului Sfînt pentru ca să lumineze mintea și sufletul reprezentanților clerului și credincioșilor adunați, astfel încît hotărîrile ce le vor lua să fie cele mai potrivite.

Sf. liturghie odată terminată, membrii Adunării eparhiale au trecut la sediul Centrului eparhial în vederea deschiderii sesiunii. La orele 13, o delegație designată de cei prezenți, formată din P. C. Părinte Ioan Goanță, Dl Profesor Dr. Nicolae Apostolescu și cîntărețul Petru Juratonî, s-a prezentat la reședința mitropolitană, pentru a invita pe Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae să prezideze lucrările sesiunii.

Primit cu multă căldură, Înalt Prea Sfinția Sa, trecând la masa prezidială, rostește un cuvânt ocazional în care după ce salută prezența deputaților eparhiali la lucrările ședinței, subliniază între altele rolul deosebit al Adunării eparhiale în viața unei eparhii și aceea că toți împreună constituie aici o mică parte din întreaga Biserică, o parte care poate și trebuie să-și dea contribuția la soluționarea problemelor de interes general, la realizarea nobilelor idealuri ale contemporaneității.

După cuvântul Chiriarhului s-a procedat la constituirea secretariatului care s-a compus din Preotul Nicolae Paștiu, Dr. Nicolae Bihoi, Dr. Petru Fărcațiu. Făcându-se apoi apelul, s-a constatat că sînt prezenți 27 de membri din 30 aleși. Adunarea avînd numărul necesar de deputați este declarată deschisă, ea putînd aduce hotărîri valide.

Înainte de a se intra în ordinea de zi propriu zisă, Înalt Prea Sfințitul Președinte arată că ori de cîte ori se întrunește o astfel de Adunare, gîndul participanților se îndreaptă în mod firesc spre Conducătorii Patriei și ai Bisericii, față de care se simt îndatorați să le exprime întreaga lor recunoștință și sincerul devotament. De aceea, propune să se concretizeze simțămintele lor în cîteva telegrame care să fie trimise Domnului Președinte al Consiliului de Stat, Domnului Președinte al Consiliului de Miniștri, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Domnului Prof. Dumitru Dogaru Secretar General al Departamentului Cultelor, Domnului Președinte al Sfatului Popular Regional și Comitetului Național pentru Apărarea Păcii. Se propune a se trimite o telegramă și Prea Sfințitului Episcop Teoctist, membrilor Adunării eparhiale a Episcopiei sufragane a Aradului, convocată pentru aceeași zi. Propunerile au fost primite cu multă însuflețire, adoptîndu-se textul asupra căruia căzîndu-se de acord în unanimitate, telegramele au și fost imediat expediate.

Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit, acordă apoi cuvîntul P. C. Protopop Toma Bujor, care dă citire raportului general al secțiilor unite ale Consiliului Arhiepiscopesc, prezentat în vederea punerii la curent a tuturor membrilor Adunării Eparhiale, care urmează să lucreze pe secții, cu ansamblul problemelor generale ale eparhiei. ivite de la ultima sesiune.

Raportul general al secțiilor unite a fost urmat de repartizarea actelor intrate la secretariatul Adunării — rapoartele secțiilor administrativ-bisericească, culturală și economică — celor 4 comisii și anume: bisericească, culturală, economică și de organizare. Cu aceasta a luat sfîrșit prima parte a sesiunii.

La orele 15 Înalt Prea Sfințitul Președinte a oferit o masă comună la reședința mitropolitană.

Lucrările Adunării au fost reluate la orele 16, când fiecare din cele 4 comisii retrăgându-se într-o încăpere aparte a luat în cercetare documentele care i-au fost repartizate. Rezultatul și concluziile dezbaterilor din comisii s-au adus apoi în fața plenului Adunării. Astfel raportorii Preot Victor Stoica — din partea comisiei bisericești, Dl Dr. Alexandru Radivoievici — din partea comisiei culturale, Dl Marcel Popescu — din partea comisiei economice și Dl Dr. Teodor Dejeu — din partea comisiei de organizare au adus la cunoștința membrilor Adunării eparhiale problemele specifice comisiei lor și au făcut propuneri în legătură cu hotărârile ce urmau a fi luate pentru îndrumarea în viitor a activității bisericești eparhiale.

Propunerile fiecărui referent au fost în parte supuse discuției. Astfel cu referire la problemele administrativ-bisericești au luat cuvântul P. C. Prot. Gheorghe Bihoi, Dl Dr. Nicolae Bihoi, Dl Dr. Petru Fărcuțiu, Dl Dr. Iuliu Pora. Voritorii au subliniat în chip deosebit strădania pe care o depune Biserica Ortodoxă Română sub înțeleapta îndrumare și părinteasca grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în vederea sprijinirii păcii și a acțiunilor obștești, recunoștința datorată Conducerii de Stat și On. Departament al Cultelor, pentru sollicitudinea și ajutorul acordat, datoria clerului și credincioșilor din Arhiepiscopie de a răspunde la acestea printr-o muncă susținută spre folosul obștesc.

În legătură cu problemele social-culturale au luat cuvântul Prot. Dr. Zeno Munteanu, Preot Nicolae Paștiu, Prot. Bujor Toma. Ei au insistat asupra necesității de a se menține la nivel ridicat viața bisericească și cetățenească din parohii și de a se purta o permanentă grijă față de educația și instrucția clerului, prin buna organizare a Seminarului teologic de la Caransebeș, prin mijlocirea conferințelor de orientare și administrative, prin cursurile de îndrumare misionară și prin conferințele cu protopopii la Centrul eparhial. De asemenea s-a insistat asupra îndatoririi de a consolida în continuare reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române, precum și aceea de a sprijini orice acțiune menită să apropie pe oameni și să instaureze în lume o pace trainică.

Referindu-se la cele expuse de raportorul comisiei economice, au luat cuvântul Prot. Vitalie Pereteatcu, Dl Marcel Popescu, Dl Ioan Gaita, Preot Ioan Șișu, arătând trebuința de a se îmbunătăți din ce în ce mai mult munca în întreprinderile economice ale eparhiei, Atelierul de luminări, Tipografia arhidiecezană, Depozitul de obiecte bisericești și de a se veghea neconținut la avutul obștesc. S-a subliniat totodată că mărirea patrimoniului Centrului eparhial, posibilitățile crescînde ale parohiilor și protopopiatelor, la care s-au referit rapoartele Consiliului Arhiepiscopesc sînt un reflex al ridicării

nivelului de trai al credincioșilor din Patria noastră, al progreselor ce s-au realizat în direcția satisfacerii trebuințelor oamenilor muncii.

Pe marginea celor expuse de raportorul Comisiei de organizare a luat cuvîntul P. C. Părinte Ioan Goanță, apreciind ca pozitivă strădania depusă de către Consiliul arhiepiscopal în scopul punerii pe baze trainice a activității Centrului eparhial, protopopiatelor și parohiilor.

În legătură cu fiecare categorie de probleme prezentate, după cuvîntul ce și l-au spus membrii Adunării eparhiale, au fost propuse proiecte de hotărîri care au fost aprobate prin votul tuturor celor prezenți. S-au ratificat hotărîrile Consiliului arhiepiscopal adoptate între cele două Adunări eparhiale, s-a aprobat execuția bugetară a anului în curs și s-a votat bugetul pe anul financiar 1964.

Înalt Prea Sfințitul Președinte consultînd Adunarea dacă mai sînt doritori a lua cuvîntul, s-au anunțat P. C. Protopop Ioan Olariu, Dl. Dr. Alexandru Radivoievici și P. On. Părinte Ioan Geția. Vorbitoarii au exprimat în numele Adunării eparhiale cele mai călduroase mulțumiri Conducerii de Stat și Departamentului Cultelor pentru tot ce au făcut pentru cultele religioase, pentru Biserica Ortodoxă din Banat; apoi Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru sprijinul moral și material acordat Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și, în fine, Înalt Prea Sfințitului Părinte Mitropolit, pentru munca neîntreruptă depusă pentru temeluirea și întărirea mai binelui în viața bisericească din cuprinsul eparhiei.

Epuizîndu-se ordinea de zi, Înalt Prea Sfinția Sa a mulțumit membrilor Adunării eparhiale pentru participarea lor cu tot interesul la lucrările acestei sesiuni, rugîndu-i să se facă în mijlocul preoților și credincioșilor ecoul a tot ce s-a frămîntat în acest înalt for bisericesc spre folosul și propășirea Bisericii și Patriei noastre.

Lucrările Adunării eparhiale s-au desfășurat într-o atmosferă de muncă intensă în care s-a resimțit modul corect în care activează conducerea Centrului eparhial în rezolvarea tuturor problemelor bisericești.

Prin numărul mare al celor ce au participat la discuție, prin problemele puse și sarcinile trasate Consiliului eparhial, prin întreaga strădanie depusă în vederea bunului mers al treburilor bisericești, membrii Adunării eparhiale ca reprezentanți ai clerului și credincioșilor din Arhiepiscopie și-au manifestat în acest chip dorința comună cu a tuturor oamenilor cinstiți de pretutindeni, de a face fiecare tot ce-i stă în putință pentru sporirea binelui în lume, pentru pacea, propășirea continuă și fericirea ei.

SARBATORIREA ONOMASTICEI CHIRIARHULUI

Praznicul Sfântului Nicolae, onomastica Înalt Prea Sfințitului Părinte Mitropolit, a constituit și în acest an, un prilej de manifestare a dragostei clerului și credincioșilor din Arhiepiscopie, față de Chiriarhul lor. Felicitările scrise și verbale ce i-au fost adresate constituie expresia sentimentelor lor sincere.

La Timișoara, după sf. liturghie oficiată la Catedrală, clerici și credincioși, salariații Centrului eparhial, au venit la reședința mitropolitană spre a cinsti pe Întâistătătorul Bisericii bănățene. Prea On. Părinte Iova Firca a adresat cuvânt de urare sărbătoritului asigurându-l de atașamentul preoțimii și eparhioților. Înalt Prea Sfinția Sa a mulțumit declarând că, potrivit convingerii pe care o împărtășește, misiunea cea mai de seamă după mărirea lui Dumnezeu este aceea de a sta mereu în slujba celor care i-au fost încredințați spre îndrumare.

În aceeași zi după masă a fost vizitat de Prea Sfințitul Episcop Teoctist care a venit spre a transmite felicitările sale și ale preoților și credincioșilor din Eparhia soră a Aradului. Cei doi Ierarhi și alți oaspeți au primit apoi membrii Corului catedral și alți coriști de la parohiile din oraș, care în cuvinte nepretențioase dar adânc simțite și în cântări bisericești au omagiat pe sărbătorit.

SARBATOAREA NAȘTERII DOMNULUI ȘI ANULUI NOU LA TIMIȘOARA

În seara de ajun a „praznicului luminos” cum zice colinda, reședința mitropolitană din Timișoara a fost din nou bineprimitoare gazdă celor care potrivit datinii, au ținut să prezinte Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae, bunele urări de sfintele sărbători. Astfel au fost prezenți funcționarii Centrului eparhial, preoții din orașul Timișoara, iar corul catedral, octetul format din diaconi, cântăreți și coriști ai Catedralei, corurile parohiale din Timișoara II și Timișoara III, au executat mai multe colinzi. La sfârșit Înalt Prea Sfinția Sa a mulțumit pentru atașamentul arătat și cinstirea dată reședinței dorind tuturor ca bucuriile să fie neîmpuținate în toată vremea următoare.

Celor de față li s-au împărțit tradiționalele daruri de Crăciun.

În prima zi de Crăciun apoi, după săvârșirea sfintei liturghii arhieresti, în cadrul căreia Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a adresat celor de față un plin de învățătură cuvânt, au fost prezentate Chiriarhului felicitări la reședința vlădicească de către cei care au ținut să exprime și în acest chip simțămintele lor creștinești. Tuturor li s-a oferit o gustare în cadrul căreia au fost rostite îndătinutele binețe.

O recepție asemănătoare la reședința mitropolitană a avut loc cu prilejul Anului Nou, cînd preoțimea din oraș și membri ai corporațiilor bisericești au făcut Înalt Prea Sfinției Sale îndătinutele urări. În numele tuturor a cuvîntat P. On. Părinte Dr. Traian Coșeriu. Răspunzînd Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a felicitat la rîndu-i pe cei prezenți dorindu-le lor, familiilor lor, tuturor celor mai apropiați sau mai îndepărtați, un an nou, plin de belșug, rodnic în bune fapte, aducător de pace și progres.

VIZITA ARHIEREASCA LA CARANSEBEȘ

În a doua zi a praznicului Nașterii Domnului, la Caransebeș, Înalt Prea Sfinția Sa înconjurat de un sobor alcătuit din preoți de la Centrul eparhial, preoții parohi, profesorii Seminarului teologic și alți clerici din localitate a oficiat sf. liturghie în cadrul căreia a săvîrșit două hirotoniri.

La predică, Înalt Prea Sfinția Sa a arătat însemnătatea sărbătorii Nașterii Domnului prin împăcarea pe care Fiul lui Dumnezeu a adus-o în lume. Vremurile de demult cunoșteau numai vrajbă, cruzime, și neștiință. Cel ce s-a născut în peștera Betleemului a arătat calea iubirii spre care năzuiau toți. De aci și datoria noastră de a lucra neîncetat la apropierea unii de alții și prin aceasta spre pace și propășire.

După sfînta liturghie, Înalt Prea Sfinția Sa a vizitat biserica Sf. Ioan Botezătorul din cimitir și s-a închinat la mormintele arhiereilor care-și dorm aici somnul veșnic.

Apoi la reședința arhiepiscopescă a primit bunele urări de sfînte sărbători din partea preoților slujitori, a membrilor corporațiilor parohiale, a corului bisericesc care a cîntat cîteva colinde.

Cu acest prilej a ținut o cuvîntare Pr. Ilie Cîmpianu, conducătorul oficiului parohial arătînd felul în care îmbogățirea frumoaselor tradiții ale orașului oglindește înnoirea continuă a acestuia odată cu bunăstarea celor ce-l locuiesc.

Răspunzînd Înalt Prea Sfinția Sa a arătat că această schimbare a aspectului orașului se datorește strădaniilor care se depun în întreaga țară pentru binele și fericirea tuturor. Subliniază datoria credincioșilor de a se strădui să înnoiască întreaga lor ființă devenind tot mai buni și mai folositori semenilor.

La sfîrșit Înalt Prea Sfinția Sa a oferit celor prezenți tradiționalele daruri după care a urmat o masă frățească.

PRINTRE CREDINCIOȘII LUGOJULUI

Duminică 29 decembrie 1963 Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae a descins în mijlocul credincioșilor din Lugoj,

unde în biserica Adormirii Maicii Domnului, înconjurat de un sobor format din însoțitori de la Centrul eparhial, parohi și alți clerici din loc a săvârșit sfânta liturghie și două hirotonii.

În predica rostită cu acest prilej, Înalt Prea Sfinția Sa a subliniat oroarea actului împlinit oarecând de Irod, prin uciderea atîtor ființe nevinovate, care trebuiau să-și aducă în lume contribuția pentru binele semenilor. A arătat totodată datoria creștinilor de a lupta pentru promovarea vieții, pentru ca astfel să nu mai fie niciodată cu puțință săvîrșirea de noi orori de genul celor care, din păcate, în cursul istoriei, s-au întîmplat tocmă în numele Aceluia, ce se întrupase pentru a aduce pacea și mîntuirea.

După sf. liturghie, la sediul oficiului protopopesco, Înalt Prea Sfinția Sa a primit asigurarea atașamentului și bunele urări din partea preoților slujitori, a Consiliului și a corului parohial, care a executat totodată cîteva imnuri religioase.

Cu acest prilej a vorbit P. C. Părinte D. Daicovici exprimînd în numele tuturor bucuria de a fi încredințați din nou de sfintele sărbători de dragostea și grija părintească a Arhiepiscopului. Ca urmare firească ea are apropierea și înmulțirea dragostei între creștinii de aici. Totodată asigură că toți își vor spori eforturile pentru a lucra neîncetat la propășirea Bisericii și Patriei.

Înalt Prea Sfinția Sa a mulțumit apoi pentru modul în care credincioșii din Lugoj au prețuit dragostea arătată și insistă asupra necesității ca în acest cadru mic al orașului să domnească nobilele deziderate ale omenirii de azi, de liniște și frățietate. Numai în acest fel, bucuria praznicului va putea dăinui întru mulți ani.

La sfîrșitul acestei întîlniri, Înalt Prea Sfinția Sa a oferit cîte o atenție celor prezenți.

La orele 17, după masa frățească care a avut loc, Înalt Prea Sfinția Sa împreună cu soborul, a săvîrșit serviciul vecerniei la cea de a doua biserică parohială.

În cadrul serviciului religios, Înalt Prea Sfinția Sa a rostit o cuvîntare, în care referindu-se la chipul în care creștinii erau lăudați în trecut pentru dragostea ce-i apropia și la asprimea cu care Sf. Apostol Pavel muștra dezbinările ivite, a arătat necesitatea ca în mijlocul unei lumi care caută tot mai mult calea apropierei și înfrățirii, creștinii să fie nu despărțiți ci într-un glas propovăduitori ai mesajului divin de la Nașterea Domnului: „Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu, pe pămînt pace, între oameni bunăvoie”.

INTILNIRE INTERCONFESIONALĂ DE SFINTELE SARBATORI ALE CRACIUNULUI

În întîmpinarea sărbătorii Crăciunului, cu atmosfera ei

de pace și înfrățire între oameni, în seara zilei de 21 decembrie la reședința mitropolitană din Timișoara, s-au întâlnit reprezentanții cultelor religioase din oraș, ca invitați ai Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae.

Au fost de față P. C. Părinte Ștefan Tomici, vicarul Bisericii ortodoxe sârbe din Banat, Părintele Dr. Ferdinand Giza din partea Bisericii romano-catolice, Dl Dr. Ernest Neumann, prim rabin, Dl pastor Leo Peuker, protopop reformat, Dl pastor P. Mathos, protopop evanghelic și Diaconul Traian Sevițiu secretar eparhial.

În cadrul discuțiilor purtate între cei prezenți, în legătură cu bucuria sărbătorii și posibilitatea ce o oferă oamenilor religiei de a se apropia mai mult unul de altul, Înalt Prea Sfinția Sa s-a referit la modul în care acest lucru poate fi împlinit prin strădaniile fiecăruia și prin însăși condițiile create astăzi când în o lume în care își croiesc drum din ce în ce mai larg ideile de pace, înțelegere și cooperare.

Fiecare din cei de față luând cuvîntul a arătat felul în care cultul pe care-l reprezintă înțelege să meargă pe calea comună de apropiere în scopul realizării nobilelor năzuințe de pace, fericire și propășire.

Întîlnirea s-a desfășurat într-o atmosferă de caldă și sinceră prietenie.

CONFERINȚA CU CONDUCĂTORII OFICIILOR PROTOPOPEȘTI

În zilele de 22 și 23 ianuarie a. c. a avut loc la sediul Arhiepiscopiei o conferință cu conducătorii celor 11 oficii protopopești, sub președinția Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae. După ce s-a făcut un instructaj asupra unor probleme de natură administrativă și financiar-contabilă, s-au luat în discuție aspecte ale muncii protopopilor în cursul anului ce a trecut și de asemenea s-au trasat sarcini în legătură cu activitatea lor de viitor. Au fost analizate în spirit critic rezultatele obținute pînă acum pe teren administrativ-bisericesc, cultural și economic și s-a căzut de acord asupra celor ce au mai rămas de îndeplinit.

Intervențiile Chiriarhului, ale conducătorilor diferitelor sectoare din administrația centrală eparhială și luările de cuvînt ale protopopilor înșiși, au demonstrat necesitatea de a se munci cu mai mult zel în vederea îmbunătățirii continue a activității bisericesti ca astfel clerul și credincioșii din Arhiepiscopie să fie la înălțimea sarcinilor ce le revin în calitate de membri ai Bisericii și în aceeași măsură de cetățeni ai Patriei și contemporani ai veacului nostru de tumultuoasă temeluire a unei vieți noi.

Conferința cu conducătorii oficiilor protopopești a constituit un nou prilej de afirmare a atașamentului factorilor

de răspundere din cuprinsul Arhiepiscopiei față de idealurile contemporaneității: apropierea dintre creștini și ecumenismul, colaborarea internațională și pacea, bunăstarea tuturor și progresul.

ADUNAREA GENERALA A CASEI DE AJUTOR RECIPROC A CLERULUI

Miercuri 22 ianuarie a. m. s-au desfășurat la Timișoara lucrările Adunării generale a Casei de ajutor reciproc a clerului din cuprinsul Arhiepiscopiei. Au fost prezenți majoritatea delegaților preoților din cele 11 protopopiate, ai Centrului eparhial... A participat și Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Nicolae.

După ce s-a făcut din partea președintelui C.A.R.-ului o dare de seamă asupra activității din cursul anului trecut și s-a dat cuvenita descărcare, s-a luat în discuție execuția bugetară pe anul 1963 și s-a votat bugetul anului 1964.

Intrucât mandatul comitetului de conducere al C. A. R.-ului a luat sfârșit, s-a trecut la alegerea prin vot secret a unui nou comitet pe timp de 2 ani.

Înainte de încheierea lucrărilor Adunării generale a C. A. R. a luat cuvîntul Înalt Prea Sfințitul Părinte Mitropolit Nicolae care a asigurat pe cei prezenți și pe aceia pe care îi reprezentau, de întreaga solitudine a conducerii Eparhiei, dornică a face tot ceea ce îi stă în putință în favoarea clerului pe care îl îndrumă.

MANIFESTARI ARTISTICE LA SEMINARUL TEOLOGIC

În ziua de 19 decembrie 1963, elevii Seminarului teologic din Caransebeș au organizat sub atenta îndrumare a P. C. Părinte profesor C. Olariu și cu sprijinul Dlui profesor Const. Vladu, tradiționala serbare de Crăciun care a avut loc în sala de festivități a școlii. Programul compus dintr-o piesă de teatru, colinde, recitări și coruri a scos în evidență frumosele posibilități ale elevilor.

S-a remarcat în deosebi prezentarea piesei: „Vifleiemul”, elevii arătînd talent, ingeniozitate și disciplină. Ostenelile lor au fost răsplătite cu aplauze de întreaga asistență.

În ziua următoare s-a desfășurat în cadrul școlii un izbitut program festiv închinat aniversării Republicii Populare Romîne, la care P. C. Părinte profesor Af. Levițchi a vorbit despre importanța istorică și semnificația pe care o are evenimentul sărbătorit. Recitățile și corurile au fost executate de elevi din toate clasele.

IMPODOBIRE DE BISERICI

Pentru împodobirea bisericilor din Arhiepiscopie s-au dăruit de către credincioși obiecte și s-au executat diferite lu-

crări. Astfel, la Catedrala mitropolitană din Timișoara s-au donat covoare în valoare de mai multe mii de lei iar biserica din Timișoara III a primit o prețioasă icoană executată de cunoscutul pictor bănățean Ion Zaicu și alte obiecte prețioase.

În parohia Firdea din protopopiatul Făget s-au dăruit de credincioși pe seama bisericii podoabe și obiecte necesare cultului.

Donatii de acest fel au fost făcute mai multor parohii din cuprinsul Arhiepiscopiei.

DIN ACTIVITATEA UNEI PAROHII

De când parohiile Budinț și Ictar aparținând protopopiatului Lugojului s-au împreunat dobândind o administrație unică, activitatea bisericească de aici a progresat din ce în ce mai mult. Indrumați de harnicul lor preot Arcadie Schipor, credincioșii s-au întrecut unii pe alții în a contribui la dotarea lăcașurilor lor de rugăciune cu toate cele de trebuință.

Astfel la Budinț, s-au donat materiale necesare electrificării și reparării bisericii (acoperișul și turnurile), cum și un rînd de veșminte preoțești, două stihare, patru covoare, o dveră și trei draperii brodate pentru ușile altarului.

De asemenea la Ictar s-au adunat cele necesare electrificării bisericii și s-au donat un rînd de veșminte preoțești, o draperie la ușile altarului și un covor.

Vrednicia credincioșilor din parohia Budinț—Ictar merită toată lauda iar exemplul lor nădăjduim că va fi urmat.

STRADANII GOSPÔDAREȘTI ÎN PAROHIA CRUȘOVAT

În parohia Crușovăț din protopopiatul Orșova, cu purtarea de grijă, cu sprijinul și osteneala credincioșilor îndrumați de preotul I. Rațec s-au executat lucrări importante. Exteriorul bisericii care necesita reparații a fost tencuit și vărui, ușile au fost vopsite și s-au efectuat lucrări de întreținere la zidul împrejmuitoar. S-au făcut de asemenea lucrări de întreținere la casa parohială care a fost acoperită în întregime cu țiglă, amenajîndu-se și o încăpere menită a servi de birou al oficiului parohial.

EPISCOPIA ARADULUI

LUCRARILE ADUNARII EPARHIALE

Duminică, 8 decembrie 1963, au avut loc în sala de ședințe a Episcopiei din Arad, lucrările sesiunii anuale a Adunării eparhiale a Episcopiei Aradului, Ienopolei și Hălmașului.

După ce s-a oficiat sf. liturghie și Chemarea Duhului Sfânt în capela reședinței episcopale, s-a trecut în sala de ședințe, unde Prea Sfințitul Episcop Teotist, Președintele Adunării eparhiale a rostit un viu cuvânt de deschidere.

După ce a arătat că strădania din cel de al doilea an de ocîrmuire duhovnicească în Eparhia Aradului „se caracterizează prin roade alese în urma lucrării pline de zel și de bunăvoință a preoțimii acestei eparhii și a condițiilor optime create în patria noastră prin garantarea unei reale libertăți religioase”, Prea Sfinția Sa a subliniat caracterul de „colaborare a credincioșilor cu clerul în conducerea treburilor bisericesti”.

„Tradiția statornicită în Biserica noastră dreptmăritoare — a spus Prea Sfințitul Președinte — consfințită în actualele legiuri bisericești, ca la lucrările ei administrative, gospodărești și culturale să participe și credincioșii, alături de clerici, oglindește pe deplin principiile canonice și înțelepciunea care izvorăsc din duhul autentic al Sfintei Evanghelii. Din această împreună lucrare nu poate să rezulte decît roade binefăcătoare, decît înfăptuiri folositoare pentru viața Bisericii. Principiul ridicat la mare valoare astăzi în viața Țării, în virtutea căruia la toate lucrările obștești participă, aducîndu-și aportul prețios, cele mai largi pături ale poporului nostru, este sănătos și valabil oriunde, deoarece colaborarea pătrunsă de dragoste, devotament și cinste primenește orice strădanie, adaugă experiență, dă la iveală cunoștințe atît de necesare în luarea unor hotărîri drepte și sănătoase”.

Privirea retrospectivă asupra anului ce se încheie, Prea Sfinția Sa a făcut-o cu stăruire asupra silințelor ce s-au depus și datorințelor ce le revin tuturor membrilor Bisericii.

„De aceea, a spus P.S. Sa întorcîndu-ne privirile înlăuntrul Bisericii Mintuitorului Hristos, nu se poate să nu simțim rănilor dureroase pricinuite trupului Lui de toate dezbinările religioase. Unitatea credinței pentru care El s-a rugat atît de călduros în ajunul Patimilor Sale a rămas și este un ideal scump pentru creștini. Strădania de cunoaștere reciprocă

dintre diferitele Biserici este destul de veche, dar anul acesta ea a înregistrat serioși pași înainte. Considerăm util, a afirmat Prea Sfinția Sa, să acordăm atenția cuvenită Mișcării ecumenice, în care a intrat și Biserica noastră spre a-și aduce aportul și pentru realizarea unei apropieri în sânul creștinismului. Cea de a IV-a Conferință mondială „Credință și Constituție” care a avut loc vara aceasta la Montreal în Canada, a adunat un mare număr de ierarhi și teologi din toată lumea creștină — circa 600 delegați și observatori — realizându-se un rodnic dialog ecumenic. Avînd cîntea să fac parte din delegația Bisericii noastre, am avut prilejul să constat cît de păgubitoare este starea de izolare și de necunoaștere și cît de necesar este a se netezi drumurile înțelegerilor frățești”.

Prea Sfinția Sa a subliniat însemnătatea acestei Conferințe nu numai pentru cunoașterea mai bine a Bisericilor, ci și ecoul larg pe care l-a avut pentru înfăptuirea încrederei între toți oamenii. „Numeroși participanți cunoscînd aportul adus de Biserica noastră în toate organismele mondiale cu caracter teologic și în lupta pentru pace, și-au exprimat prețuirea și stima lor. Biserica noastră se bucură de un deosebit prestigiu în străinătate, iar contribuția reprezentanților ei este așteptată cu interes îndoit”.

În partea de cronologie a evenimentelor îndătinate a se menționa cu prilejul deschiderii ședințelor Adunărilor eparhiale, Prea Sfinția Sa a amintit de serbările prilejuite de milenul muntelui Atos.

Remarcînd însemnătatea menținerii păcii în lume și uriașul ecou pe care l-a avut semnarea Tratatului de la Moscova, Prea Sfinția Sa a arătat că „începutul realizat pentru înțelegerea și colaborarea internațională a făcut ca forțele păcii să crească și mai mult, iar aportul adus de țara noastră o situează pe un înalt plan în fața lumii”.

De încheiere, Prea Sfințitul Episcop Teoctist, adresîndu-se celor prezenți le-a cerut „să adîncească cu toată luarea aminte dările de seamă și să aducă prețiosul lor sprijin în buna și rodnică rezolvare a tuturor problemelor ce le vor fi puse înainte”.

Intrîndu-se în ordinea de zi, se susțin rapoartele generale ale Consiliului eparhial, Sectorul administrativ-bisericesc și social-cultural, precum și cel privitor la Sectorul gospodăresc-financiar, pe anul 1963.

Au luat cuvîntul pe marginea celor raportate prot. T. Chiffa, prot. I. Popa, prot. I. Hălmagiu, prot. A. Borșei, pr. I. Dănilă și Dr. I. Radu, Tr. Micluția, Gh. Ciucuriță și A. Filimon.

Din discuții a reieșit bucuria unanimă că activitatea Consiliului eparhial a fost bogată, multilaterală și cu repercur-

siuni duhovnicești binefăcătoare asupra credincioșilor din Eparhie. Adunarea, prin vorbitori urează și nădăjduște roade sporite și în anul ce urmează.

Prea Sfințitul Președinte a supus apoi votului rapoartele ce s-au prezentat Adunării eparhiale, care le-a aprobat cu vii aplauze.

Epuizându-se ordinea de zi, Prea Sfințitul Președinte a mulțumit P. On. deputați eparhiali pentru participarea activă și plină de interes față de lucrări, ceea ce pentru Prea Sfinția Sa și pentru Consiliul eparhial este o încurajare și un îndemn la muncă și mai sporită.

„Am desprins din cuvintele tuturor vorbitorilor, a spus Prea Sfințitul Episcop Președinte, dragostea față de Biserica noastră. Pentru mine personal este o mare mulțumire să constat ce preocupări aveți față de ea, față de rosturile și chivernisirea bunurilor ei, la care se adaugă și preocupările corespunzătoare față de marile probleme ale zilelor noastre, în fruntea cărora stă marea problemă a păcii. Realitățile vieții sînt de natură să promoveze întreaga orientare a Bisericii noastre”.

„Fapțul că membrii Adunării eparhiale, a continuat Prea Sfinția Sa, au avut preocupări și de ordin social, nu numai bisericesc, dovedește că ei sînt într-o strînsă legătură, fiind în același timp fii buni ai Bisericii noastre și cetățeni loiali ai Patriei noastre dragi, Republica Populară Română, care s-a dovedit pion puternic în menținerea și apărarea păcii. Aducerea în discuție la O.N.U. a propunerilor delegaților Țării noastre în legătură cu formele de educare a tineretului în duhul păcii, luminat și sănătos, este lucru foarte esențial pentru întreaga omenire”.

Prea Sfințitul Episcop Președinte a încheiat cu rugămintea ca membrii Adunării eparhiale să fie în mijlocul enoriașilor pe care îi reprezintă, interpreți fideli ai dezbaterilor din Adunare și să fie și în viitor colaboratori loiali ai Consiliului eparhial, pentru realizarea a cît mai multor roade înfloritoare.

Expresia sentimentelor de devotament și recunoștință ale membrilor Adunării eparhiale s-a arătat în numele clerului și credincioșilor din Eparhia noastră, prin telegrama expediată Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. De asemenea au mai fost trimise telegrame Domnului Ioan Gh. Maurer, Președintele Consiliului de Miniștri, Domnului Prof. D. Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor. Au mai fost expediate telegrame Înalț Prea Sfințitului Părinte Nicolae Mitropolitul Banatului și Comitetului Național pentru Apărarea Păcii. În telegrame s-a exprimat hotărîrea Adunării eparhiale de a munci și în viitor, împreună cu clerul și credincioșii pe care-i reprezintă în Eparhia Aradului, pentru

binele tuturor, pentru înflorirea necontenită a Patriei și pentru pacea a toată lumea.

Lucrările Adunării eparhiale au luat sfârșit după rugăciunea de încheiere și tradiționala agapă servită la reședința episcopală. În cadrul acesteia a luat cuvântul în numele membrilor din Adunare P. C. Prot. Teofil Chiffa, care a asigurat pe Prea Sfințitul Episcop Teoctist de întregul sprijin al clerului și credincioșilor din Eparhia Aradului, precum și de dragostea lor care îl va însoți oriunde și-ar desfășura activitatea bisericească. A mai luat cuvântul și P. C. Diacon Octavian Pătrașcu, secretarul Consiliului eparhial, care a mulțumit, în numele salariaților Centrului eparhial, pentru permanenta îndrumare dată angajaților în munca administrativ-bisericască.

Prea Sfințitul Episcop Teoctist, după ce a mulțumit vorbitorilor și celor ce i-au încredințat să ia cuvântul, a arătat că „orice instituție se menține prin munca dezinteresată și devotamentul slujitorilor ei... Să avem totdeauna ca pildă în activitatea noastră pe Întâistătătorul Bisericii noastre, Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian. De pe urma acestei înțelepte arhipăstoriri, Biserica noastră este cunoscută departe peste hotare și elogiată ca un organism viguros și folositor. Duceți tuturor preoților și credincioșilor, în calitatea ce o aveți, încredințarea și convingerea noastră nestrămutată și a colaboratorilor noștri de la Centrul eparhial, că și mai departe ne vom strădui ca așteptările ce le-au pus în munca noastră să fie duse la îndeplinire spre folosul tuturor.

„Să ne continuăm fiecare, a încheiat Prea Sfinția Sa, strădaniile de membri devotați ai Bisericii și de cetățeni conștiincioși ai Patriei noastre dragi, Republica Populară Română”.

SARBĂTORILE NAȘTERII DOMNULUI ȘI ANULUI NOU

Praznicul Nașterii Domnului, al Anului Nou și al Botezului, ca în toți anii, așa și în anul acesta, au prilejuit momente de înălțare sufletească credincioșilor care au venit să asculte în Catedrala episcopală cuvântul mîntuitor al credinței, îndemnător la fapte creștinești, înfrățire și pace.

În ziua întâia de Crăciun, slujba în sobor de preoți și diaconi a fost săvîrșită de Prea Sfințitul Episcop Teoctist. Răspunsurile liturgice au fost date de corul Catedral, care în timpul împărțirii anaferei a executat și tradiționalele colinzi.

Cuvîntul pastoral al P. S. Episcop Teoctist a fost un adevărat imn al luminii, pornind de la textul cîntărilor Praznicului: „Lumină ne-a strălucit nouă Hristoase Dumnezeu, venirea Ta...”

A doua zi de Crăciun, P. S. Sa a participat la slujba din biserica parohială Arad—Grădiște. Și aici, după raportul parohului Aurel Lucea, Prea Sfinția Sa a împărtășit credincioșilor îndemnuri părintești pentru prăznuirea și trăirea în duhul Nașterii Sfinte a Mântuitorului Iisus Hristos.

La Anul Nou, după îndătinatul Te-Deum și polihronul rostit pentru Conducătorii noștri și prosperitatea tuturor credincioșilor, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a împărtășit celor din Catedrală cuvinte calde și adânci despre înțelesul pe care îl are în viața creștinului Anul Nou.

„Dăm mărire Părintelui Keresc, — a început Prea Sfinția Sa, — că crugul Noului An ne află laolaltă împrejurul ace-luiși Sfint Prestol, din care sorbim cu duhovnicesc nesaț „apa cea pururea vie” a credinței noastre strămoșești. În mi-reasmă plină de dulceața cîntărilor sfinte care preamăresc cea după trup Tăiere împrejur a Domnului și vredniciile Ma-relui Ierarh Vasile al Capadochiei, noi ne-am plecat genun-chii și ne-am înălțat cugetele, rugîndu-ne ca Bunul Dumne-zeu „să binecuvinteze cununa anului” să-și reverse ocrotirea asupra căminelor și pruncilor noștri și pacea stătătoare să sălășluiască în lume”.

„Cu aceste simțăminte deschidem cea dintii filă a calen-darului anului în care am pășit, scrutînd cu ochii minții zarea largă care ni se deschide astăzi. Și tot astfel depănăm la nu-mărul anilor fiecăruia dintre noi încă un an: cu eforturile și învățămintele, cu căutările și realizările, cu alunecuşurile și săltările legate de aspirațiile și specificul nostru. Cu cît ace-stea și-au căpătat nota înaintării, a îmbunătățirii, a deprinde-rilor în virtute, cu cît am făcut mai mult binele și am slujit cu conștiinciozitate pe aproapele, cu atît încercăm clipe mai pline de mulțumiri, cu atîta ne putem da seama că un an de zile a fost folositor pentru noi și pentru societatea în care trăim”.

„An Nou însemnează creștere și adăugire, însemnează eforturi noi, însemnează depășire și înflorire. De aceea po-popul nostru a legat de el atîtea urări și datini frumoase, care-și au tîlcul lor pentru desfășurarea vieții. Experienței i se adaugă experiență, îmbunătățirii duhovnicești, i se adaugă virtute și o nouă treaptă de urcuș duhovnicesc; tinereții i se adaugă experiență și o mai limpede înțelegere a lucrurilor și a vieții. Acest înalt rost îl au toate frumoasele noastre urări așa cum firea niciodată nu se oprește din mersul ei natural, adăugînd zi de zi și an de an noi forme și frumuseți. Crește numărul anilor, trebuie să crească și virtuțile; plinirii vieții celei pămîntești, trebuie să-i corespundă plinirea vieții celei duhovnicești”.

„Privită astfel întreita sărbătoare de astăzi, ne vedem fiecare dintre noi poposind cu numărul nostru de ani pe treapta pe care Biserica o numește „Anul Mintuirii 1964”.

Prea Sfinția Sa a purces apoi la menționarea marilor evenimente și realizări din anul trecut, cu versetul Psalmistului: „Ridică ochii împrejurul tău Sioane și vezi pe fiii tăi ca pe niște odrasle împrejurul mesei tale”. „Imaginea tolosese, — a spus Prea Sfinția Sa, — spre a ne da seama dacă odraslele faptelor celor bune împrejmuesc masa vieții noastre celei duhovnicești. Arucându-ne ochii în jur, în largul scumpei noastre țări, vedem într-adevăr „noul” pretutindeni. Harnicul și talentatul nostru popor își înscrie an de an, noi și noi împliniri, atingând înalte culmi și piscuri în avântul său creator. Biserica noastră dreptmăritoare cu oredincioșii și slujitorii ei, împărtășește din inimă însuflețirea acestor realizări, acum la început de an”.

Despre frățesca lucrare de apropiere dintre Biserici, în cursul anului 1963, la care Prea Sfinția Sa a fost părtaș ca delegat al Sfântului Sinod, P. S. Episcop Teotist a spus printre altele următoarele cuvinte: „Cu toții știm nemăsuratele pierderi și grelele înjosiri pricinuite Bisericii Mântuitorului de rănille dezbinărilor. ... Starea de delăsare în dezbinare care a fost lucrarea semeției omenesti, nu numai că încremenea viața fiecărei confesiuni, înăbușea și anula toată frumusețea virtuții, dragostei creștine, ci și marea din ve în ce mai mult prăpastia dăunătoare, a dezbinărilor”. „Intîlnirile ecumenice, — a continuat Prea Sfinția Sa, — inițiate de decenii încă, au țintit prin realizarea unor eforturi la tămăduirea acestor răni ... Opera de străpungere a barierelor puse artificial în calea unei adevărate conviețuiri creștine, nu a fost și nu va fi ușoară”. „Cu acest prilej ne-am dat seama și mai bine de marile deosebiri dăunătoare din trupul sfintei Biserici, dar și de măreția de nedescris a unității ei ... Ca niciodată și ca nicăieri, aici s-a vorbit nu numai ca teologi, slujitori și credincioși ai unei oarecari biserici, ci de la inimă la inimă și de la suflet la suflet. Intîlnirea aceasta a avut darul să ne descopere pe unii altora; să ne apropie, să ne lege sufletește, să ne sădească încredere, stimă și prețuire reciprocă”.

Dintre strădaniile luptătorilor pentru pace și înlăturarea războaielor, — Prea Sfinția Sa a stăruit asupra „pasului mare făcut prin încheierea Tratatului de la Moscova pentru interzicerea experiențelor nucleare, care a stîmpărat valurile infuriate de vîntul amenințător de război, înțelegere care a adus atîta seninătate și optimism în lume. Aurora Noului An în care am intrat vădește încă alte și alte noi împliniri. Este îmbucurător, după cum remarcă Prea Fericitul Patriarh în pastorală de Sfintele Sărbători „Că popoarele de pretutindeni,

creștine sau necreștine, se unesc pentru a împlini, cu un ceas mai de vreme, marile și sfintele năzuințe ale creștinătății: „Pacea pe pământ și bunăvoința între oameni”.

Stăruitoarele îndemnuri părintești ale P. S. Sale către fiii sufleșteți, ca să sporească în dragoste creștinească și în fapte pentru binele obștesc, au fost spuse cu cuvinte ca acestea: „Datori sîntem, iubii mei, să fim conștienți că viața noastră de creștini trebuie să aibă și un sens înalt: că fiecare dintre noi trebuie să adăugăm la refacerea unității sfintei Biserici. Fiecare trebuie să ne aducem aportul pentru promovarea înțelegerii și dragostei. Văzîndu-i pe frații noștri prin ferestrele dragostei evanghelice și vorbindu-le cu neîntrecutul ei imn, nu se poate să nu odrăslească dragoste, bunăvoința să nu nască la rîndul ei bunăvoință și înțelegerea să nu creeze punți de legătură. Ori unde ne-am afla să nu uităm niciodată că noi, fii ai sfintei Biserici strămoșești, trebuie să fim pildă de înțelegere și dragoste frățească, care zidește și înalță viața oamenilor și popoarelor”.

Cuvîntul pastoral se încheie cu urările adresate clerului și credincioșilor ca „sfintele învățături să crească și să ro-dească în inimile tuturor, arătîndu-ne vrednici fii ai Bisericii strămoșești și ai Patriei noastre”.

TRADIȚIONALELE URARI DE LA REȘEDINȚA EPISCOPALA

Potrivit unui frumos obicei păstrat la Episcopia din Arad, în ziua de Anul Nou, la Reședința episcopală s-au făcut urări calde și adînc grăitoare despre prețuirea de care se bucură Chiriarhul Eparhiei noastre din partea credincioșilor, clerului și reprezentanților celorlalte culte, precum și despre raporturile frățești care există între Biserica noastră și celelalte Biserici din Arad.

Culte religioase din localitate au prezentat Prea Sfințitului nostru Episcop Teoctist urări prin: P. C. Preot Dragutin Ostoici, protopop ort. sîrb, Domnii Molnár Carol, protopop ref. și Adalbert Dênes, protopop evanghelic lût. Prea Sfinția Sa le-a mulțumit tuturor în numele său, al colaboratorilor și credincioșilor, subliniind foloasele acestor întîlniri și legături frățești, făcîndu-le la rîndul său urări de sănătate și fericire, pentru ca Anul Nou să fie binecuvîntat cu pace și înțelegere.

Bune și fidele urări au prezentat Prea Sfințitului lor Părinte și corul Catedralei, salariații Centrului eparhial și clerul din Arad. În numele preoțimii a luat cuvîntul P. C. Preot Gh. Șerb, protopopul raional, care a exprimat urările și mulțumirile clerului față de Ierarhul său pentru înțeleapta cîrmuire a turmei duhovnicești, care ca delegat al Sfințitului Sinod în marile soboare bisericești și bunele raporturi pe care

le întreține cu conducătorii de culte din țară și străinătate, contribuie la promovarea ideilor de cunoaștere, apropiere și pace. Preoțimea arădană, — a arătat vorbitorul, — este gata să-l urmeze pe Întîistătătorul ei în tot lucrul bun și de zidire duhovnicească.

Prea Sfinția Sa, după ce a mulțumit preoțimii pentru urările de început de an, a subliniat caracteristicile anului scurs — năzuința spre buna înțelegere între state și spre unitate în credință între Biserici. „În anul trecut, — a spus P. S. Sa, — Bisericile au deschis porți largi în afară și au aruncat punți de trecere între ele. Biserica noastră sub înțeleapta cîrmuire a Prea Fericitului Patriarh Justinian și a Sfîntului Sinod, a adus la viața și lucrarea ei bunuri de mare preț, apreciate de toate Bisericile din lume. Ea a fost un factor activ în lucrarea de apreciere dintre cultele religioase, prin abordarea și discutarea în dialogul ecumenic a problemelor care interesează întreaga creștinătate în viața cea nouă a veacului nostru”.

După ce Prea Sfinția Sa a menționat că modestele roade duhovnicești din Eparhia Aradului se datoresc zelului și conștiinciozității preoțimii, a încheiat cu stăruitoare îndemnuri ca preoțimea să fie din ce în ce mai conștientă de misiunea ei pastorală. „Cu toții, a spus în încheiere, trebuie să fim însuflețiți de marile idei care apropie oamenii și popoarele. Fiecare se cuvine, să ne aducem aportul nostru — în primul rînd la așezarea păcii în lume — preocupare de căpetenie a anului în care am intrat. Străduindu-ne pentru aceasta, noi ne arătăm atașamentul și dragostea și față de țara noastră și față de înțeleapta ei ocîrmuire, preocupată neîncetat de buna stare și înflorirea tuturor fiilor patriei noastre”.

„Cu nădejdea în biruința păcii în lume, să pășim cu toată încrederea în Noul An — care ne rugăm Bunului Dumnezeu să fie anul păcii”.

Prea Sfințitul Episcop a binecuvîntat pe cei prezenți și a transmis binecuvîntări familiilor preoților, credincioșilor și celorlalți slujitori de la parohii.

Întîlnirea a radiat dragoste și apropierea dintre Ierarh și păstoriți, mîngîiați de povești pline de învățăminte înalte.

SFÎNȚIREA UNOR LUCRARI LA BISERICA DIN PAROHIA CURTICI

În dorința de a da lăcașului lor de închinare o înfățișare cît mai frumoasă, credincioșii din frunțașă parohie Curtici, sub îndrumarea preoților lor au depus toate eforturile materiale necesare. După ce în vara trecută s-a completat numărul scaunelor din biserică, s-a luat măsura ca toate scaunele să fie vopsite din nou cu o culoare uniformă. Totodată s-au adus și alte împodobiri în așa fel încît astăzi biserica din Curtici are un aspect primitiv, curat și plăcut.

Cu prilejul sfințirii acestor lucrări în ziua de duminică 22 decembrie, credincioșii au trăit înalte simțăminte creștinești avînd în mijlocul lor pe Prea Sfințitul Episcop Teoctist care a ținut să răspundă unei dorințe mai vechi a lor și a preoților, de a le împărtăși arhieresti binecuvîntări și păstoresc cuvînt de îndrumare.

Imbrăcat în mantie și avînd cîrja episcopală, Prea Sfinția Sa a asistat din jețul arhieresc la sfînta liturghie slujită de un sobor de preoți alcătuit din P. C. Părinți Ioan Nădăban consilier administrativ eparhial, Lazăr Don, Ioan Moțiu și Gh. Bozian din Curtici, Traian Magoș din Covăsînți și arhidiaconul Teodor Băbuția de la Catedrala din Arad.

La sfîrșitul sfîntei liturghii Prea Sfinția Sa a citit marea rugăciune de dezlegare arhierescă peste credincioșii adînc impresionați. Apoi conducătorul oficiului parohial a făcut obișnuitul raport și a rostit un cuvînt de întîmpinarea Prea Sfinției Sale.

Răspunzînd, Prea Sfințitul Episcop Teoctist a adresat credincioșilor un părintesc cuvînt de învățătură vorbind despre curăția credinței noastre și atașamentul adînc pe care trebuie să-l avem față de ea, căci credința ne adună „ca pe niște albine într-un stup”, făcîndu-ne să fim uniți. „Tăria cetății lui Dumnezeu care este Biserica, stă în unitatea ei, a spus Prea Sfinția Sa. „Ea slăbește atunci cînd locul smereniei îl ia mîndria, atunci cînd locul dragostei evanghelice îl ia vrăjmășia și neînțelegerea. Păstrarea acestei unități cere nu numai o credință curată, ci și eforturi, așa cum o cere și păstrarea unei gospodării prin muncă cinstită; ea pretinde rîvnă spre a nu aluneca în nici un chip.

În continuare Prea Sfinția Sa a vorbit despre așezămîntul Sfîntei Biserici ca Trup tainic al Domnului Iisus Hristos, despre unitatea necesară ca un trup să fie sănătos și despre necesitatea de a se păstra și unitatea credincioșilor în acel trup tainic al lui Hristos care este Biserica și care-și are și ea alcătuirea asemenea unui organism viu.

„Cu toții trebuie să fim deci în acea unitate de viață și de lucrare pe care Mintuitorul a lăsat-o Bisericii Sale întemeiate pe Sfînt Singele Său”.

În legătură cu aceasta Prea Sfinția Sa a arătat că acum creștinătatea se îndreptează înspre unitate, punînd deosebirile mai prejos de Sfînta Biserică decît care nimic nu este mai de preț. Vorbind despre frumusețea dragostei creștinești preamărită de Sf. Apostol Pavel în epistola către Corînteni (I, Cor. 13), Prea Sfinția Sa a spus că e bine să ne rugăm pentru unitatea tuturor în această dragoste.

În încheierea cuvîntului păstoresc, Prea Sfinția Sa a făcut un călduros apel către preoții și credincioșii din parohia

Curtici ca ceea ce se cîntă, se citește și se predică în Sf. biserică să prindă viață în lucrarea și credința noastră de fiecare zi. „Să ne potrivim purtarea cu învățătura noastră”.

Prea Sfințitul Episcop a arătat că se bucură și de propășirea gospodărească a credincioșilor prin muncă și cinste, îndemnîndu-i să fie cît mai vrednici, căci aceasta se așează în miezul învățăturii noastre de credință. „Să vă gîndiți — a spus Prea Sfinția Sa — că munca voastră și roadele ei sînt și pentru viitorul și fericirea copiilor voștri. Și să știți că munca voastră se adaugă la munca altora mulți, pentru înfrumusețarea întregii țări și bunăstarea întregului popor”.

Felicitînd pe credincioși și pe preoți pentru lucrările făcute la sf. biserică, Prea Sfințitul Episcop a împărtășit apoi tuturor binecuvîntări arhieresti.

Prezența în mijlocul credincioșilor din parohia Curtici a Prea Sfințitului Episcop Teoctist le-a umplut inimile de bucurie, iar sămînța sănătoasă și bine aleasă pentru ogorul acelei parohii a fost primită cu o însetare care prilejuiește nădejdele unei bune rodiri.

La ieșirea din Sf. Biserică credincioșii și-au așteptat Ierarhul care a zăbovit cu ei cîtva timp răspunzînd insistențelor lor invitații cu făgăduință că va mai veni în parohia Curtici.

VIZITA PASTORALA ÎN BISERICA DIN PAROHIA ARAD—GRĂDIȘTE

În ziua a doua de Crăciun Prea Sfinția Sa Episcopul Teoctist, fiind în repetate rînduri invitat de către credincioșii din parohia Arad—Grădiște de a-i cerceta, a descins la biserică din acea parohie și a asistat din jețul arhieresc la slujba sfintei liturghii săvîrșită de parohul Aurel Lucea.

La sfîrșitul sfintei slujbe preotul a predicat și a exprimat bucuria credincioșilor de a fi fost cinstiți cu prezența între ei a iubitului lor Ierarh.

Prea Sfinția Sa, răspunzînd, a dat credincioșilor pîrîntești învățături în legătură cu frumusețea credinței și cultului ortodox și a sărbătorilor creștine. A adresat apoi un cuvînt de prețuire la adresa credincioșilor care manifestă purtare de grijă față de treburile parohiei și ale bisericii lor.

Prea Sfinția Sa s-a desprins cu greu de dragostea arătată de credincioși, aceștia insistînd cu invitația de a mai veni în biserică din Grădiște și a sluji acolo Sfînta Liturghie.

PREZENTĂRI BIBLIOGRAFICE

V. BILCIURESCU și alții: *Sesiunea științifică a Direcției monumentelor istorice, ianuarie 1913*, București, 1963, 144 pp.

Volumul pe care-l prezentăm cuprinde comunicările ținute de diferiți specialiști în cadrul primei sesiuni științifice organizate de Direcția Monumentelor Istorice, la București, între 22—24 ianuarie 1963. Ele sînt roadele cercetărilor organizate în cadrul acțiunii de restaurare a monumentelor istorice din Patria noastră și în funcție de probleme generate de acestea.

Din cuvîntul introductiv semnat de arh. Virgil Bîlculescu (pp. 3—61) aflăm că astăzi activitatea Direcției Monumentelor Istorice, spre deosebire de trecut, este susținută de „un aparat complex și activ, avînd în centrul activității sale problemele restaurării monumentelor”. Ceea ce se urmărește mai ales este ca prin conservare și restaurare să se valorifice istoric orice monument de valoare sub toate aspectele, să se redea imaginea trecutului care s-a concretizat în monument, să se prezinte rolul lui în cadrul unității istorice care l-a creat, a importanței lui pentru istoria Patriei noastre. Pentru a se putea înfăptui toate acestea, se utilizează repararea și readucerea fiecărui element al monumentului la forma lui cea mai caracteristică, prin depistarea, desvelirea și punerea în evidență a urmelor transformărilor pe care le-a suferit. Pentru aceasta este necesară o sistematizare pe baza cunoașterii monumentului — cunoaștere științifică —, care presupune stabilirea istoriei monumentului, a fazelor de construcție, precizarea tehnică, a formelor și elementelor decorative corespunzătoare fiecărei faze, etc. Opera aceasta cere colaborarea imbinată a specialiștilor arheologi, istorici de arhitectură, istorici de artă, istorici ai instituțiilor, etc., adăugîndu-se și elementele de muzeografie. Pentru atingerrea acestui scop complex s-au înființat eadre, colective, preconizînd soluțiile de restaurare, soluții științifice,

Urmează apoi o serie de 12 comunicări care sînt de fapt demonstrații științifice ale modului de lucru al lucrătorilor din cadrul Direcției Monumentelor Istorice cum și a grijii ce se poartă la noi conservării comorilor trecutului.

Astfel, arh. Ștefan Baș (pp. 7—16) prezintă minăstirea Hurezu în lumina descoperirilor făcute cu prilejul restaurării ei, folosind metode, mijloace și materiale noi, pentru a se explica procesul restaurării acestui valoros monument construit în primii ani de domnie ai lui Constantin Brîncoveanu. În anii 1957—1959 a fost executată, din fondurile și sub conducerea Departamentului Cultelor, o primă parte a lucrărilor, cuprinzînd captarea și alimentarea cu apă, canalizarea și unele reparații parțiale premergătoare la incintă. Restaurarea efectuată între anii 1907—1912 cu mijloacele proprii și vederile de atunci, a căutat să redea întregului ansamblu înfățișarea sa de la origine. Acțiunea dăunătoare a vremii însă și lipsa de măsuri luate la timp impun o nouă acțiune de lucrări care prin metodele aplicate poate duce la eventuale noi descoperiri. Căci nimic nu dispăre dintr-un monument fără a lăsa urme, simțul arheologic al restauratorului putînd, prin cercetările sale, să facă noi descoperiri în lucrările întreprinse, fiind valorificate toate materialele descoperite.

Prezentînd cîteva constatări asupra monumentelor din dealul Patriarhiei, în urma lucrărilor efectuate în anii 1959—1962, arhitectul P. E. Miculescu întărește atît biserica, apoi capela, cit și construcțiile anexe, precum și unele rămășițe ale vechiului Palat mitropolitan (pp. 15—22). În ceea ce privește biserica, pe care a întemeiat-o voievodul Constantin Șerban Basarab (Cîrnu) în urma cercetărilor ce au permis să se determine elementele, denaturate în cursul veacurilor, ea a putut să-și redobîndească aspectul său initial. La capelă a fost refăcut turnul, ce fusese distrus în a doua jumătate a veacului XIX-lea. În urma restaurărilor întreprinse s-au

putut face unele precizări în ceea ce privește etapele construcției ansamblului Colinei Patriarhiei și conturul incintei sale așa cum au existat până în sec. XIX-ea.

Pe re Șt. Năsturel, într-un studiu extins prezintă informații istorice noi referitoare la două monumente vechi (pp. 23—33). Dsa caută să rezolve două probleme foarte distincte, deoparte vechimea bisericii din Brădet, iar pe de altă, motivul pentru care biserica minăstirii Strehaia a deviat spre miazăzi, în loc de a fi normal orientată spre răsărit. În primul caz, P. S. Năsturel supune unei analize critice informațiile istorice pentru a ajunge la concluzia, că inscripția pictată în 1761 nu corespunde realității și că adevăratul întemeietor al Brădetului nu este voevodul Mircea Ciobanul (1545—1559), ci Mircea cel Bătrîn (1386—1418). În al doilea caz se sugerează ideea, că din ansamblul construcțiilor minăstirii Strehaia înălțată în 1645 de către Matei Basarab, s-a produs o deviație de 42% spre sud de biserică. Interpretarea dată de P. Șt. Năsturel presupune preexistența unei fortificații și care mai târziu în 1645 a fost transformată în minăstire.

Interesante și noi date referitoare la înfățișarea inițială a bisericii domnești din Tirgoviște, prezintă arh. Rodica Mănculescu, pe baza lucrărilor de restaurare (1961—1962) (pp. 34—39). Clădită în anul 1583 de către Petru Cercel-voevod, a suferit mai multe modificări în cursul anilor, iar la restaurării făcută în 1907—1910, nu s-a reușit să i se dea în total fizionomia inițială. Dar, prin sondagiile efectuate de către Direcția Monumentelor Istorice în ultimii doi ani, a izbutit să constate numeroase elemente noi, proiectându-se lucrări care vor da bisericii domnești vechi ei strălucire.

Comunicarea arh. Eugenia Greceanu, constituie o amplă problemă în care discută critic principiile după care s-a condus restaurarea Halei Vechi (Casa Hirscher) din Brașov (pp. 51—60). Sunt prezentate datele istorice și arheologice stabilite prin cercetare, trecându-le prin analiza valorii diferitelor elemente ale edificiului și prisma estetică epocii în care au fost realizate. Se precizează că în privința restaurării monumentelor de arhitectură este acceptat în unanimitate principiul restaurării is-

torice care obligă ca restaurarea să aibe dublu obiectiv: restituiră imaginii inițiale a monumentului și păstrarea și sublinierea tuturor elementelor cu caracter artistic sau cu semnificație istorică, etc.

Principiile tematice și organizatorice ale evidenței monumentelor istorice prezentate de prof. Oliver Velescu (pp. 61—70) demonstrează că prin cunoașterea monumentelor de pe întreg cuprinsul Patriei noastre, având două aspecte, cantitativ și calitativ se ajunge la informarea cercetătorului interesat asupra principalelor trăsături ale monumentului. Pe teritoriul R.P.R. există o mare diversitate de monumente, oglindind fiecare momente diferite ale istoriei, cum sînt cetățile dacice, geamile musulmane, impozantele construcții de lemn (bisericele de lemn, cetățile țărănești), bisericile pictate. Pentru aceasta, susține O. Velescu, evidența monumentelor este foarte necesară, fapt care a determinat pe factorii competenți să o înscrie ca o preocupare principală și baza de lucru în sectorul monumentelor istorice, fapt recunoscut de întreaga legislație a monumentelor din țara noastră. Cunoașterea documentară a monumentelor ușurează mult cercetarea științifică ajungîndu-se la o orientare rapidă în diferite probleme privind monumente istorice.

Valoroase și însemnate date istorice prezintă ing. Dinu Moraru în legătură cu biserica — monument istoric — din Cinciș-Hunedoara (pp. 98—100). Cu ocazia lucrărilor întreprinse pentru extragerea frescei din sec. XVIII, s-au făcut descoperiri de însemnătate istorică în legătură cu diverse date despre acest monument și cu confirmarea pe bază de documente a unor tradiții orale, despre familia Corvin de Hunedora. A fost descoperită o imagine a unui castel care se poate asemui cu cel din Hunedora, dat fiind liniile sale arhitectonice foarte apropiate. Pe baza extragerilor de frescă, se întărește întrucîtva tradiția orală privind legătura dintre biserica din Cinciș și familia Corvineștilor, iar inscripțiile descoperite aduc date noi privind istoria monumentului. După extragerea frescei din sec. XVII — opinia autorului, lucru care de altfel între timp s-a și efectuat — vor putea fi scoase la lumină noi și însemnate date în legătură cu această biserică și familia

Corvineștilor. Se știe că în diploma din 26 august 1448, dată în Caransebeș, Ioan Corvin acordă privilegiul fratelui său vitreg Voicu de Cinciș și fiilor săi Ladislau și Sandrin.

Arh. Eugen Chefneux în studiul său „Cercetări și observații asupra bisericii de la Densuș” (pp. 109—125) arată dintru început cum acest monument situat în apropierea fostei capitale a Daciei romane, Colonia Ulpia Traiana Sarmisegetuza, a atras deja de două veacuri privirea călătorilor, dar mai ales atenția istoricilor. Planul bisericii, structura zidurilor și ceramica, vestigiile strânse în timpul săpăturilor, demonstrează originea ei foarte veche și caracterul ei oriental, deși în această apreciere s-au formulat mai multe ipoteze. Cele trei etape ale construcției, constatate în timpul cercetărilor, nu au izbutit să tacă deplină lumină asupra epocii în care a fost zidită biserica. Restauratorul crede a dispune totuși de suficiente elemente pentru un proiect de restaurare științifică, coroborată fiind cu tipologia monumentului și cu istoria acestei epoci foarte vechi, făcând obiectul unor interesante considerații asupra originii și vechimii bisericii. Selecționând ipotezele de construcție a bisericii, arh. E. Chefneux se oprește asupra celei mai importante după care biserica din Densuș ar fi o construcție cu mult anterioară arhitecturii romane (probabil veacul IV — până la cel de al VI-lea). Biserica din Densuș reprezintă cea mai veche biserică cunoscută pe teritoriul Daciei din nordul Dunării. Dar această ipoteză deschide drumul unor noi cercetări până la stabilirea adevărului material, adică al adevărului, care nu va ridica nici arh. Mariana Angelescu în legătură cu o obiecțiune de nici o natură.

Comunicări interesante au mai făcut rezultatele cercetărilor asupra evoluției complexului fortificat de la Prejmer — Cetate târâneasă — în apropiere de Brașov, arh. Ioana Grigorescu și arh. Nicolae Diaconu, prezentând unele elemente noi apărute cu ocazia restaurărilor de la Dragomirna, Sucevița, Tazlău și Voroneț; ing. Dinu Moraru și ing. Ion Istudor care au prezentat cercetările în legătură cu extragerea și realizarea frescei, sub forma peliculei de culoare; ing. C. Pavelescu și ing. Th. Barbu, care în cadrul unui amănunțit stu-

dii au prezentat soluții constructive aplicate la restaurarea monumentelor istorice.

Volumul se încheie cu „Recenzii și Note”, fiind prezentat un bogat material din sectorul monumentelor istorice, de către Ion Făcșeneanu, arh. P. E. Miculescu, arh. E. Greceanu, O. Velescu, Ion Radu Mircea, ing. Moraru, P. Șt. Năsturel, arh. S. Balș.

Lucrarea, în forma în care a fost pusă la îndemina cititorilor, cuprinde un bogat și valoros material științific. Comunicările expuse în cadrul primei sesiuni științifice organizată de Direcția Monumentelor Istorice, ajută pe cercetători să cunoască trecutul cu monumentele lui, roase de vreme, în materialitatea actualizată, iar nouă celorlalți, posibilitatea de a afla câte ceva despre munca deosebit de fructuoasă care se depune pentru conservarea unor neprețuite valori ale trecutului Patriei și poporului nostru.

L. I. Oprea

GROS A., *Je suis la route. Le Thème de la route dans la Bible.* (Col. „Thèmes Bibliques”). Paris, Desclée de Brouwer, 1961, 152 pp.

Luind tema biblică a căii, ca subiect de teză de licență, prezentată la facultatea de teologie din Lille, autorul a amplificat-o și apoi a publicat-o. După un studiu de vocabular biblic al noțiunii de „cale”, el exprimă evoluția și spiritualizarea progresivă a temei dealungul istoriei poporului lui Dumnezeu. În esență, Abraham este un nomad, un „rătăcitor”, dar care primește de la Dumnezeu ordinul de a părăsi țara sa, pentru a merge pe o cale precisă, simbol al căii ce duce către „Împărăția cerurilor”. Dar evenimentul marcant al vieții lui Israel este exodul său, acea cale care a dus din captivitatea egipteană către Țara Făgăduinții, grație „minunilor” realizate prin puterea brațului lui Dumnezeu. În fapt, exodul acesta a reușit să ducă la un eșec, fiindcă Israel n-a rămas fidel vocației sale, ceea ce a dat ocazie profetilor (Hozea, Isaia, Ieremia) să „reia” tema căii, interiorizându-o și anume: „mersul” poporului lui Israel este de a împlini voia lui Dumnezeu, de a merge în căile sale. Mai apoi, după întâmplările exilului, înțelepții și psalmiștii reiau această temă, personalizând-o: fiecare individ să „meargă” în căile lui Dumnezeu. Cu

venirea lui Hristos, calea ia o semnificație nouă: Christos este noul Moise, care împlinește el însuși exodul lui din această lume către Tatăl și care ne antrenează și pe noi să-l urmăm. Biserica nu este alta decât noul popor al lui Dumnezeu, în drum către realitățile cerești, cum bine i-au înțeles Apostolii.

Această mică carte, agreabilă la citit, mai întâi de toate voeste să lase să vorbească Scriptura. Ea este o selecționare de texte, comentate în mod inteligent și care ilustrează bine una din temele cele mai bogate ale Revelației și anume, cea a exodului poporului lui Dumnezeu. S-ar putea regreta, totuși, că Noul Testament este tratat în mod prea sumar. În ce privește sinopticii și sf. evanghelist Ioan, rămâne impresia că este mai mult o schemă de lucru, prezentată lectorului, decât o lucrare laborioasă. Profetii și înțelepții (Vechiul Testament) au fost mai avantajați (Ap. E. B. în *Révue Biblique*, LXIX, nr. 2, april 1962).

WEBER J. J., *Brèves études eucharistiques: Notes exégétiques, liturgiques et pastorales*. Paris, Ed. Alsatia, 1961, 240 pp.

În ale sale *Scurte studii euharistice*, Mgr Weber a voit să ne arate mai ales înrădăcinarea doctrinei și liturghiei euharistice în revelația Vechiului Testament. În primul studiu el discută problema datei Cinei celei de Taină, în special în funcție de teoria d-rei A. Jaubert, pe care el crede că nu o poate accepta. Al doilea studiu are de scop să să arate, cum se înserează instituirea Euharistiei de către Hristos, în celebrarea Paștelui iudaic și tipologiei exodului. Mgr. Weber studiază apoi principalele „sacrificii” ale Vechiului Testament, a căror amintire este pomenită în liturghia euharistică și anume: sacrificiul lui Abel, lui Abraham și în fine cel al lui Melchisedec. În al patrulea studiu, autorul dă sensul citațiunilor Vechiului Testament, în special cel al Psalmilor, ce-s aflați în cursul liturghiei. Demn de remarcat, în deosebi, este capitolul asupra sacerdoșiului și anume: sacerdoșiul Vechiului Testament, al lui Hristos, al credincioșilor. Un ultim studiu analizează citatele Vechiului Testament, care sînt aflate în serviciul divin, de la sărbătoarea lui Dumnezeu (Fête de Dieu, la catolici), în special în răspunsurile de la Utrenie, cu opoziția lor așa de caracte-

ristică între figurile Vechii Legi și realitățile euharistice. Mgr. Weber a fost mult timp profesor de studii biblice, și se dovedește a fi la curent cu progresele științei exegetice. Fără a pretinde că aduce soluții noi problemelor pe care le tratează, el știe să facă accesibile unui lector larg, misterele euharistice (Ap. E. B., în: *Révue Biblique*, LXII (1962), nr. 2, april 1962).

METZGER M., *List of words occurring frequently in the coptic New Testament* (Sahidic Dialect). Leiden, J. E. Brill 1961, 24 pp.

După exemplul „Concordanței Noului Testament, în sahidică, cuvintele autohtone” de Michel Wilmet (Louvain 1957—1959), autorul a făcut *liste de cuvinte ce se întâlnesc frecvent în Noul Testament sahidic*. Este vorba de termenii copti, căci el a socotit, cu dreptate, că ar fi fost superflu să catalogăm cuvintele de origină grecească (adunate deja în Concordanța lui L. Th. Le fort). În acest mod, el ne oferă 14 liste într-o ordine descrescîndă: 21 cuvinte se întâlnesc de o mie de ori, 17 cuvinte se întâlnesc de cinci sute de ori la o mie de ori, etc., pînă la ultimile 56 de cuvinte, ce se află între zece și douăsprezece ori. În total 643 de cuvinte utilizate mai mult de zece ori în Noul Testament sahidic (contra a 1055 cuvinte grecești utilizate mai mult de zece ori în Noul Testament grecesc).

În fiecare listă, cuvintele sînt aranjate în ordine alfabetică, după principiile anunțate de marele egiptolog Georg Steindorf. Sensul fiecărui cuvînt este dat de una ori două echivalente clare, care nu ne dispensează să recurgem la dicționare. Această plachetă, bine prezentată și foarte ușor de minuit, va fi primită cu grațitudine de către coptizanti (Ap. P. B., în: *Révue Biblique*, LXIX (1962), nr. 1 janvier, 1962).

BEEK M. A., *Auf den Wegen und Spuren des Alten Testaments*. Tübingen, 1961, 308 pp.

Această lucrare dă traducerea unei serii de meditații asupra istoriei biblice. Traducătorul a reușit să redea stilul vorbit și direct. Într-o ordine cronologică, sîntem conduși pe urmele întregii istorii biblice și, contrar la ceea ce titlul ar putea să ne lase a înțelege, mesajul cărților biblice conține același

loc, ca și faptele relatate. Principala calitate a acestei cărți se pare că stă în puterea de evocare a autorului ei. Nu numai că el cunoaște bine locurile și obiceiurile palestinene, dar dinsul prezintă relatările biblice într-un așa mod, încît să nu fie criticate, aprobate ori aleatorizate, ci pur și simplu a le înțelege. El ne pune întrebarea: ce avem noi cei de astăzi a face cu o asemenea istorisire? Actualizarea apare deja în expozeul care face pe lector să participe la evenimentele.

Un alt merit al cărții este de a arăta că numai un studiu științific al Vechiului Testament (context arheologic, diversitatea surselor și genurilor literare) este capabil să ne facă a sesiza toată bogăția de învățături a Vechiului Așezământ. (Ap. E. I., în: *Révue d'histoire et philosophie religieuse*, nr. 1, 1963).

STEVE M. J., *Sur le chemin de la Bible*. (Coll. „Sur le chemin de l'histoire”, 1). Paris, Arthaud, 1961, 243 pp.

Autorul utilizează o metodă originală. Hărțile pe care le include nu fac din lucrare un atlas, iar fotografiile nu fac din ea un album biblic. Opera este mai degrabă o Biblie ilustrată, în care însă documentele arheologice țin locul unor compoziții mai mult sau mai puțin artistice, ce voesc să facă a vorbi ochilor textul inspirat.

Textele utilizate sînt extrase din Biblie (traducerea franceză, denumită Biblia de Ierusalim), în așa fel, ca să exprime anumite momente pregnante din existența „poporului lui Dumnezeu”, înrădăcinarea lui în realitățile terestre, temele esențiale ale mesajului său religios.

Iată cîteva din titlurile ce compun lucrarea autorului: „La început...”, „Un arameean nomad...”, „Un popor tare la cerbice...”, „O inimă nouă și un spirit nou...”, în care sînt recunoscute: Creația, vocația lui Abraham, coborîrea în Egipt, Exodul, instalarea în Canaan, monarhia pînă la 587 a. Hr., exilul și reîntoarcerea pînă la revolta a doua.

Fiecare capitol este însoțit de hărțile necesare înțelegerii lui și este precedat de un studiu care schițează pe scurt istoria perioadei înfățișată și arată cum evenimentele dirijate de Dumnezeu au condus pașii poporului, care avea să țină stîndardul monoteismului, pînă la venirea lui Mesia.

Un tablou cronologic permite orientarea în timp. Ilustrațiunile, perfect alese și executate, fac așa de înțeles textul sacru, încît cartea autorului se clasează printre cele mai bune în această privință. (Ap. B. C., în: *Révue Biblique*, LXIX, 1962), nr. 1, janvier 1962).

LARCHER C., *L'actualité chrétienne de l'Ancien Testament d'après le Nouveau Testament*. Paris, Ed. du Cerf, 1962, 543 pp. (Coll. „Lectio Divina”, 34).

Vechiul Testament totdeauna a constituit o problemă pentru creștinism. Să ne gîndim chiar la începutul Bisericii creștine, cînd a trăit Marcion. Vechiul Testament n-a fost scris pentru creștini și totuși este una din cărțile sacre ale creștinismului, fără încetare citat și invocat, atît de Iisus cît și de creștini. Exegeți și teologi, autorul s-a străduit să precizeze, cum poate Vechiul Testament să fie „actualizat” pentru lectorul său creștin. Pentru aceasta, el examinează mai întîi, cum a fost „împlinit” Vechiul Testament de către Hristos, arătînd detaliat atitudinea Domnului cu privire la Scripturile vechi și în special la Lege, secțiunea majoră a Vechiului Testament, în ochii contemporanilor lui Iisus. Apoi, autorul studiază atitudinea Bisericii primare cu privire la cărțile Vechiului Așezământ. În fine, foarte pe larg, el trece în revistă diversele aspecte pe care le depistează în Vechiul Testament: profeție, pregătire, cartea făgăduinții, cartea cu simboale.

Toate acestea sînt scrutate cu o vastă competență, cu finețe și cu multă putere de argumentare. În treacăt, multe probleme particulare sînt puse și chiar tratate.

Din citirea lucrării de față, trag mare folos începătorii în domeniul biblic, dar și specialiștii găsesc material de meditat asupra-i. (Ap. *Bulletin critique du livre français*, nr. 210, Juin, 1963).

Hymnes et prières au soleil recueillis, annotés, classés et présentés par prof. Al. Aimes. „Le Jas du Revest”, près Forcalquier (B. A.), R. Morel, 1962, 277 p. 7 ill. h. t., ciuv. ill.

Autorul a avut fericita idee de a grupa invocațiile către soare ce, în general, atestă un cult solar dezvoltat, începînd cu vechiul Egipt și ajungînd pînă la anumite popoare actuale, trecînd prin India, Iran, vechile civiliza-

ții ale Orientului antic, Grecia Roma, civilizațiile precolumbiene și terminind cu nordicii, galii și iberii.

Lucrarea, foarte bine prezentată, comportă noțive introductive; în general, traducerea sint bine alese, dar adesea autorul se bazează pe opere perimate, ce nu dau o vedere exactă a lucrurilor. Totuși, scopul esențial este atins și anume: a arăta importanța și persistența cultului soarelui în mentalitatea religioasă, adesea, cu expresii foarte vecine, de la o țară la alta. Aci avem, deci, prețioase documente asupra psihologiei individuale și asupra vieții micilor și marilor colectivități umane. (ap. Bulletin critique du livre français, nr. 210, juin 1963).

GRELOT P., *Sens chrétien de l'Ancien Testament*. (Bibliothèque de théologie, serie I: Théologie dogmatique, 3). Paris, Desclée & Co, 1962, XII, 542 p.

Trebue să înțelegem bine titlul acestei masive opere. Este vorba de un tratat de teologie, în care autorul atacă un sector nu îndejuns cercetat pînă astăzi: Locul economiei religioase instaurată în Israel înainte de Iisus, cu istoria și textele ei sacre, în ansamblul planului mîntuirii. Cu foarte multă știință, finețe și putere constructivă, pe baza unei documentații impresionante, autorul întocmește un tratat sistematic, articulat cu foarte multă atenție.

După o introducere asupra surselor și istoriei problemei, el examinează rolul Vechiului Testament, ca etapă în planul mîntuirii, legăturile regimului religios al Vechiului Testament și al vieții lui Israel cu taina lui Hristos, apoi Vechiul Testament, considerat ca lege, cu rolul său în planul mîntuirii și tîmna figurativă a instituțiilor sale și în fine Vechiul Testament ca istorie, apoi ca promisiune.

Foarte lunga concluzie (peste 100 de pagini) este purtată asupra interpretării creștine a Vechiului Testament, insistind asupra problemei sensurilor Scripturii, în special asupra sensului plenar. Se vede amplexarea planului autorului. Chiar dacă este criticat ori depășit în ce privește unele puncte, cartea sa va rămîne fundamentală mult timp. În plus, această amplexare face ca un foarte mare număr de chestiuni vechitamentare să fie găsite tratate fugitiv.

Cele trei indexuri de la fine fac opera foarte ușoară de consultat. [ap. Bulletin critique u livre française, nr. 207, mars 1963].

Professore de Salamanca, *Biblia Comentda*, Texto de la Nacar—Colunga. Vc I: *Pentateuco*. Madrid, La Editorial Catolica, 1960, XXII+1057 pp.

Un grup e profesori din Salamanca a luat inițiativa publicării unei Biblii comentate, în limba spaniolă care va cuprinde patru volume pentru Vechiul Testament și două pentru Noul Testament, ce va fi completată cu o introducere generală în Sf. Scriptură și cu o teologie biblică. Primul volum cuprinde Pentateuhul și este datorat profesorilor A. Colunga și M. Garcia.

Volumul începe cu o introducere generală în Pentateuh, unde 26 de pagini sint consacrate criticii literare și chestiuni autentității mozaice a Pentateuhului și numai o pagină și jumătate este consacrată conținutului său teologic. Fiecare carte din cele cinci ale Pentateuhului este precedată de o introducere destul de scurtă, dar prevăzută cu foarte bună bibliografie. Traducerea divizată în pricope este urmată de un comentariu înns. Acesta este clar și ține cont atît de cele mai bune lucrări de exegeză, îț și de aportul arheologiei și al textelor orientale. Din cînd în cînd, sint înserate dezvoltări mai lungi, astfel: finele Genezei trei pagini de concluzii eologice asupra patriarhilor și 11 pagini asupra istoricității lor. De asemenea în Exod se află multe pagini asupra umelui lui Yahweh, iar la Levitic 6 pagini asupra Codului Stînteniei, etc. Asamblul este foarte satisfăcător și nune rămîne decît să dorim ca și volume ce vor urma să se fină la același nivel [ap. R. de Vaux, în: *Révue Biblique*, LXIX (1962) nr. 2, avril 1962].

NEWMAN J., *The Commentary of Nahmanides in Genesis*. Chapter 1—68. Introduction, Critical Text, Translation and Notes. Pretoria Oriental Series, IV). Leiden, E. J. Brill, 1960, 130 pp. Text ebraic și traducere engleză.

Comentariul lui Moise ben Nahman (Nahmanide, am pe la 1195—1270) asupra Pentateuhului este unul din cele mai prețioase din cite ne-a lăsat iudaismul.

mul evului mediu. Din nefericire, nu există încă o ediție critică, iar textele imprimare (ediția princeps datează din 1489) lasă mult de dorit. Pe de altă parte, din lipsa unei traduceri în limbile europene, opera aceasta rămâne literă moartă pentru biblistii și medievaliștii care ignoră sau cunosc puțin ebraica rabinică și medievale. Publicația lui Newman umple o lacună, dar numai în parte, căci nu dă tot textul lui Nahmanide. Textul lui Newman nu este chiar o ediție critică, căci n-a utilizat toate manuscrisele existente.

De sigur, față de ce era până aci, opera lui Newman reprezintă un progres. Traducerea și notele sale vor aduce mari servicii începătorilor, iar lucrarea sa va putea fi folosită cu profit, pentru exerciții practice de ebraică medievală.

Pentru a elucida aluziile cabalistice ale comentariului lui Nahmanide, autorul a recurs, pe bună dreptate, la supra-comentariul *Meirat Enayim* al lui Isaac de Acco. Ar fi trebuit să țină cont și de lucrările de cabalistică ale lui Scholem și Tishby asupra școlii cabalistice din Gerona, iar nu numai de cele ale lui Jellinek și Joel. (ap. G. V. în: *Révue d'histoire des religions*, CLXI, nr. 1, Jan.—mars, 1962).

DUCHESNE-GUILLEMIN J., *La religion de l'Iran*. (Coll. „Mana”, I, 3). Paris, PUF, 1962, 411 pp.

În colecția *Mana*, consacrată descrierii diverselor religii prezenta lucrare are locul ei natural și chiar umple o lacună, fiindcă este un expozeu precis, bine documentat, adesea personal, asupra formelor religioase ale Iranului, de la originile cele mai îndepărtate, până în timpurile moderne (aparitia islamismului). Greutatea principală este pusă, cum este și natural, asupra religiei avestice, cu prelungirile sale: mitraicismul și zervanismul. Autorul este preocupat să așeze evoluția religioasă în cadrul istoric al sciților, mezilor, achemenizilor, apoi perioada partă și sasanidă. Succesiv, autorul studiază ritualul și morala, figurațiunile divine, cosmologia și cosmogonia. Bazat pe lucrările cele mai recente, studiul se recomandă prin claritatea expunerii, merit ce nu-i deloc mic, dacă ne gândim la complexitatea extremă a religiunii iraniene.

În appendice se face „istoria studiilor” despre religia iraniană. Cartea con-

ține o copioasă bibliografie, căci urmează principiul colecției „Mana”, ce vizează să furnizeze instrumente de lucru, bune, cit mai complete posibil. [ap. *Bulletin critique de livre français* nr. 205, Janvier 1963].

MICHAELI F., *39 livres en un seul. Pour mieux lire l'Ancien Testament*. Genève, Labor et Fides, 1962, 15+182 pp.

Această carte fără pretenție, a unui profesor la facultatea liberă de teologie protestantă din Paris, este o introducere elementară în Vechiul Testament. Autorul și-a reunit în volum cronicile pe care le-a publicat în *hebdomadarul protestant Le Christianisme au XX-e siècle*, în rubrica intitulată *Connaître la Bible*. Pentru fiecare carte a Vechiului Testament (excluse deuterocanonicile), într-un stil simplu, autorul dă succinte indicațiuni asupra conținutului, asupra autorului, asupra circumstanțelor istorice în care a apărut, asupra sensului mesajului său. O foarte scurtă bibliografie, a cărților franceze recente, este dată după fiecare notiță, cărțile neprotestante fiind însemnate cu un asterisc. Patru pagini servesc de introducere generală. În ansamblul ei, cartea este bine informată, de un raționament ponderat, fără etalare de erudiție. Volumul acesta este un ghid prețios pentru cei care doresc să se informeze asupra Scripturii. [ap. *Bulletin critique du livre française*, nr. 202].

MAILLOT A. et LELIEVRE A., *Les Psaumes. Commentaires. I Partie, Ps. 1—5*. Genève, Labor et Fides, 1962, 14+345 pp.

Doi pastori francezi au voit să ofere credincioșilor lor de limbă franceză un comentariu la psalmi, care să satisfacă în același timp atât exigențele criticii, cât și necesitățile pietății. Pe cât se pare, ei au reușit complet. Pentru fiecare psalm, ei dau o traducere nouă, fidelă și în același timp literară. Apoi urmează în caractere mici, un comentariu critic pe care credinciosul, grijuliu mai întâi pentru edificarea sufletească, va avea posibilitatea să-l neglijeze. În fine, un comentariu dezvoltat al conținutului, pe pericope, puse în contextul istoric și teologic, dar totdeauna în perspectiva învățării pe care poate s-o scoată credinciosul pentru viața sa spirituală. Autorii sint bine informați; ei au utilizat lu-

crările cele mai recente, fără nici un sectarism (des aduc elogiul multor exegeți catolici) ferindu-se să-și etaleze erudiția lor. În parte, comentariul religios este legat de vederile protestante, dar în foarte multe locuri el poate fi citit, fără nici un impediment, de către lectorii tuturor confesiunilor creștine. [Ap. Bulletin critique du livre français, nr. 198].

ANSELME DE CANTERBURY, *Pourquoi Dieu s'est fait homme?* Texte latin, introd., bibliographie, trad. et notes de René Roques. Paris, Ed. du Cerf, 1963, 525 pp. (Coll. „Sources chrétiennes”, 91).

Volumele din colecția „isvoare crești-

ne” au marele merit de a reuni în ele două calități. Prin traducerea lor, ele permit accesul la operele rare ale marilor personalități din câmpul religios și literar.

De data aceasta, introducerea cu ale ei 200 de pagini, echivalează cu o teză de doctorat. Ea tratează despre Anselm (1033—1109), despre timpul și despre opera sa, apoi despre compoziția, despre scopul și metoda sa, în lîne de „demonstrațiile” și de înlătuirile lor.

Autorul, director la școala practică de la Hautes-Etudes, este de felicitat, pentru această excelentă lucrare. [ap. Bulletin critique du livre française, nr. 210, juin, 1963].

Pr. At. Negoia

N O T E Ş I C O M E N T A R I I

	Pag.
Realizarea unităţii creştine văzută de protestanţi; Secretul „Confesiunilor” Fericitului Augustin	90

VIATA BISERICESCA IN CUPRINSUL MITROPOLIEI ARHIEPISCOPIA TIMIŞOAREI ŞI CARANSEBEŞULUI

Hirotoniri; Hirotessii; Sesiunea adunării eparhiale; Sărbătorirea onomastici chiriarhului; Sărbătoarea naşterii Domnului şi Anului Nou la Timişoara; Vizită arhierească la Caransebeş; Printre credincioşii lugojeni; Intilnire interconfesională de sfintele sărbători ale Crăciunului; Conferinţe cu conducătorii oficiilor protopopeşti; Adunarea generală a Casei de Ajutor Reciproc a Clerului; Manifestări artistice la Seminariul Teologic; Impodobire de biserică; Din aclivitatea unei parohii; Strădanii gospodăreşti în parohia Cruşovăţ	94
---	----

E P I S C O P I A A R A D U L U I

Lucrările adunării eparhiale; Sărbătorile Naşterii Domnului şi Anului Nou; Tradiţionalele urări de la Reşedinţa Episcopală; Sfintirea unor lucrări la biserica din parohia Curtici; Vizită pastorală în biserica din parohia Arad—Grădişte	105
--	-----

P R E Z E N T A R I B I B L I O G R A F I C E

V. Bilciurescu şi alţii, Sesiunea ştiinţifică a Direcţiei monumentelor istorice (L. I. Oprişa); Gros A., Je suis la route. Le Thème de la route dans la Bible; Weber J. J., Brèves études eucharistiques; Metzger M., List of words occuring frequently in the coptic New Testament; Beek M. A., Auf den Wegen und Spuren des Alten Testaments; Steve M. J., Sur le chemin de la Bible; Larcher C., L'actualité chrétienne de l'Ancien Testament d'après le Nouveau Testament; Hymnes et prières au soleil; Grelot P., Sens chrétien de l'Ancien Testament; Professores de Salamanca, Biblia Comentada; Newman J., The Commentary of Nahmanides on Genesis; Duchesne-Guillemin J., La religion de l'Iran; Michaeli F., 39 livres en un seul; Maillet A. et Lelièvre A., Les Psaumes; Anselme de Cantorbéry, Pourquoi Dieu s'est fait homme? (Pr. At. Negoită)	115
---	-----

T. A. C. - Nr. 23- 1964